

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANA BİLİM DALI
İÇ MİMARLIK BİLİM DALI

TARİHİ YAPILARDA MEKANSAL BELLEK
VE
İÇ MEKAN İLİŞKİSİNİN İRDELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan

Hakan ÇAKIR

Öğrenci No:

130808002

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL

İSTANBUL, 2015

TEŞEKKÜR METNİ

Tez çalışması boyunca desteklerini ve fikirleri benden esirgemeyen danışmanım, Sn. Yrd. Doç. Dr. Bilge YILDIRIM GÖNÜL'e ve çalışmamın şekillenmesinde önemli katkıları olan Sn. Doç. Dr. Emine DİLAY GÜNEY ve Sn. Yrd. Doç. Dr. Fitnat CİMŞİT KOŞ'a teşekkür ederim.

Örnek proje incelemesi olarak ele aldığım SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezi için gerekli doküman ve kaynağı bulmamda yardımcı olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşiv döküasyon merkezinde bilgi belge uzmanı Sn. İmran YALNIZ'a, Arkeolog Sn. Salim SARAÇ'a ve Sosyolog Sn. Sami TÜMÜÇ'e teşekkür ederim.

Tez döneminde ve eğitim hayatım boyunca göstermiş oldukları sonsuz destekten ötürü aileme teşekkür ederim.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Tarihi Yapılarda Mekansal Bellek Ve İç Mekan İlişkisinin İrdelenmesi ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 15/09/2015

Hakan ÇAKIR

TARİHİ YAPILARDA MEKANSAL BELLEK VE İÇ MEKAN İLİŞKİSİNİN İRDELENMESİ

Tezi Hazırlayan: Hakan ÇAKIR

ÖZET

İnsanlığın barınma ihtiyacı ile birlikte ortaya çıkan mekan algısı zaman içerisinde kültürel birikimler ve teknoloji doğrultusunda gelişmiştir. Bu gelişim sürecinde kimlik ve aidiyet kavramı oluşan bu mekanlarda yer (locus) kavramı da oluşmaya başlamıştır. Mekanlar bulundukları yer üzerinden anlam kazanmaya başlamıştır.

Mekan algısının oluşturduğu mekansal bellek kavramı, göstergeler üzerinden okunarak ortaya çıkar. Göstergelerin korunması mekansal bellek için önemli olduğu kadar yapıların tarihsel ve kültürel süreklilikleri için de gereklidir. Bu bakımdan tarihi yapılara değer katan göstergelerin restorasyon, onarım ve dönüşüm sürecinde korunması gerekir.

Tez çalışması kapsamında ortaya çıkarılan mekansal bellek göstergelerinin korunmasına ilişkin tasarım parametrelerine vurgu yapılarak tarihi yapılarda değer taşıyan unsurların sürekliliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Bu düşünceler ışığında yeniden işlevlendirilen SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi tarihi yapılarda mekansal bellek göstergeleri ve iç mekan ilişkisi kapsamında irdelenmiştir.

Bu irdelemeler sonucu elde edilen bulguların tarihi yapıların korunmasına ilişkin önemli ipuçları taşıyacağı düşünülerek, bu konularda çalışan uzmanlara ışık tutacaktır

Anahtar Kelimeler: Tarihi yapı, koruma, yeniden işlevlendirme, yeniden kullanım, İç mekan, mekan, mekansal bellek, gösterge, SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SPATIAL MEMORY AND INTERIORS IN HISTORICAL BUILDINGS

Prepared by : Hakan CAKIR

Abstract

The perception of space started up in the wake of accommodation, has been changing in the effect of culture and technology as time goes by. In the time of improvement, spaces have gained conception of location(locus) as well as identification and belonging. Spaces, have been gaining meaning via their locations.

The concept of spatial memory, grown out of perception of location, occurs through observing indicators. Conserving the indicators is mostly important for historical and cultural sustainability of the buildings, as it is for their spatial memory. For this reason, it is very important of saving the indicators enrich to the historical buildings, during the restoration, renovation and conversion.

It is worked up to ensure sustainability of the valuable factors in historical buildings, emphasizing the designing parameters related to protect of indicators of spatial memory in this thesis. SEKA “the Museum of Paper and Information Center” which was commissioned in these lights of the study was examined in the concern of interior and local memory in the historical structures. Consequently, this study will guide to those who work on mentioned above.

Key words: Historical building, protection, renovation, reuse, interior space, space, spatial memory, indicator, SEKA “The Museum of Paper and Information Center”

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
TABLolar LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
1.GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi	2
2. BELLEK VE MEKAN İLİŞKİSİ	3
2.1 Mekansal Belleğe İlişkin Parametreler	4
2.1.1 Mekansal Algı.....	6
2.1.2 Mekansal İmge.....	8
2.1.3 Mekansal Aidiyet	9
2.1.4 Yer (Locus) Kavramı	11
2.2 Bellek Türleri ve Mekan İlişkisi	14
2.2.1 Bireysel Bellek ve Mekan	18
2.2.2 Toplumsal (Kolektif) Bellek ve Mekan	19
3.TARİHİ YAPILARDA MÜDAHALE YÖNTEMLERİNİN MEKANSAL BELLEK GÖSTERGELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ.....	29
3.1 Restorasyon Yöntemleri ve Mekansal Bellek	30
3.1.1 Renovasyon ve Mekansal Bellek	34
3.1.1.1 İşlevsel Değişim	36
3.1.1.2 Bağlamsal Değişim	37
3.1.1.3 Ekonomik Değişim.....	39
3.1.2 Konservasyon ve Mekansal Bellek	40
3.1.3 Rehabilitasyon ve Mekansal Bellek	42
3.1.4 Rekonstrüksiyon ve Mekansal Bellek.....	44
3.1.5 Taşıma Kavramı ve Mekansal Bellek	46
3.2 Tarihi Yapılarda Onarım ve Mekansal Bellek İlişkisi.....	49
3.2.1 Basit Onarım	50
3.2.2 Esaslı Onarım.....	51

3.3 Tarihi Yapıların Korunmasına İlişkin Mevzuatların Mekansal Bellek Kapsamında İrdelenmesi	52
3.3.1 Venedik Tüzüğü'nün Mekânsal Bellek Kapsamında Değerlendirilmesi	52
3.3.2 TICCIH, Nizhny Tagil Tüzüğü'nün Mekânsal Belleğin Korunması Kapsamında İrdelenmesi	54
3.3.3 Burra Tüzüğü'nün Mekânsal Bellek Kapsamında İrdelenmesi	56
3.3.4 ICOMOS (2008) Quebec Bildirgesi'nin Mekânsal Bellek Kapsamında İrdelenmesi	57

4. TARİHİ YAPILARDA MEKANSAL BELLEĞİN KORUNMASINA İLİŞKİN

PARAMETRELER.....	58
4.1 Tarihi Yapılarda Mekansal Bellek Göstergelerine İlişkin Parametreler	58
4.1.1 Tarihsel ve Kültürel Değer	59
4.1.2 Estetik ve Sanatsal Değer.....	60
4.1.3 Teknik ve Teknolojik Değer	62
4.1.4 Anı Değeri ve Kullanım Sürekliliği	63
4.1.5 Özgünlük ve Enderlik Değeri	64
4.2Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılarda Mekansal Bellek Göstergeleri ve İç Mekan Tasarımına İlişkin Parametreler.....	66
4.2.1 Bağlam	66
4.2.2 Tarihi Yapıya Uygun Program Belirlemesi	68
4.2.3 Mekan Organizasyonu	70
4.2.4 Tarihi Kabuğun Korunması (İç kabuk / Dış kabuk)	73
4.2.5 İç Mekan Donatı Elemanları (Hareketli / Hareketsiz)	74
4.2.6 Yapısal Bileşenler ve Mimari Elemanları	76
4.2.7 Malzeme ve Doku	77
4.2.6 Işık Kullanımı	81
4.3 Örnek Yapı İncelemesi: SEKA Kâğıt Müzesi ve Bilim Merkezi.....	84
4.3.1 Mekansal Bellek Göstergelerine İlişkin Parametreler	85
4.3.1.1 Özgünlük Değeri	85
4.3.1.2 Estetik ve Sanatsal Değer	86
4.3.1.3 Teknik ve Teknolojik Değer	87
4.3.1.4 Anı Değeri ve Kullanım Sürekliliği	89
4.3.2 Mekansal Bellek Göstergeleri ve İç Mekan Tasarımına İlişkin Parametreler	90
4.3.2.1 Bağlamsal Açından Toplumsal Bellek	90

4.3.2.2 Yeni İşlevin Program ve Mekan Organizasyonuna Etkisi	92
4.3.2.3 Mekansal Yüzeylerde ve Mimari Elemanlarda Belleksel Göstergeler	93
4.3.2.4 İç Mekan Donatı Elemanları (Hareketli – Hareketsiz).....	95
4.3.2.5 Diğer Unsurlar (Malzeme – Aydınlatma)	97
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	100
KAYNAKLAR.....	102
EKLER.....	109
EK –1 VENEDİK TÜZÜĞÜ	109
EK – 2 BURRA TÜZÜĞÜ (1979 1981 1988 1999).....	113
EK-3 ICOMOS (2008), ‘‘ Quebec Bildirgesi ’’	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo- 1: Mekânın Duyumsanması (Özak,2008;76).....	5
Tablo 2 : Bilgi işleme süreci (Özak,2008;17)	6
Tablo 3: Yer (locus) – Mekân ilişkisini anlatan şema (Çakır arşivi,2015).....	13
Tablo 4: Bellek türlerinin ilişkisini gösteren şema (Çakır arşivi,2015).....	14
Tablo 5: Mekan Bellek İlişkisi Modeli (Özak,2008;77)	15
Tablo 6: Bireyin Algısına Bağlı Hatırlanan Mekan (Özak,2008;76).....	18
Tablo 7: Tarihi yapıların mekansal belleğinin korunmasına ilişkin parametreler	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Farklı dönemlerdeki duvar resimlerinden görünüm	10
Şekil 2: Villa Rotanda ve Malcontenta'nın yer (locus) bağlamında değerlendirilmesi	12
Şekil 3: Köy evinde ocak başında çekilmiş bir resimden görünüm (Çakır arşivi,1992).....	16
Şekil 4: Atanın ölüm saatin kolektif bellek aracılığıyla mekâna yansımaları	20
Şekil 5: Gezi Parkı bölgesinin kolektif olarak ele alınması	21
Şekil 6: Mekansal gösterge olarak Yahudi müzesi ve soykırım anıtı	22
Şekil 7: Daniel Libeskind tarafından yapılan özgürlük anıtı	23
Şekil 8: Eski yapı temel detayından görünüş (URL 15)	24
Şekil 9: 11 Eylül anı müzesinin mekansal bellek göstergelerinden görünüm.....	25
Şekil 10: Berlin Duvarının görünüşü 1961 (URL 20).....	27
Şekil 11 : Berlin Duvar Sınırını gösteren pirinç şerit (URL21).....	28
Şekil 14: Alveole 14 denizaltı hangarı dönüşüm sonrası bağlamsal ilişkisi (URL 24).....	38
Şekil 17: Kalkandere camisinin taşıma aşamaları.....	47
Şekil 18: King's Cross tren istasyonuna yapılan eklentilerin kuşbakışı görünümü (URL 29)	53
Şekil 20: Mecidiyeköy'deki Likör ve Kanyak Fabrikası (URL 31).....	59
Şekil 22: Yapının mimari elemanlarında bulunan sanatsal ve estetik bakımdan önemli detaylar.....	61
Şekil 25: Rize'deki bir köy evinin özgünlük değeri bakımından ele alınması.....	65
Şekil 26: Essen bölgesi dönüşüm sonrası (URL 47)	67
Şekil 27: Essen dönüşüm sonrası uydu görüntüsü (URL 48)	67
Şekil 28: Demirören AVM yapısının program değişimi yönünde incelenmesi	68
Şekil 29: Söğütözü Mezbahası'nın yıkılmadan önceki görünüşü (URL 49).....	69
Şekil 31: Santral İstanbul kampüsünün mekan organizasyonu bakımından ele alınması.....	71
Şekil 32: Santral İstanbul'daki 4-6 nolu kazan dairelerinin dönüşümünde özgün işlevin mekânsal gösterge olarak gösterilmesi (URL 52)	72
Şekil 34: Koç müzesi Lenger hane yapısı ve Salt Galata da incelenen iç mekân donatı elemanları.....	75

Şekil 36: Essen bölgesinde bulunan endüstriyel mirasa ait yapısal bileşenler ve mimari elemanların yeniden işlevlendirilmesi	77
Şekil 37: Yeniden işlevlendirmede malzeme seçiminin mekansal bellek göstergelerine etkisi	78
Şekil 38: Lenger hane yapısı dönüşüm sonrası sökülen eski tunç fırının giriş olarak düzenlenmesi (Çakır arşivi 27.04.2015)	79
Şekil 39: Şeffaf malzeme kullanımının mekansal göstergeler üzerindeki etkisi.....	80
Şekil 40: Aydınlatma tasarımının göstergeler üzerindeki etkisi	81
Şekil 41: Essen bölgesi dönüşümünde aydınlatma tasarımının etkisi.....	82
Şekil 43: Cephe onarımı sonrası SEKA fabrikasının mimari üslubundan görünüm.....	87
Şekil 44 : SEKA kağıt müzesinde teknik ve teknolojik değer bakımından önemli parçaların korunması.....	88
Şekil 45: Anı ve kullanım sürekliliği bakımından SEKA fabrikasının incelenmesi.....	89
Şekil 46: SEKA bölgesi dönüşüm öncesi görünümü (Kocaeli Büyükşehir belediyesi Arşivi, 2004)	91
Şekil 47: SEKA dönüşüm sonrası fabrika kompleksi havadan görünüm (SEKA arşiv dokümantasyon merkezi,2008)	91
Şekil 48: SEKA I. Kağıt fabrikası üretim akış şeması(seka arşiv dökümantasyon merkezi)	92
Şekil 50: SEKA kağıt fabrikasının özgün mekansal yüzeyleri ve mimari elemanlarının mekansal gösterge olarak korunması	94
Şekil 52: SEKA kağıt müzesindeki iç mekan donatı elemanlarının restorasyon sonrası görünümü	96
Şekil 53 : Malzeme seçimi üzerinden SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezi.....	97
Şekil 54: SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezinin malzeme seçimi yönünden irdelenmesi	98
Şekil 55: SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezinin doğal ve yapay aydınlatma yönünden incelenmesi	99

KISALTMALAR

TÜRKEV: Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

KUDEB: Koruma Uygulama Ve Denetim Büroları

TICCIH: The International Committee For The Conservation Of The Industrial Heritage

TDK: Türk Dil Kurumu

1.GİRİŞ

Tarihi yapılar toplumların kültürlerinin izlerini taşıyarak, gelecek nesillere aktaran belge niteliğindedirler. Bu durum tarihi yapıların sahip olduğu değerlerle ortaya çıkmaktadır. Bu değerler mekansal göstergelerle ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan mekansal bellek göstergeleri tarihi değere sahip yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından oldukça önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Bu çalışmada tarihi yapıların sahip oldukları mekânsal bellek göstergelerinin korunarak sürekliliğinin sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Mekansal bellek göstergelerinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması, tarihi yapıları korumaya ilişkin kararların ve iç mekan tasarım parametrelerinin doğru değerlendirilmesi ile mümkün olabilir. Bu çalışma kapsamında yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda iç mekan tasarım parametreleri mekansal bellek göstergelerinin korunması açısından değerlendirilecek örnek bir yapı olarak SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar tarihi yapıların iç mekan açısından korunmasına yönelik değerler oluşturmaktadır.

Bu tez beş bölümden oluşmaktadır. İlk olarak giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi anlatılmaktadır.

İkinci bölümde ise bellek mekan ilişkisine yer verilmiştir. Bu ilişki mekansal belleğe ilişkin parametreler ile bellek türleri ve mekan ilişkisi olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. Mekansal belleğe ilişkin parametreler kısmında bellek kavramı kapsamlı şekilde ele alınıp mekansal bellek aşaması detaylı olarak irdelenmiştir. Bellek türleri ve mekan ilişkisi başlığında ise farklı bellek türlerinin mekan ile ilişkisi ele alınmıştır.

Mekansal belleğe ilişkin unsurlar tarihi yapıların sahip olduğu değerlerin önemli göstergeleridir. İkinci bölümde ele edilen bilgiler, üçüncü bölüme mekansal bellek göstergeleri bakımından yol göstermiştir. Bu bölümde tarihi yapılarda müdahale yöntemleri ve koruma mevzuatı mekansal belleğe ilişkin unsurlar kapsamında irdelenmiştir. Bu aşamada müdahale yöntemlerinin mekansal bellek göstergelerinin korunmasında önemli olduğu, hangi uygulama ve kararların göstergelere zarar verdiği saptanmıştır.

Dördüncü bölümde ise tarihi yapılarda mekansal bellek ve iç mekan ilişkisini irdeleyen parametreler irdelenmiştir. Bu kapsamda ele alınan değerler ve bunların korunmasına ilişkin tasarım parametreleri yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar kapsamında incelenerek, örnek bir yapı olarak “ SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi ” dönüşüm projesi özelinde örneklendirilmiştir.

Son bölümde ise tarihi yapılarda mekânsal bellek göstergelerinin korunmasına yönelik bilgiler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı tarihi yapılarda mekansal bellek göstergelerinin iç mekan açısından irdelenmesi ve korunmasına ilişkin değerlendirmeler ortaya koymaktır.

Bu irdeleme sonucunda elde edilen bilgi ve bulguların araştırmacılara ve uygulayıcılara mekansal bellek göstergelerinin korunması konusunda yol göstermesi hedeflenmiştir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Tarihi yapılarda mekansal bellek ve iç mekan ilişkisini irdeleyen bu çalışmada kavramsal temelli açıklamalar ışığında, örnek yapı olarak Kocaeli’deki SEKA Selüloz ve Kağıt Fabrikasının SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezine dönüşümü incelenmiştir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada gerekli verilerin oluşturulması için literatür araştırmasıyla birlikte örnek tezler, makaleler ve yayınlar incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bilgilerden sonra uygulamalı vaka analizi yapılmıştır. Vaka analizinde elde edilen bulgular sonucunda SEKA kâğıt fabrikası dönüşüm projesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada bilgi ve belge uzmanı arkeologlardan gerekli doküman ve bilgi temin edilerek vaka analizi tamamlanmıştır.

2. BELLEK VE MEKAN İLİŞKİSİ

Bu bölüm mekansal belleğe ilişkin parametreler ile bellek türleri ve mekan ilişkisinin irdelendiği iki kısımdan oluşmaktadır. Belleğe ilişkin parametreler; algı, imge, aidiyet ve yer (locus) kavramı olmak üzere dört başlıkla ele alınmıştır. Bellek türleri ve mekan ilişkisi ise; bireysel, toplumsal ve kentsel olmak üzere üç kısımda incelenmiştir.

Tez kapsamında da belirtildiği üzere bir mekânsal belleğin oluşabilmesi için ilk önce birey/kullanıcı tarafından mekânın algılanıp deneyimlenerek belleğe kodlanması gerekir. Deneyimlenen ve algılanıp belleğe kodlanan mekân kullanıcı toplum tarafından zihinde imgeleşip aidiyet duygusu oluşturur. Bir sonraki süreçte olgusal olarak anlam kazanan yer (locus), toplumsal ve kentsel olaylar sonucunda bellekte yerini alır.

Mekân bellek ilişkisi genel anlamda toparlanırsa, ilk aşama olarak birey/kullanıcı, içerisinde bulunduğu mekânı duyumsayarak algılar. Mekânın renk, koku, doku, biçim, ışık ses gibi fiziki bileşenleri kullanıcı duyuları tarafından algılanarak mekân deneyimi elde edilir.

Kullanıcı tarafından duyumsanan ve algılanan mekân bir sonraki aşamada belleğe kaydedilir. Kodlama işlemi kişinin duyum ve deneyimlerine göre kısa yahut uzun süreli bellek olmak üzere göstergeler üzerinden bellek mekânsal deneyimi sağlar.

2.1 Mekansal Belleğe İlişkin Parametreler

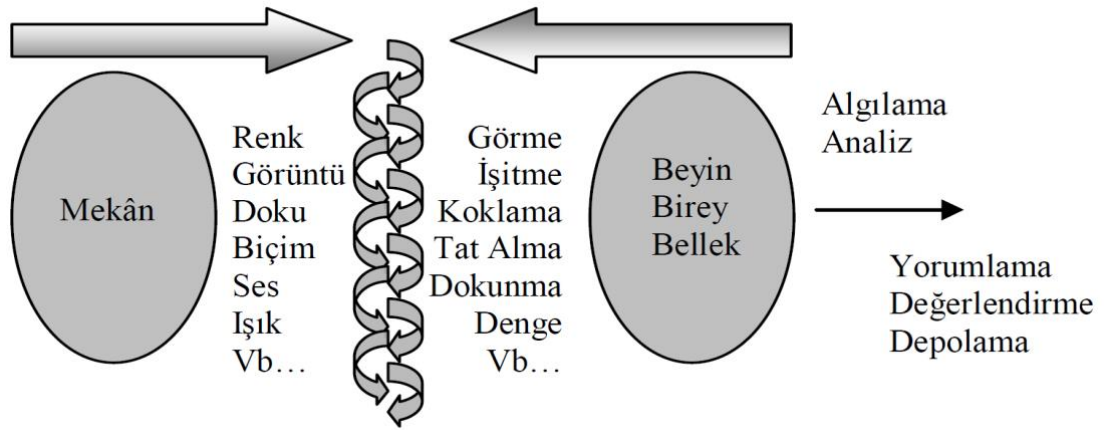
Bellek kavramı Eğitim Bilimleri sözlüğünde; “ Eskiden görülmüş, işitilmiş, koklanmış, tadılmış nesneleri ve türlü yaşantıları yeniden anımsama yetisi olarak tanımlanmaktadır ”. Felsefe Terimleri Sözlüğünde ise; “ İzlenimleri, algıları vb. saklama ve yeniden bilinçte canlandırma yetisi olarak tanımlanır. Ruhbilim Terimleri sözlüğünde ise; yaşantıları, öğrenilen konuları bunların geçmişle ilişkisinin bilincinde olarak anlıkta saklama gücü olarak tanımlanır ” (TDK, 2015). Bu tanımdan yola çıkılarak bellek kavramının dış uyaranlar ve deneyimler sonucunda duyumsanarak öğrenilen verilerin bilince kaydedilip çeşitli çağrışımlar sonucunda geri çağırılması işlemidir.

Cambridge felsefe sözlüğünde; bellek kavramının, şu andan oluştuğunu, geçmişte yaşanan bir durum veya olayın bellek için gerekliliğini ve belleğin her ikisinin de bulunduğu içsel ve nedensel ilişkiler olarak tanımlanır (Cambridge Dictionary,1995). Bu görüşe göre bellek kavramının geçmişte yaşanan durum ve olaylardan beslenerek şimdiki zamanda nedensel ve içsel ilişki doğrultusunda var olur.

Farklı disiplinlerin değişik açılardan ele aldığı bir konu olan bellek kavramı Özak ve Gökmen’e göre; “ yoğun olarak nörolojinin, psikolojinin, felsefenin ve sosyolojinin çalışma alanları içerisinde yer alır. Nörologlar; belleğin nörolojik temellerini, psikologlar; belli durumlardaki bireylerin bilişsel ve duygusal hatırlama süreçlerini, psikanalistler; belleğin uzun süreli yaşam öykülerindeki yerini, filozoflar; belleğin olgusunu, sosyologlar; topluluk belleklerinin oluşumunu, tarihçiler; insan belleğinin tarih karşısında güvenilirliğini araştırırlar ” (Özak, Gökmen, 2009; 148).

Ahmet Cevizci’nin tanımlamasına göre bellek; “ Geçmişteki deneyleri, tecrübe ve yaşantıları anımsayabilme yetisidir. Deney ya da tecrübeleri anımsama zihinde canlandırma ve geçmişi şimdide koruma gücü. Anımsanan öznenin, geçmiş yaşantılarını, bilinç hallerini ya da geçmişte algılamış olduğu nesnelere ilişkin çıkarımsal olmayan bilgisidir ” (Cevizci, 1996; 67) . Cevizcinin bu görüşü doğrultusunda bellek kavramının zaman ötesi bir boyutu olduğu söylenebilir. Bu boyutun geçmiş zamandaki verilerin şimdiki zamandaki anımsaması olarak adlandırılabilir.

Bellek kavramının kendi içerisindeki çalışma şeklini Cevizci şöyle özetlemektedir; “belleğin oluşumunda ya da anımsama sürecinde üç ayrı durum söz konusudur. Birincisi daha önce algılanmış olan nesnenin zihinde canlandırılması, bellekte bir imge oluşturması. İkincisi imgenin, anımsayanın geçmişinin bir parçasını meydana getiren bir nesnenin imgesi, sureti olarak tanınması. Üçüncü durum ise anımsanan nesnenin psikolojik ya da fiziki bir zaman çerçevesi içine yerleştirilmesi ” şeklinde açıklar” (Cevizci, 1996; 67). Bu görüşten yola çıkılarak bellek kavramının kendi içinde algı, imge ve anımsamaya dayanan psikolojik ya da fiziki bir zaman faktörüne bağlı bir sistemden oluştuğu söylenebilir.

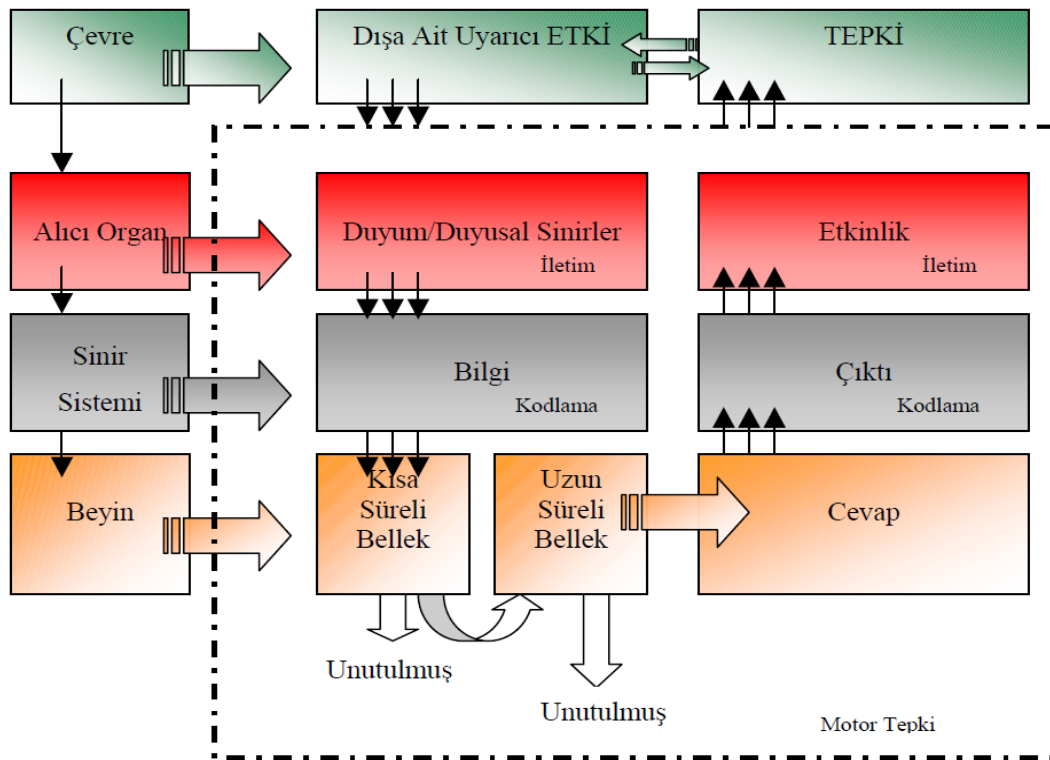
Tablo- 1: Mekânın Duyumsanması (Özak,2008;76)

Mekân duyumsanması olarak ele alınan ilk aşamada renk, görüntü, doku gibi tüm fiziksel uyarılarla görme, işitme, koklama, tat alma gibi tüm duyuşal faktörlerin duyu organları tarafından duyumsanıp algılanmasıyla mekân duyumsanır (Tablo-1). Bu duyumsama ve algılama süreci sonrasında mekân kullanıcı tarafından belleğe itilmiş olur. Mekânın biçimi, rengi, dokusu, görüntüsü, ışık ses gibi faktörler mekânın algılama ve duyumsama sürecini etkiler. Örnek olarak fiziksel uyarıcı faktörlerinin olmadığı karanlık bir salonda mekân duyumsanması, normal standartlar doğrultusunda fiziksel uyarıcılara sahip bir salona göre daha azdır. Sonuç olarak mekân duyumsanmasında görme faktörü, ses faktörüne göre daha belirleyicidir.

2.1.1 Mekansal Algı

Tarih boyunca kullanıcı ve mekân arasındaki ilişki incelendiğinde, insan tarafından duyu organlarıyla yorumlanan dış uyarıcıların mekân algısının oluşmasında etkili olduğu görülmüştür. Mekânsal algı, insanlığın varoluşundan günümüze kadar geçen sürede edinilen mekânsal deneyimlerle son şeklini almıştır.

Özak’a göre algı, “ insanın duyu organları aracılığı ile çevreden aldığı bilgileri işleme süreci olarak tanımlandığına göre, çevrenin yaydığı uyarıların duyu organlarına ulaşarak, duyum mekanizmalarını harekete geçirmesi algısal sürecin başlangıcı, algılanan nesnenin bellekte kodlanması, depolanması ise kalıcı belleğin oluşum süreci olarak kabul edilebilir ” (Özak,2008;17) . Özak’ın bu görüşünden yola çıkılarak algısal sürecin başlangıcının, kalıcı belleğin oluşumunda önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 2 : Bilgi işleme süreci (Özak,2008;17)

“Duyu organlarına çarpan fiziksel uyarıcının oluşturduğu etkinlik bireysel farklılıklara bağlı olarak seçici işlemlerden ayıklanarak geçmekte ve bellekte bir simge oluşmaktadır. Algısal deneyimin bilinçli farkında olma şekline dönüşümü görsel izlenimin oluşmasıyla gerçekleşmektedir ” (Aydınlı,1986;46).

“Gestalt ilkeleri öncülüğünde, insanın tüm duyuları, içinde birinci derecede görme duyusu daha sonra işitme duyusu mekânsal bellek açısından önem kazanmaktadır. Ancak mekânla kurulan algısal ilişki geliştikçe tüm duyularla elde edilen duyuların, o mekân hakkında edinilen algıyı ve belleği güçlendirdiği söylenilebilir” (Özak,2008,17). Özak’ın bu görüşü doğrultusunda algısal süreçteki duyumsal verilerin belleğe kodlanmasında önemli bir gösterge olduğu ileri sürülerek mekânsal algı ve bellek arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. Örnek olarak kokusal algı ile belleğe kodlanmış olan bir mekânın gösterge anı ve kullanım değeri olarak çağrışım yapması mekânsal bellek ve algı arasındaki ilişkiyi açıklar.

“Bellekte kalan mekan öğelerine yönelik yorumlar, mekânın kullanım türüne, kullanım süresine (deneyime ve bilgi birikimine) ve en önemlisi mekânı kullanan kişiye göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle algılayıcıya (özne) bağlı fizyolojik özellikler, kişilik yapısı ve ruhsal-psikolojik özellikler, geçmiş deneyimler (tekrar ve zaman), sosyo-kültürel özellikler mekânsal belleğin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Bu tür değişkenler kişinin nesneye olan bakışını ve dolayısıyla onu algılamasını, algısal süreç sonunda oluşan imajı ve sonuçta nesnenin bellekte depolanmasını etkiler. Fizyolojik süreçte kendini var eden ilk imaja yönelik yorumlar sadece algılayıcıya bağlı olarak değil, algılanan mekânın niteliğine bağlı olarak da farklılık sunacaktır ”(Özak, 2008;19). Bu görüş doğrultusunda kullanıcı kişi doğrultusunda çeşitlilik gösteren mekân algısı mekânsal belleğinde algılayıcı odaklı değişimi sağlar. Yani bizim için önemli göstergelere sahip bir mekânsal bellek deneyimi bir başkası için algılayıcı parametrelere bağlı olarak farklılık gösterebilir.

Çevresel ve fiziksel faktörlere bağlı olarak gelişen mekânsal algı sürecinde elde edilen duysal veriler belleğe gösterge olarak kodlanır ve mekâna ilişkin kullanım sürekliliği anı değerine bağlı olarak hatırlama yoluyla geri çağrılır. Kullanıcı çeşitliliği, farklı kültür, ırk doğrultusunda her zihinde farklı çağrışım yapabilen mekânsal belleğin algıya dayalı çeşitlilik ve farklılık gösterdiği söylenebilir. Duyumsal ve zihinsel sürecin mekânsal göstergelerin belleğe kodlanmasında ve geri çağrılmasında önemli olduğu söylenebilir. Duyumsal süreç kısa süreli, zihinsel süreçte deneyimler ve beklenti gibi etkenlerle bireyselleşir.

2.1.2 Mekansal İmge

İmge kavramı Türk Dil Kurumu'na göre: “ duyu organlarının dıştan algılandığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayali, imaj olarak açıklanmaktadır. Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2013).

Friedman'a göre İmge kavramı, “ Fiziksel bir algılamanın ürettiği bir duyumun zihinde yeniden üretilmesidir. Bu yüzden, bir insanın gözü belli bir rengi algıladığında, zihnine o rengin bir imgesini kaydedecektir. Çünkü bu kişinin yaşadığı öznel duyum, nesnel rengin görünürde bir kopyası ya da sureti olacaktır. Zihin doğrudan fiziksel algılamaları yansıtmadığında da imgeler üretebilir: Bir zamanlar algıladığımız, ama artık var olmayan bir şeyi anımsama girişiminde, zihnin deneyim üzerinde amaçsızca gezinmesinde, imgelemin algılamadan yola çıkarak kurduğu birleşimlerde olduğu gibidir ” (Friedman, 2004) . İmge kavramının öznel ile nesnel durumun bir bütünü olarak kullanıcı algısına göre çeşitlilik sağladığı söylenebilir. Genel olarak toparlanırsa nesnel bir durumun algılama faktörlerine bağlı olarak öznel şekilde zihinde yorumlanmasıyla oluşan imge kavramı gösterge olarak zihinde kodlanır. “ Mekânsal imgenin oluşumunun, daha önce zihinde var olan diğer imgelerden etkilendiği düşüncesi insanın aklına bellekte hiç imge olmaması halinde bir mekâna ait imgenin nasıl oluşabileceği sorusunu getirmektedir. Dolayısıyla bünyesinde hiçbir imge barındırmayan bellek yalnızca duyuma dayalı bazı imgelere sahip olmaktadır ” (Turgay, 2009; 73). Bu görüş doğrultusunda zihinde kurulan imgenin mekâna dair bir imaj oluşturarak mekansal imgenin oluşumuna katkı sağladığı söylenebilir.

Huyssen'e göre Bellek, “ algı, deneyim ve hayal edilenlerin birleşimidir. Yaşanılan çağa ve bu çağın bağlamına uzak zamanlara dair imgeler, kişinin imgelemesi sonucu olarak zihinde canlanır. Kişinin yaşadığı zamandan geçmişe ve geleceğe bakabilmesini, eski zamanların imgeleriyle bugün bu imgelere kişinin kendi yorumlarını katarak buluşturan belleğin canlanmasıdır ” (Huyssen, 1995). Bu görüş doğrultusunda imgenin belleğin oluşumunda önemli bir parametre olduğu ve yaşanılan zamana göre farklılık gösterebileceği söylenebilir.

2.1.3 Mekansal Aidiyet

İnsanlık tarihi boyunca bireyler, yaşadıkları mekânları içgüdüsel olarak kendi kimlikleriyle ilişkilendirerek kendilerinden bir iz katmışlardır. Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar uzanan bu süreçte mekân deneyimleri ve malzeme kullanımı gelişip değişim gösterse de iz bırakma ve aidiyet oluşturma içgüdüğü değişmemiştir. İzler ve aidiyet duygusu mekânların karakterini belirlediği için bu durum mekânsal belleğin oluşumu açısından oldukça önemlidir. Eski zamanlardan bugüne sosyal yaşam; bilim, kültür ve teknolojiye inanılmaz değişimler göstermiştir. Ama iz bırakma ve sahiplenme içgüdüğünün değişmediği, aksine geliştiği görülmüştür. Bu iz bırakma ve sahiplenme içgüdüğü mekânsal göstergeler olarak karşımıza çıkar. Sürekli kullanılan ulaşım araçlarında aynı yere oturmak istenmesi ya da koltuklara kendi isimlerini yazma çabaları mekânsal aidiyet içgüdüğüne örnek gösterilebilir. Bir hapishane koğuşunda bulunan ranzaların, mahkûmların anıları ve kişisel eşyaları tarafından farklılaştırılarak aidiyet kazandırılması bilinen bir mekân sahiplenme kültürüdür. Bu anılar ve aidiyet duygusu mekânsal belleğin biçimlenmesinde etken faktörlerdir.

Taşcıoğlu'na göre mekân söz konusu olduğunda ise hemen herkesin ilk aklına gelen yer kişinin evi olur. “ Ev kişinin en mahrem alanıdır. Bu doğrultuda incelendiğinde kişinin en temel yaşam alanı olan evlerin, sahiplerinin barındırdığı yaşam tarzı ile örtüştüğünü, sahibinden izler taşıdığını ve bu yaşam tarzının evin kimliği olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür ” (Taşcıoğlu,2013;54). Taşcıoğlu'nun açıklaması insan ve mekân kimliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu kimikleştirme kendinden bir şeyler katma çabası mekânda aidiyet ve bellek göstergesi olarak kendini gösterir. Kimikleştirme aidiyet isteğidir. Mekansal aidiyet ve kimlik göstergeler üzerinden okunur.

Yukarıda bahsedilen bilgiler ışığında, mekâna işlenen simgelerin biçimi ve içeriği farklılaşmış, işleme teknik ve teknolojileri de zaman geçtikçe gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Odun kömürü mineral ve pigmentlerin karışımıyla yıllar boyu kaybolmayan hayvan resimlemeleri, yerini aerosol spreylere, lazer ışınlar, ışıklı tabelalara, vinile ve akriliğe bırakmıştır (Şekil 1). Tarih öncesi insanların neden mağaralara resim yaptıkları bugün hala tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda antropologların farklılaşan görüşleri vardır. Mağara resimleri uzmanı Jean Clottes'a göre, “ bitmemiş çizikler, lekeler birbirleriyle kesişen çizgiler paleoitiğin bütün

dönemlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ısrarın büyük bir olasılıkla belli bir niyetin ifadesi olduğu düşünülmektedir. Bir mağaranın kemerlerini ve iç bölmelerini tamamen kaplayan binlerce el izine bakılarak insanın bu yeri sahiplendiği aklımıza gelebilir. Uygun bulduğu bütün yüzeyleri kuşatmak ya da burada olduğuna inandığı güçlerle ilişkiye girmek ister ” (Langaney, 2000;72-73) .

Şekil 1: Farklı dönemlerdeki duvar resimlerinden görünüm

Bu uzun süreç içerisinde değişmeyen tek şey, insanın yaşadığı ya da bulunduğu mekânda varlığını kanıtlama, bilgi sürekliliği sağlama isteğidir. Bu isteğin görsel çıktılara dönüşümünün yolculuğunda öncelikli olarak incelenmesi gereken konu, insanın ta kendisidir.

Taş devrinden günümüze kadar şartlar ve koşullar değişse de, insanın duyumsal, deneyimsel olarak algıladığı mekânı bir süre sonra içgüdüsel olarak sahiplenmesi ve aidiyet hissi oluşturmaya büyük oranda aynı kalmıştır. İnsanın kendi bölgesini oluşturmaya, beraberinde kendi yaşam alanını kurmasını ve tanımlamasını birlikte getirir. İnsan kendi tanımladığı mekânda yaşamaya başladıkça mekâna karşı aidiyet duygusu geliştirmeye başlar. Bu yaşanmışlıklar ve anılarla bireysel mekânsal belleği oluşturur.

2.1.4 Yer (Locus) Kavramı

‘Yer’ kavramı oldukça zengin anlamlar taşıdığından birçok kuramcı ve bilim dalı tarafından ayrı şekillerde araştırılmıştır. Bu kavram ‘mekân’ kavramı gibi sadece mimarlıkta kullanılan bir kavram değildir. Yer-mekân ilişkisi açıklanırken, felsefe, antropoloji, sosyoloji, coğrafya ve diğer sosyal bilimlerde bu kavramının nasıl ele alındığının incelenmesi gerektiği gibi yerin fenomenolojik anlamı üzerinde de durulmalıdır. Hançerlioğlu, fenomenolojiyi (olaybilim) “nesnenin bilgisine ancak öznenen varılabileceği savını gerçekleştirdiği ileri sürülen yöntem” şeklinde tanımlamaktadır ” (Hançerlioğlu, 2012;166). Bu bağlamda fenomenoloji kavramının farklı kişiler, toplumlar ve kültürler tarafından çeşitlilik gösterebileceği söylenebilir. Başkası için bir anlamı ve değeri olan bir yer, başka biri için sıradan değersiz bir yer olabilir.

Uzunkaya’ya göre, “Mekân soyut, ölçülebilir ve içi boş bir kavram olarak anılırken, yer deneyim sonucunda anı oluşumuna sebebiyet vermektedir. Bu doğrultuda mekânı yer haline getiren en önemli faktörün insan olduğunu söylemek mümkündür ” (Uzunkaya,2014;9). Bu görüş doğrultusunda mekânsal belleğin göstergelerinin oluşabilmesi için mekânın bulunduğu yer ile birlikte bir bütün olarak ele alınması gerekir.

Rossi’ye göre yer (locus) kavramı, “ Belirli bir yer ile onun içindeki binalar arasındaki ilişkidir. Aynı zamanda hem tekil hem evrenseldir ” (Rossi, 2006,93). Bu görüş doğrultusunda bu kavramın yer- yapı ilişkisine dayanan olgusal bir durum olduğu söylenebilir. Yıldırım’a göre Aldo Rossi’nin kent kuramında yer, “ yapılar ve onların kanunları arasındaki ilişkidir. Hem kent hem de tek yapı için yer seçiminin önemle ele alındığı klasik dönemlerde bu seçim Genius Loci tarafından belirlenmekteydi. Toplumda kültürel, geleneksel ve dinsel görüngülerin oluşturduğu zihinsel bir eylem olan Genius Loci kavramı aynı zamanda yer kavramında içermektedir. Rossi’ye göre yer kavramı tarihte ilk defa Palladio ve Milizia’nın çalışmalarında topografik ve işlevsel bir açı kazanmıştır ” (Akt. Yıldırım,1996;27).

Şekil A :Villa Rotanda Kaynak: URL 3

Şekil B:Villa Malcontenta Kaynak:URL 4

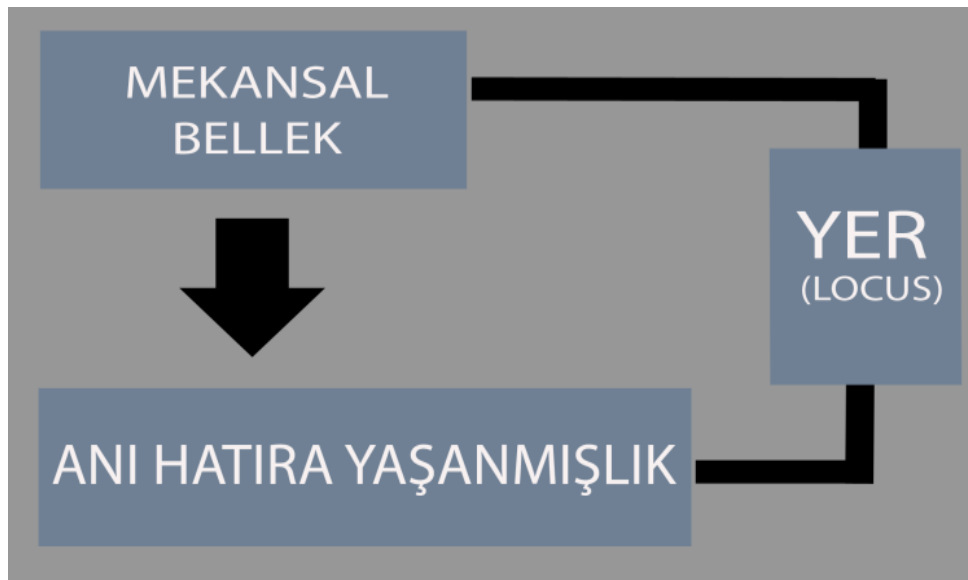
Şekil 2: Villa Rotanda ve Malcontenta'nın yer (locus) bağlamında değerlendirilmesi

Pamir'e göre, “ Yer’ler, orada meydana gelen aktiviteler sonucu birer çekim noktası haline gelerek insanları çekerler. İnsanları sosyal bir takım aktivitelere yönlendirirler. ‘Yer’ler böylece sosyalleşir. ‘Yer’in sosyalleşmesi ise, herkesin kullandığı bir ‘alan’ın iyi olarak anılması ve bu yargının sürekliliğini koruyarak davranışları etkileyip yönlendirmesi olarak düşünülebilir. Bir ‘yer’in sosyalleşmesi, o alanda kullanıcılar arasında uzlaşma sonucu oluşmuş değerlerle ve biçimlenmesini belirleyen somut öğelerle ‘tanımlı bir yere dönüşmesi ile gerçekleşir. Bir yerin varlığını sürdürebilmesi, değişen zamana rağmen ondan benzer duyular alabilen bir kültür duyarlılığının var olmasına bağlıdır. Bu duyarlılık, o yerin ruhu veya o yerin hissi ile ilişkilidir ” (Akt. Yavuz, Pamir; 2001). Pamir bu görüşüyle kolektif ve kentsel belleğe gönderme yapmıştır. Bir kentte toplumsal bellek birikimi olabilmesi için o bölgenin çekim merkezi haline gelmesi gerekmektedir. Halk tarafından kabul gören sosyal bölgeler kent içinde nirengi noktası oluşturarak ortak kültür birikimine sahip olurlar. Bu şekilde toplumsal bellek meydana gelir.

Pamir’in başka bir görüşüne göre; “ yerin ruhunun olması için, orada yaşanmışlığın izi olması gerektiği ve bu izlerin birikiminden bir yer belleğinin oluştuğu, insanlar tarafından bunun benimsendiği düşünülür. ‘Yer hissi’ için yaşanmışlığın boyutu önemli olabilir. Ancak yaşanmışlık izleri yoğun olmadan da veya hiç öyle bir çağrışıma yol açacak iz olmadan da ‘yer hissi’ kendini fark ettirebilir ” (Akt. Yavuz, Pamir; 2001) . Burada yer mekân ve bellek ilişkisinin

çeşitliliğine vurgu yapılmaktadır. Yerin ruhunun oluşması için o bölgede yaşanmışlığın, aidiyet duygusunun ve mekânsal belleğin oluşması gerektiği savunulur. Bu durumda mekânsal belleği olmayan fenomenolojik yerlerin Genius Loci'sinden de söz edilemez. Çünkü bir yerin ruhunun oluşabilmesi için bellek birikimine ihtiyacı vardır. Ayrıca Relph, “ yerin ” zamanla büyüdüğünü ve yaşamla doldurulduğunu söyler. Ona göre yer deneyiminin, zaman boyutu ve hatıra değeri vardır (Relph, 1976) . Relph'i de “ yer ” kavramını zaman kapsamında bellekle ilişkilendirmiştir. Dovey ise, ‘yer’i insan ekolojisinin dokumasını oluşturan anlam düğümü olarak nitelendirmektedir (Dovey, 1993; 250).

Yukarıdaki bilgiler ışığında kökeni Roma’ya dayanan “Yer (Locus) ” kavramının bütün teorisyenlerce ve bilim dallarında farklı ele alınıp değerlendirildiği görülmektedir. Bu kavram sadece mimari açıdan değil, felsefi sosyoloji, antropoloji varoluşçuluk gibi birçok dalda incelenmiştir. Yer kavramı olgusal olarak ele alındığında ise özneye bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Bunun sonucunda ise yer kavramın aidiyet, zaman, deneyim, bağlılık ve hatıralarla ilişkili olduğu görülmektedir. Araştırmacılara göre yerin ruhunu kazanan mekânlar aynı zamanda mekânsal belleğin göstergelerine sahip olmaktadır. Yer hissi, kavramı ve aidiyeti oluşması için yer belleği oluşması gerektiğini, dolayısıyla yerin hafızası olan mekânlarında mekânsal belleğinin göstergelerinin olduğu vurgulanmıştır.

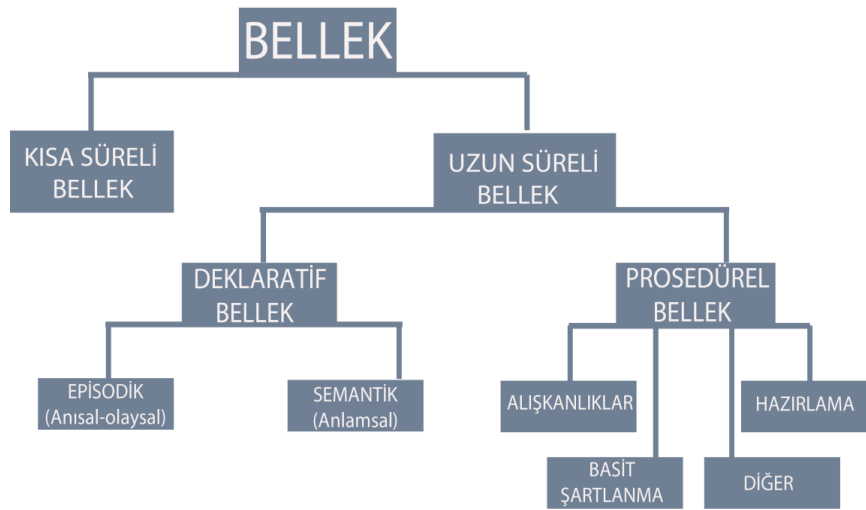
Tablo 3: Yer (locus) – Mekân ilişkisini anlatan şema (Çakır arşivi,2015)

2.2 Bellek Türleri ve Mekan İlişkisi

Her alandan araştırmacıların ve kuramcılarının araştırma konusu olan bellek kavramı kapsamlı bir sistemler bütününden oluştuğundan geniş bir sınıflandırmaya sahiptir. Bu kavram bilgilerin belleğe kaydedilme kapasitesi ve zamanla ilgili olarak kısa süreli ve uzun süreli bellek olarak ikiye ayrılmıştır. Otuz saniyeyi geçen her veri uzun süreli bellekte toplanmıştır. Her iki bellek türünün de kendine özgü ara bul getir yöntemleri vardır. Kısa süreli bellekteki bilgilerin sürekliliği çok önemlidir. Çünkü bu bellek türünde süreklilik içeren bilgiler uzun süreli belleğe kodlanır. Örnek olarak her gün yaptığımız rutin işler varsa bunlar bir süre sonra uzun süreli bellekte yerlerini alırlar.

Uzun süreli bellekte deklaratif ve prosedürel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Deklaratif bellek türü prosedürel'e göre daha hızlı olup, bu bellek türünde olaylar ile benzerlik kurulmaya çalışılır. Prosedürel de ise aşamalı öğrenme söz konusudur.

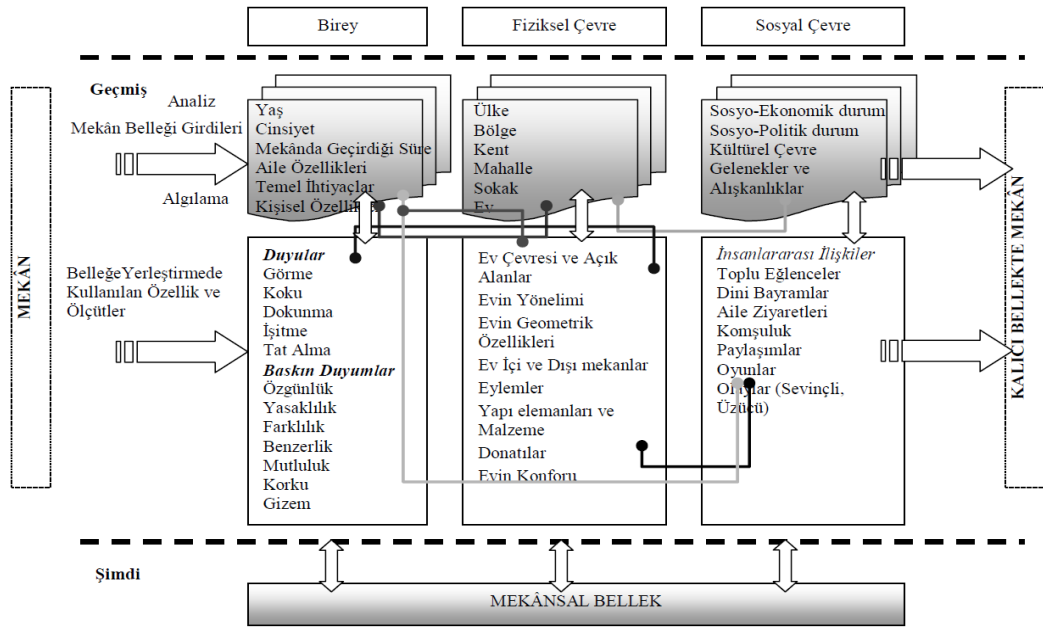
Deklaratif bellek'te edisodik (anısal – olaysal) ve semantik (anlamsal) olarak ikiye ayrılmaktadır. Episodik bellek diğer türe göre daha öznedir. Kişinin hayatındaki geçmiş olaylara referans verir. Kişisel otobiyografiler depolanır. Semantik bellek türü ise daha nesnedir. Gerçekler, kavramlar, dil bilgisi gibi kişiden kişiye göre değişmeyecek bilgilerin temsil edildiği bellek türüdür. Bu bellek türünde kişinin hayatına referans verilmez. Prosedürel bellek ise kendi içinde alışkanlıklar, hazırlama, basit şartlanma ve diğer faktörler olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Tablo 4: Bellek türlerinin ilişkisini gösteren şema (Çakır arşivi,2015)

Diğer bellek türleri olan toplumsal (kolektif) bellek, kentsel bellek, bireysel bellek, kültürel bellek, iletişimsel bellek, sinematografik bellek, tarihsel bellek gibi bellek türleride sistematik olarak tablo 4'teki ayrışmaya göre oluştuğu söylenebilir. Türleri ve alanları farklı olsa bile belleğin çalışma şekli hemen hemen hepsinde aynı olduğu söylenebilir.

Özak ve Gökmen'e göre "Bireyin yaşamış olduğu mekanın geometrik şekli bellek kodlaması açısından belirleyici bir unsurdur. Mekanın boyutları, sokağa göre konum ve ölçekleri, dokuları, renkleri, karakteristik özellikleri ve kokusu hatırlamanın önemli unsurları arasında gösterilebilir. İklimsel ve coğrafi faktörlere göre farklılık gösteren yapım teknikleri ve yöresel malzeme çeşitliliği kullanıcının içerisinde yaşamış olduğu mekanın tanımlanmasında, algılanmasında ve hatırlanmasında etkin rol oynar" (Özak , Gökmen, 2009;152-153). Bu görüş doğrultusunda bireyin mekansal bellek deneyiminin fiziksel dış faktörlere dayandığı ve bu fiziksel dış faktörlere göre farklılık gösterebileceği söylenebilir.

Tablo 5: Mekan Bellek İlişkisi Modeli (Özak,2008;77)

Mekan- Bellek ilişkisi, bireysel, fiziksel ve sosyal çevre doğrultusunda kurgulandığında zaman faktörünün önemli olduğu görülür. Geçmişte yaşanan olumlu ya da olumsuz deneyimlerin, günümüzde bireyin mekanı algılamasında farklılıklar yarattığı çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu nedenle yukarıdaki tabloda

modelin yatay ekseninde (x) için zaman boyutu bulunmaktadır. Düşey ekseninde ise bireysel fiziksel ve sosyal özellikler bulunmaktadır (Tablo 5).

Mekan içersinde bulunan sabit donatılar ve mimari elemanlar da kullanıcı üzerinde hatırlatma etkisi oluşturabilir. Örneğın pembe panjurları bulunan ahşap bir konak pencere panjur rengiyle bellekte kodlanıp hatırlanabilir. Sade bir köy evinin mutfağında bulunan taş ocak da , mekan üzerinde hatırlatma etkisi oluşturabilir.

Mekan içinde geçirilen süre zarfında gerçekleştirilen eylemler , o ortamın samimi, içten ya da sıradan, sıkıcı bir yer olmasını sağlayabilir. Örneğın eski köy evinde ocak başında yakılan ateşin etrafında yapılan samimi sohbetler , pişirilen mısırlar , içilen çaylar belleğre mekanla birlikte kodlanır. Üzerinden seneler geçse de başında pişirilip yenen mısırın kokusu bellekten silinmez (Şekil 3). Bu durum bireysel, sosyal, ve fiziksel çevrenin mekansal bellek üzerindeki etkisini açıklar.

Şekil 3: Köy evinde ocak başında çekilmiş bir resimden görünüm (Çakır arşivi,1992)

Yukarıdaki görsel incelendiğinde bir köy evinin mutfağında bulunan ocak bölümündeki objeler mekansal gösterge olarak baba ve oğlunun belleğinde kodlanmıştır. Göstergeler hareketli donatılardan oluşsada duvarlardaki duman islekeleri ve ateşin yandığı sabit yer ayrı bir gösterge olarak kullanıcılar üzerinde anımsama etkisi oluşturabilir.

Kullanıcılar görselde yer alan güğüm, ekmek küreği, peçka (ekmek pişirme kabı) objelerini gördüklerinde hatırlama ve anımsama yetisi oluşturularak göstergeler üzerinden mekan- bellek ilişkisi sağlanır. Bu durumda hareketli donatı ve objelerin gösterge olarak mekan bellek ilişkisini sağladığı söylenebilir.

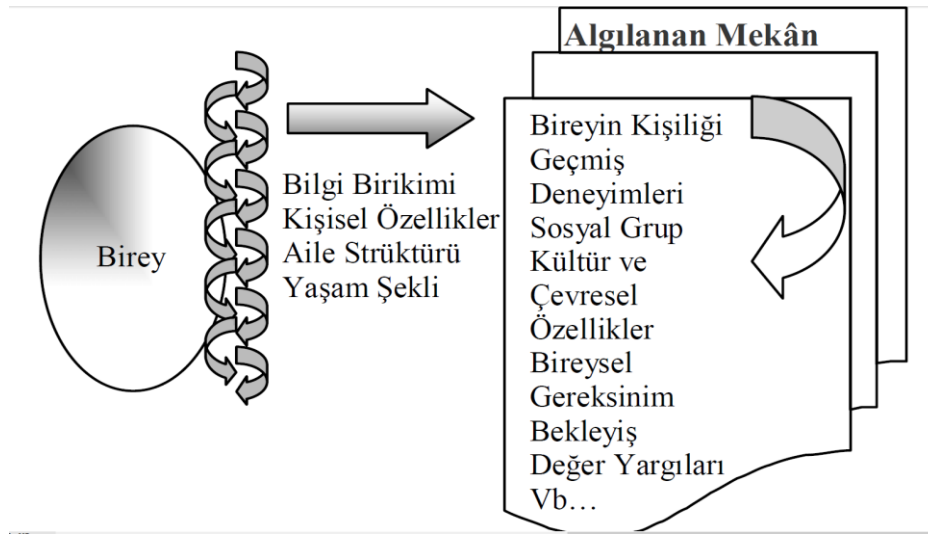
Heidegger'e göre bellek “ zaman içinde bir şimdi noktasının keyfi olarak saptanabileceği bir şeydir. Öyle ki iki farklı zaman noktasından biri, diğeri sonrasıdır. Ama zamanın şimdi noktalarından hiçbirisi bir diğerine göre ayrıcalıklı değildir. Herhangi bir şimdi noktası, şimdi olarak, daha sonraki birinin muhtemel öncesidir. Sonra olarak da daha önceki birinin sonrasıdır. Öyleyse zaman, aşamaları birbirine göre önce ve sonra ilişkisi içinde olan açılamıdır. Her önce ve sonra şimdiye göre belirlenir ki bu şimdinin kendisi keyfidir ” (Heidegger, 1997;47).

Heidegger'in bu görüşü doğrultusunda, bellek kavramı ve zaman ilişkisinin sahip olduğu sürecin önemli olduğu söylenebilir. Belleğin geçirdiği zaman aşamalarının birbirleriyle ilişkili olduğu ve bu ilişkininde şimdiki zamana göre şekillendiği varsılabilir. Bellek – zaman ilişkisi mekansal göstergeler bağlamında ele alındığında mekansal göstergerin korunması, sürekliliği, hatırlanmasında zaman faktörünün önemli olduğu söylenebilir.

Akay'a göre, “Zaman üzerine en önemli tezleri ortaya atmış düşünürlerden biri olan Heidegger'in kuramı belleği zaman üzerinden algılayabilmemiz için büyük bir olanak sağlar. Bu bakış açısına göre anılar geçmişe aittir. Oysa bellek bu güne “ şimdi ve buraya” aittir. Bellek duyumlar bloğu halinde şimdiki zaman içinde ortaya çıkar. Geçmişe ait bir bellek yoktur diyebiliriz. Bizi geçmişimize değil, varolduğumuz şimdiki zamana yollayan anılar değil bellektir. Başka bir deyişle geçmiş bu gün yeniden kuran bellektir. Bu zihinsel bir derlemedir. Toplumsal söylencelerin yıllar boyu değişerek bu güne aktarılması gibi, bizler zihnimizdeki anlardan parçalar seçerek bu günü yani belleği inşa ederiz ” (Akay,1996;35).

2.2.1 Bireysel Bellek ve Mekan

Özak ve Gökmen’e göre, “ Kişinin mekân algısının oluştuğu yaş dönemi, mekân belleğinin oluşumu açısından önem kazanmaktadır. Hatırlanması istenilen yaş dönemiyle kişinin şimdiki yaşı arasındaki fark, mekânla ilgili farklı deneyimlerin bellekten geri çağırılmasında etkili olmaktadır ”(Özak,Gökmen,2009;151). Bu görüş doğrultusunda bireyin yaş faktörüne bağlı olarak mekan algısının çeşitlilik gösterebileceği söylenebilir. Farklılık gösteren bu mekan algısı da mekansal bellek çağrışımında çeşitlilik gösterebilir.

Tablo 6: Bireyin Algısına Bağlı Hatırlanan Mekan (Özak,2008;76)

Kullanıcı tarafından duyumsanan mekân, bir sonraki aşama olan algılama sürecine geçer. Mekân kullanıcının bilgi birikimi, kişisel özellikleri ve yaşam şekli doğrultusunda, algılandığından, kişiden kişiye farklılık gösterir. Yani A kişinin çok rahat algılayabildiği bir mekânı B kişisi aynı şekilde algılayamayabilir. Bu durumda kullanıcılar üzerinde aynı mekânda ortak yargıya varılamayabilir (Tablo 6).

Bergson’a göre yaşam bir süreçtir. Doğumla başlayan bu süreç, büyüme, gelişme, yetişkin olma, yaşlanma ile sürmekte, ölüm ile bitmektedir. Bu süreç içerisinde kişinin belleği, yaşamdan aldığı verilerin birbiri üzerine sarılması ile oluşmaktadır. Geçmiş belleği, kişinin ardından gelmekte, şimdiki bellekle birleşerek geleceğe doğru gelişmektedir (Bergson,1998). Bu görüş doğrultusunda kişinin yaşam süreciyle paralel gelişen bireysel belleğin, kişinin yaşamı doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

2.2.2 Toplumsal (Kolektif) Bellek ve Mekan

Savaşlar, soykırımlar, salgınlar doğal afetler gibi toplumsal olaylar toplumları ve ulusları derinden etkiler. Büyük trajedileri yaşayan toplumlar, ortak bir paydada buluşarak bellek birikimi oluşturlar. Bu birikimler toplumsal belleği işaret eder. Bu konuda birçok kuramcının görüşleri bulunmaktadır. Confino'ya göre toplumsal bellek; “ aile ya da ulus gibi farklı çıkar ve motivasyonlara sahip herhangi bir sosyal grubu birleştiren ortak bir kimliğin keşfidir. Toplumda farkındalık yaratmak için, herhangi bir geçmişin seçilmesi yeterlidir. Bu geçmiş, duyguları yönetmeli, insanları eyleme teşvik etmeli ve algılanmalıdır; kısaca, sosyo-kültürel bir eylem şekli olmalıdır ” (Confino, 1997; 1390). Confino bu görüşüyle toplumun belleğinden seçilen kolektif bir olaydan fayda sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Kısacası geçmişe ait kolektif bellekten ders alınmalı fayda sağlanmalıdır.

Olick'e göre toplumsal bellek: “ bireysel hatırlamalara, resmi anma törenlerine, kolektif temsillere, ortak kimliklerin ruhani ve yapıcı özelliklerine gönderme yapmak üzerine tanımlamaktadır. Kolektif belleğin kişisel tanıklıkta, sözlü tarihte, gelenek ve mitte, dil, sanat ve popüler kültürde konumlandığını söylemektedir ” (Olick, 1999; 336). Olick'in bu görüşü doğrultusunda toplumsal belleğin yer yer kültürel bellekle iç içe olup aynı kaynaktan beslendikleri söylenebilir. Kültürel belleğin alanı olan tarih, mit gelenek mitoloji gibi konuların toplumsal bellekten ayrı tutulamayacağı aynı benzerliklerin kentsel bellekte de olabileceği için kesin bir ayrım söz konusu değildir. Bu kavramlardan yola çıkılarak M. Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümü toplumsal bellek kapsamında değerlendirilebilir. Atatürk'ün her sene 10 Kasım'da saat 9.05 te siren sesleriyle yurdun dört bir yanında anılması, ardından Dolmabahçe sarayı ve Anıtkabir gerçekleştirilen anma törenleri yapılan ziyaretler, okullardaki etkinlikler toplumsal (kolektif) bir olayın mekân üzerinden belleklere yansımış bir örneğidir (Şekil 4).

Şekil 4: Atanın ölüm saatin kolektif bellek aracılığıyla mekâna yansımaları

Bunun dışında her sene düzenli olarak gerçekleştirilen 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer bayramı ve 29 Ekim kutlamaları Türk toplumunun belleğinde kolektif bakımdan derin izler bırakmıştır. Yukarıdaki görüşler ile verilen örneklerden yola çıkılarak toplumsal belleğin bir aile, sosyal grup ve ulusu ortak anılar vasıtasıyla birbirine bağladığı söylenebilir.

Topluluk tarafından oluşturulan kolektif bellek kendiliğinden de kurulup oluşabilir. Taksim Gezi Parkı eylemleri bu duruma örnek gösterilebilir. Önceden Rum Mezarlığı olan bölge Osmanlı zamanında askeri eğitim için topçu kışlası yapılmıştır. Kışla çeşitli yan işlevlerde kullanılmıştır. Vali Lütfi Kırdar döneminde imar planı kapsamında yıkılarak Prost tarafından çevre düzenlemesi yapılmıştır. Park olarak işlev veren bu bölgede yıkılan topçu kışlasının yeni işlev verilmek üzere rekonstrüksiyon projesinin yapılması gündeme gelmiştir. Bu olay üzerine çevreci eylem olarak başlayan gezi olayları tüm ülkeye yayılmıştır. Bu durum sonucunda bu bölge belleklerde kolektif olarak yer etmiştir.

Şekil 5: Gezi Parkı bölgesinin kolektif olarak ele alınması

Licata, Klein ve Gély kolektif belleğin toplum ve bireyler için işlevlerini dört temel saptamayla açıklamışlardır: “ kimlik tanımlama, kimlik yüceltme, grup eylemlerini meşrulaştırma ve grubun harekete geçirilmesi (kolektif mobilizasyon). Buna göre kimlik tanımlarken, kolektif bellek grup üyelerine kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini söyleyen öyküler sunar. Bu öyküler, genelde iç grubu yüceltirken dış grubu ötekileştirir. Başarılar öne çıkarılır; etik dışı, olumsuz eylemler, hatalar ise örtülür. Böylece özsaygı korunmaya çalışılır. Mevcut norm ve kriterlere uygun bir geçmişin seçimi, andaki eylemleri de haklı gösterir. Geçmiş, aynı zamanda bir topluluğu harekete geçiren en önemli kaynaklardanır. Zira kimlik taleplerin yer aldığı söylemlerde, geçmişe referanslar etkili bir retorik biçimi olarak işlemektedir ” (Akt. Bilgin; Licata, Klein Gély, 2008; 39). Bu bilgiler ışığında kolektif belleğin de kendi içinde alt bölümleri ve çalışma şekli olduğu görülmektedir. Kolektif belleğin toplumsal bağlamda algı kimlik ve imaj kaygısı taşıdığı da görülmektedir.

Almanya’da yaşanan Yahudi soykırımı dünya genelinde toplumsal belleğin en somut örneklerindendir. Daniel Libeskind tarafından tasarlanan Berlin Yahudi Müzesi, iki toplumun yaşadığı dramı yer (locus) üzerinden olgusal olarak anlatan etkili bir örnektir. Müze incelendiğinde adaptasyon koridoru toplumsal bellek bakımından dikkat çeker. Bu mekânda zemin metalden yapılmış maskelerle kaplanmıştır. Ziyaretçiler bu bölümden geçerken ortaya çıkan rahatsız edici sesler sonucunda işitsel ve algısal olarak soykırım dönemi, çağrışım ve empati yoluyla hatırlatılmıştır (Şekil 6a).

Şekil A: Yahudi Müzesinin iç mekanından bir kesit
kaynak : URL 11

Şekil B: P. Eisenman’ın eseri olan soykırım
anıtı Kaynak: URL 12

Şekil 6: Mekansal gösterge olarak Yahudi müzesi ve soykırım anıtı

Eisenman’ın tasarladığı soykırım anıtı gezildiğinde ise ziyaretçilerin karşısına farklı boyutlarda kütüphane çıkmaktadır. Beton bloklardan yapılmış kütüphane arasında mesafeler dar tutularak kaybolma, kaybetme deneyimleri hatırlatılmaya ve bu duyuların ziyaretçiler tarafından empati duyulmasına çaba gösterilmiştir. Oluşturulan bu algı geçmişte Yahudilerin yaşamış olduğu trajediyi ziyaretçilere anımsatır (Şekil 6b).

Daniel Libeskind tarafından Dünya Ticaret Merkezi kalıntıları üzerine yapılan anı müzesi ve özgürlük anıtı projesi kolektif olayların göstergeler üzerinden mekânsal belleğe yansması bakımından güncel bir örnektir. 11 Eylül saldırıları sonucu yıkılan kulenin enkaz kalıntıları temizlendikten sonra açılan yarışmayla Libeskind'in projesi seçilerek uygulamaya geçilmiştir. Proje konsepti olarak göğe doğru sivrilen yeni kule özgürlük heykelinin soyutlanmış halini anımsatırken, anıt müze mekânsal bellek göstergeleriyle dikkat çekmektedir (Şekil 7A).

Şekil A: Dünya ticaret merkezi
kaynak: URL 13

Şekil B: Özgürlük anıtı gece görünümü
kaynak URL 14

Şekil 7: Daniel Libeskind tarafından yapılan özgürlük anıtı

Bazı mekânlar toplum tarafından simgeleşip göstergeler üzerinden mekânsal belleği oluşturur. Bu yapılar/mekânlar kavramsal olarak, toplumun belleğindeki geçmişle birlikte yaşanan trajedik olayların ve deneyimlemenin doğrultusunda anıtsal olarak göstergeler üzerinden kolektif belleği oluşturabilirler. Yeni Dünya Ticaret Merkezi-Özgürlük Kulesi ve Anıt Kompleksi kolektif belleğe ilişkin ancak tamamen toplumun geçmişine ait olmayan bir yapı olarak gösterilebilir.

Tasarımın dikkat çekici bir diğer yanı ise eski yapının temel izleri boşlukları korunup anıtsal havuz oluşturularak özel bir aydınlatma tasarımıyla desteklenmiştir. Havuzu çevreleyen parapet duvarının üzerinde ölen kişilerin isimlerine yer verilerek anılar canlı tutulmuştur. Yaşanılan trajediyi toplumun beğesinde canlı tutmak için saldırıdan geriye kalan kalıntıların korunduğu görülür (Şekil 7B).

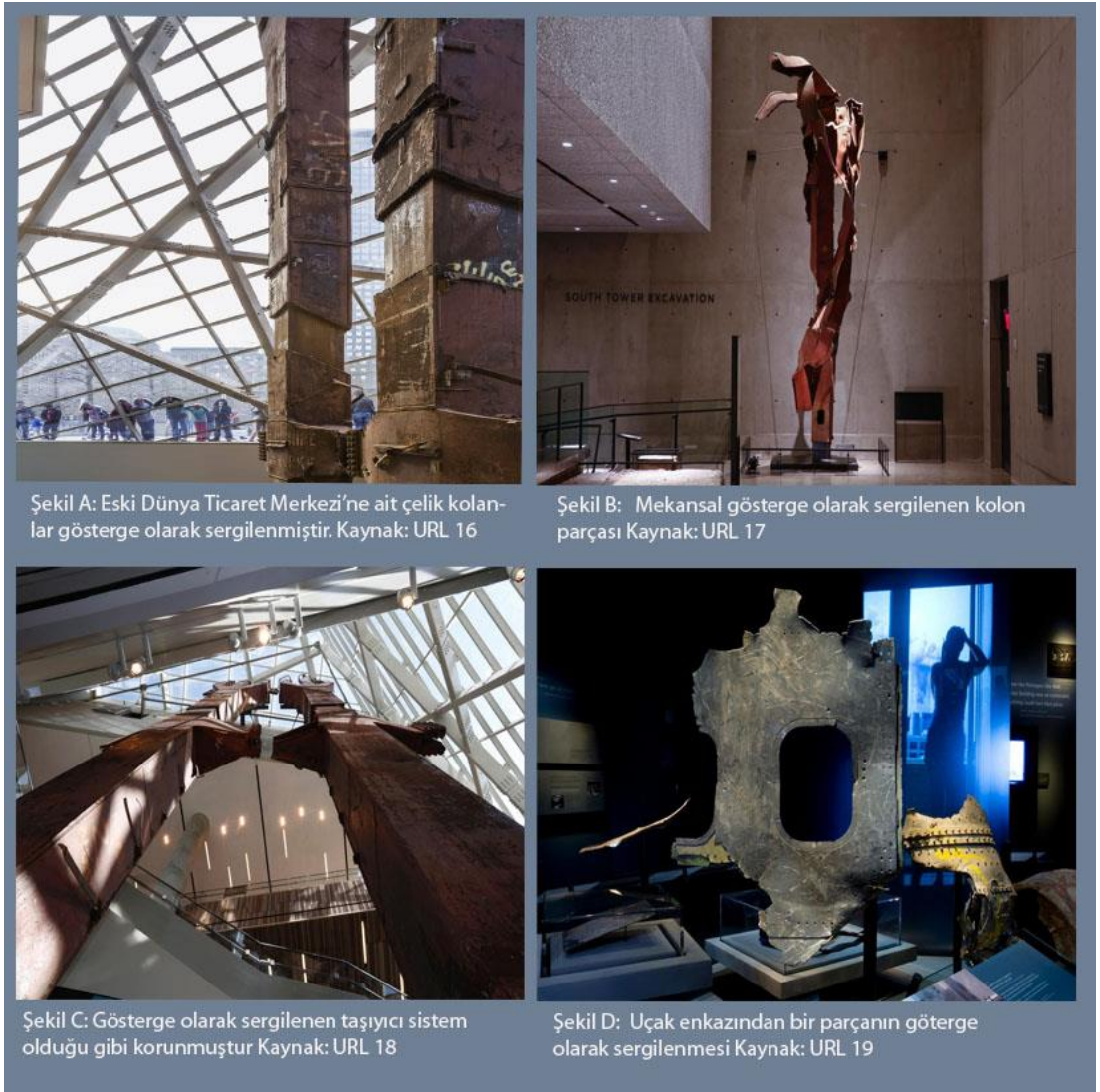
Proje incelendiğinde eski yapıya ait temel duvarlarının korunarak sergilenmesi mekânsal belleğin göstergelerinin korunması kapsamında olumlu bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla eskiyi yok etmeden saygılı bir şekilde yeniyi oluşturma çabasıyla, var olan mekânda ki mevcut izler mekansal bellek göstergeleri olarak korunmuştur (Şekil 8).

Şekil 8: Eski yapı temel detayından görünüş (URL 15)

Bu mekân ziyaretçileri tarafından ziyaret edildiğinde, mekân ve birey arasındaki ilişkide geçmiş zamanda günümüze kalıcı bellekte saklanarak gelen unsurların oluşmasında fiziksel sosyal ve çevre özelliklerinin etkili olduğu söylenebilir. Geçmişte yaşanmış trajedinin New York halkının hafızasında kolektif bir bellek oluşturması ve bunun (kolektif belleğin) yapıda simgesel olarak korunması ziyaretçilerin her defasında kalıcı belleğinden bu anının mekânsal göstergeler aracılığıyla çağrışım ve empati yapılarak toplumsal bellek canlı tutulmuştur.

Anıt müze iç mekân kapsamında değerlendirildiğinde eski ikiz kuleye ait mekânsal göstergelerin korunarak sergilendiği görülmektedir (Şekil 9). Dış mekânda işitsel algılama ön planda tutularak su sesinin temel boşluğunda çıkardığı yankısıyla barış huzur özgürlük imajının altı yeniden çizilmiştir. Anı müzesi ve özgürlük anıtı toplumun her kesimi tarafından anıtsal bir nirengi noktası olarak nitelendirilmiştir. Genel olarak projede eski temel izlerinin boşluk olarak bırakılması ve ışıklandırılması iki kulenin yokluğuna gönderme yapmaktadır. İç mekân görselleri incelendiğinde yapıdaki minimallik, temel boşlukları ve su sesleri müzeyi ve anıtı ziyaret edenleri geçmişten geleceğe getirerek bir zaman yolculuğuna çıkarır.

Şekil 9: 11 Eylül anı müzesinin mekansal bellek göstergelerinden görünüm

Kentlerin eskiden görülmüş, işitilmiş, yaşanmış ve derin izler bırakmış farklı olaylara ev sahipliği yapması kentsel belleği oluşturur. Yaşanılan dönemin tarihsel olaylarından beslenen bu kentler bulundukları toplumun birer parçası olduklarından, kentliyle birlikte yaşar ve gelişirler. Kentlerin sokaklarında, caddelerinde parklarında vs. yaşanan anılar ve olaylar o dönemin izlerini bırakır. Kent duvarlarındaki yaşanmışlıklar bu duruma örnek gösterilebilir. Çeşitli gösteri, etkinlik ve protestolarda kent duvarlarına yazılan yazılar, asılan afişler kentsel belleğin göstergeleri olarak örneklendirilebilir. Bu kapsamda oluşturulan anılar, aile grup ve toplum bağlamında olduğundan kentsel bellek toplumsal belleğin bir unsuru olarak kentleri tamamlar.

Taşkırana göre, mimari yapılar üretildikleri dönemin iş ve çalışma yaşamının örgütlenişi, inancı, ekonomisi gibi toplumsal yapısı hakkında somut veriler sağlayan göstergeleri içermektedir (Akt. Delice, Taşkıran, 1997). Bu bağlamda bir bölgedeki fabrika yapısı, bulunduğu yeri, toplumsal bellek kapsamında iki durumda etkiler. İlkinde anıtsal mimari olarak yapısal bir etki söz konusudur. Yıllar geçse de fabrika yapısı ölçeği dâhilinde kentin simgesel bir parçasını oluşturur. Bu yapının sahip olduğu anılar kentsel belleğin parçasıdır. İkinci durumda ise fabrikanın kolektif boyutu yer alır. Fabrika çalışanlarının anıları, yaşanmışlıklar grevler mekânsal göstergeler üzerinden kolektif belleği oluşturur.

Elhan'a göre, “Her kent, bellek elemanlarına sahiptir. Kentsel bellek, yasayanların kültürel bilinçaltı ile fiziki çevrede var olarak gelişmektedir. İnsanların kendilerini zamanla büyük ölçüde değişken mevcut çevrenin bir parçası hissederek kabul etmeleri kentsel bellek için önemli bir araçtır. Bu anlamda kenti, sadece belli işlevler barındıran ve fiziksel olarak şekillenen mekânsal organizasyonlar olarak değerlendirmek yanlıştır. Kentler, o topluma özgü kimlik tanımlamalarını mekânsal olarak geçmişten geleceğe aktarmakta ve böylece kentsel belleğin sürekliliğini sağlamaktadırlar ” (Elhan, 2009; 23). Elhan bu görüşüyle kentlerin fiziksel olarak şekillenen bir olgu olmadığını aksine içinde yaşadığı kişi ve toplumlara özgü aidiyetlik ve kimlik oluşturduğu için bir bellek sürekliliğine sahiptirler.

Almanya'daki Berlin duvarı kentsel belleğin sürekliliğine örnek gösterilebilir. 2. Dünya savaşından sonra yapılan Berlin duvarı kenti Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayırmıştır (Şekil 10). Kentliyi bölen bu duvar, 1989 yılında karakollarıyla birlikte

kaldırılmıştır. O dönemde kent içindeki bu ayrışma, kişiler arasında bölünmeye neden olmuştur. Bu bölünme kent mimarisine de yansımıştır. Özgür olan bölge, kapalı ve gözetim altında olan alana göre daha fazla gelişmiştir.

Şekil 10: Berlin Duvarının görünüşü 1961 (URL 20)

Berlin duvarının kaldırılmasıyla birlikte bu ayrışmada ortadan kalkmıştır. Duvarlar ve karakollar kaldırılrsa da belli yerlerdeki kalıntılar, izler ve dokular kentsel bellek göstergeleri olarak korunmuştur. Yıkılan temel izleri pirinç şerit çekilerek işaretlenmiştir. Bu izler zamanında yaşanmış trajedinin, kayıpların üzüntülerin sembolü olmuştur (Şekil 11). Kent kendi içinde gelişirken anılarına ve yaşanmışlıklarına sahip çıkılarak mekân üzerinden kentsel belleğin sürekliliği sağlanmıştır. Yukarıdaki bilgiler ışığında Berlin’de yaşanmış Yahudi Soykırımının kentin tarihinde izler bıraktığı söylenebilir. Bu izler gösterge olarak kent üzerinden okunduğu zaman kentsel bellek görünür hale gelir.

Şekil 11 : Berlin Duvar Sınırnı gösteren pirinç şerit (URL21)

Berlin Duvarının yıkılması kentsel bellek göstergesini yok etmiştir. Ancak bu örnekte yok olan göstergeler olgusal olarak toplum tarafından yer (locus) üzerinden belleklerde yaşatılmıştır. Günümüzde Berlin’de düzenlenen etkinlikler bunun en güzel örneğidir. Berlin Duvarının yıkılış yıldönümü her sene kutlanır. 2014 yılı kutlamalarında özel olarak bir aydınlatma enstalasyonu hazırlanmıştır. Bu enstalasyonda duvar sınırı LED balonlarla işaretlenmiştir. Saati geldiğinde ise bu balonlar aydınlatılıp söndürülerek tarihi Berlin duvarı sembolik olarak yıkılmıştır. (Şekil 12).

Şekil A: Berlin duvarı uydu görünümü
kaynak URL : 22

Şekil B: Berlin duvarı izlerinin aydınlatma
enstelayonuyla oluşturulması kaynak :URL23

Şekil 12: Berlin duvarının özel aydınlatma enstalasyonu ile yeniden canlandırılması

3.TARİHİ YAPILARDA MÜDAHALE YÖNTEMLERİNİN MEKÂNSAL BELLEK GÖSTERGELERİ AÇISINDAN İRDELENMESİ

Bu bölümde tarihi yapılarda müdahale yöntemleri mekânsal bellek göstergeleri açısından irdelenmiştir. Tarihi yapıların restorasyon yöntemleri olan renovasyon, konservasyon, rehabilitasyon, rekonstrüksiyon ve taşıma kavramı mekânsal bellek bağlamında ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda mekânsal bellek göstergelerini koruyan, zarar veren koruma yöntemleri geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Onarımlar ise basit ve esaslı onarım olmak üzere 2 başlık altında mevzuatlara göre incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda basit ve esaslı onarım mekânsal bellek bağlamında ele alınmıştır.

Koruma tüzükleri ise Venedik, Nizhny Tagil, Burra Tüzüğü ve Quebec Bildirgesi olmak üzere 4 başlık altında mekânsal bellek bağlamında ele alınmıştır. Bu tüzüklerin mekânsal bellekle ilgili olan kısımlarına yer verilmiştir. Tüzük maddelerinin tamamı EK kısmında yer almaktadır.

Tarihi yapıların restorasyon ve onarım aşamasında yapısal bütünlüğün haricinde, sahip oldukları kullanım değerleri, anı ve mekânsal bellek göstergeleriyle birlikte ele alınmaları bu bölümden elde edilen sonuçların hedefleri arasındadır.

Restorasyon projelerinde birçok uygulama yöntemi aynı anda kullanılabilir. Örnek olarak dönüşüm sürecindeki bir yapı renovasyonla ve rehabilitasyonla birlikte rekonstrüksiyon da görebilir. Bu bakımdan araştırma kapsamında bu kavramlar restorasyonun alt başlığı altında ele alınmıştır.

3.1 Restorasyon Yöntemleri ve Mekansal Bellek

Restorasyon kelime olarak Latince’de “eski duruma getirme” anlamına gelen “Restaurare” kelimesinden türemiş olup dilimize restorasyon olarak çevrilmiştir. Bu kavram TDK’ ya göre: “Eski bir yapıda yıkılmış, bozulmuş olan bölümleri aslına uygun bir biçimde onarma, yenileme, anlamına gelmektedir”(TDK, 2005) . Resim, arkeoloji vb. daha pek çok alanda geçerli olan restorasyon kavramının yapı ile ilişkisinin kurulduğu, farklı araştırmacılara ait tanımlar bulunmaktadır

Ahunbay’a göre restorasyon “ Bir sanat yapıtının (resim, heykel, mozaik, el yazması, mobilya, dokuma, metal eşya cam seramik vb.) hasardan korunması, bozulmasının önlenmesi, daha uzun süre yaşamasının sağlanması amacıyla, tarihi belge niteliğini zedelememeye özen göstererek geleneksel ve ileri bilimsel yöntemlerden yararlanılarak yapılan bilinçli girişimler bütünüdür ” (Ahunbay, 1997;1553). Ahunbay’ın tanımı ile restorasyon uygulamalarında yapıların kullanım değerleriyle birinci elden kaynak oldukları, dolayısıyla tarihi yapıların belge yerine geçtiği vurgulanır. Tarihe ilk elden tanıklık eden bu yapıların bilimsel hassasiyetle irdelenmesi, yapılardaki uygulamaların gerçekleştirileceği yöntemlerden biri olarak geleneksellik kavramına dikkat çekmektedir. Bahadır ise restorasyon kelimesinin eskilik, otantiklik ve özgünlük değerine dikkat çekmektedir. Bahadır ifadesinde şöyle söylemektedir: “ Eski, tarihi, otantik ve özgünlük değeri olan, önemli bir olaya ev sahipliği yapmış eserin, aslına uygun olarak, asli malzemeden, asli yapım tekniğinden ve özgünlüğünden faydalananak, mümkün olduğu kadar az müdahale ile korunarak onarılmasıdır. ” (URL 1) .

Tyler’a göre restorasyon: “Bir yapıyı belirli bir zaman periyodundaki durumuna, genellikle de orijinal durumuna geri götürme işlemini ifade etmektir. Bir yapının restore edilmesi bir strüktürün tarihi bütünlüğünün bir bölümü kaybolduğunda ya da belirli bir dönemde taşıdığı önem özellikle dikkate değer ise uygundur. İyi bir restorasyon uygulaması için temel ilke orijinal öğenin kötü durumda olsa bile kopyalanmış (replicated) öğeye göre tercih edilir olmasıdır” (Tyler,2000; 24-25). Tyler’ın ifadesi mekânsal bellek bakımından önem taşımaktadır. Tyler yapıyı özgün duruma getirmenin iyi bir uygulama için temel kural olduğunu vurgulayarak bilimsel restorasyonu savunur. Yapının özgünlüğüne yapılacak olan herhangi bir müdahale temel olarak istenmez.

Yukarıdaki tanımlamalar ışığında restorasyon: Korunması gerekli kültürel varlıkların özgünlük değeri, tarihsel süreçteki varlığı ve mekânsal yaşanmışlıkları dikkate alınarak en az müdahaleyle, yenilenmesi işlemidir.

Restorasyon ve Mekânsal Bellek İlişkisi: Tarihi yapı ve anıtların sahip oldukları anı ve kullanım değerleriyle birlikte bilimsel teknikler ışığında geleneksel yöntemlerle yenilenip, geleceğe mekânsal bellek göstergeleriyle sağlıklı şekilde aktarılımları için restorasyon uygulaması önem taşımaktadır.

“Tüm dünyada kültür varlıklarının değerlerinin daha iyi anlaşılmasına başlanması ile birlikte restorasyon da önemi artmaya başlayan bir bilim dalı olmuştur. Özellikle toprak altından çıkartılan eserlerin yüzyıllarca uyum sağladıkları ortamdan farklı bir ortama çıkartılması eserlerin bozulmaya başlamasına, önlem alınmadığında da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması bu alanda çok hızlı bir gelişme sürecini başlatmıştır” (Türk Arkeoloji Dergisi, 1997;31). İfadeden de belirtildiği üzere restorasyon eski eserleri yenilemenin dışında, onları bozulmadan korunarak saklanabilmesini de amaç edinmiştir. Bu eserler tarihteki önemli olaylara tanıklık ettiği için bilgi ve belge niteliği kazanmışlardır.

“Restorasyon uygulamalarında geleneksel malzeme ve geleneksel yapım tekniklerinin araştırılması ve kullanılması, yeni iş sahalarının yaratılması açısından da önem taşımaktadır. Bu konuda uzman ara uygulama elemanının eksikliği de önemli sorunlar yaratmaktadır. Çağdaş uygulama teknik ve yöntemlerine hâkim, koruma bilinci gelişmiş ve malzemeyi tanıyan ara elemanların bu konuda donanım kazanması, koruma sektörünü de olumlu şekilde etkileyecektir” (url-2). Gülhan Benli’nin de belirttiği gibi tarihi yapılarda restorasyon uygulamalarında geleneksel yöntemlerin tercih edilmesi geleneksel malzeme ve yapım tekniklerinin araştırılması yapının özgünlük değeri açısından mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlidir. Ayrıca bu sektörde yeni uzmanlar ve yeni iş sahalarının oluşturulmasıyla tarihi yapılarda restorasyon uygulamaları daha kapsamlı ve hassas olarak yürütülebilir. Bu durumda tarihi yapıların sahip oldukları anı ve kullanım değeri daha dikkatli şekilde ele alınıp mekânsal belleğin göstergelerinin sürekliliğini olumlu anlamda etkilerler.

Tarihsel Süreçte Restorasyon Yaklaşımları dört ayrı görüşle gelişim göstermiştir. Bunlar kronolojik sıraya göre; Üslup Birliği, Romantik Görüş, Tarihi Restorasyon ve Çağdaş Restorasyondur. Birbirine tepki olarak ortaya çıkan bu görüşlerin mekânsal bellek göstergeleri bağlamında irdelenmesi yerinde olacaktır.

Üslup Birliği'nin savunucusu olan Violet-le Duc'e göre “ Bir yapıyı restore etmek, onu korumak, onarmak ya da yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda, hiç var olmayan biçimiyle tam bitmiş bir yapı haline getirmektir ” (Ahunbay, 1996; 9). Ek ve/veya değişikliklere karşı olan bu görüş tarihi yapı ve anıtları özgün tasarım anlayışıyla korumayı savunur. Bu durum mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirildiğinde, tarihi bir yapı tüm zaman dilimiyle bir bütün olarak irdelenir. Bellekte süreklilik esas olduğu için, geçmişe ait belli bir zaman dilimi tek başına irdelenemez. Dolayısıyla bu görüş mekânsal bellek göstergeleri kapsamında korumaya dönük bir değer ortaya koymamaktadır.

Üslup Birliği'ne karşı olarak ortaya çıkan Romantik Görüş restorasyon uygulamasına karşıt bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Bu görüşün savunucularından J. Ruskin “ Anıtlarınıza iyi bakın, o zaman restorasyona gerek kalmayacaktır. Zamanında çatıya konulan bir kurşun levha, yağmur oluklarından vaktinde temizlenen birkaç dal ve yaprak, hem çatıyı hem de duvarları büyük hasarlardan koruyacaktır. Restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir” (Ahunbay, 1996; 14). diyerek onarımı restorasyon uygulamasına tercih eder. Ruskin bu görüşüyle yapılardaki özgünlük ve tarihi değerın yapılacak restorasyonlarla zarar görüp yok olabileceğini savunur. Aynı zamanda bu görüş restorasyonun titizlik gerektirdiğine vurgu yapar.

Luca Beltami tarafından ileri sürülen Tarihi Restorasyon görüşü, tarihi yapıların bilgi ve belgeler ışığında onarılmasını öngörmektedir. Bu durumda bilgiyi koruma ve geleceğe güvenli şekilde aktarma anlamında önem taşır. Luca Beltami'nin tarihi restorasyon görüşü mekânsal bellek göstergeleri kapsamında irdelendiğinde ise yapılardaki mekânsal bellek sürekliliğinin doğru ve güvenli şekilde devamının, tarihi restorasyon görüşünde önem taşıdığı görülmektedir.

İtalyan kuramcı Camillo Boito tarafından geliştirilen Çağdaş Restorasyon görüşünün hemen hemen tüm dünyada kabul gören dört temel ilkesi şöyle sıralanmaktadır.

- “1. Anıtlar mimari özellikleri yönünden olduğu kadar, ulusların tarihi konusunda da belge değeri taşırlar. Bu nedenle, onlara saygılı davranılması gerekir. Yapılacak herhangi bir değişiklik yanıltıcı sonuç ve hükümlere yol açabilir.
2. Mimari anıtlara müdahale etmek zorunlu olabilir; ancak, sağlamlaştırma onarımdan, onarım ise restore etmekten daha iyidir. Ek ve yenilemelerden kesinlikle kaçınılmalıdır.
3. Eğer statik durumu, sağlamlığı gibi kaygılarla ya da zorlayıcı nedenlerle yapıya ek yapılması gerekirse, bunlar somut verilere dayandırılmalı, yapının var olan görünümüne özen gösterilerek, başka malzeme ve özellikte gerçekleştirilmelidir.
4. İlk tasarımdan sonra, değişik dönemlerde yapılan ekler anıtın bir parçası olarak kabul edilmeli; başka bir ögeyi kapatma veya bozma gibi zararlı etkileri olmadığı takdirde korunmalıdır” (Ahunbay, 1996; 18).

Bu ilkeler mekânsal bellek göstergeleri kapsamında irdelendiğinde, değişime temkinle yaklaşılması ve bu yüzden onarımın restorasyona tercih edildiği görülür. Dördüncü ilke mekânsal bellek göstergeleri açısından önem taşımaktadır. Değişimi ve gelişimi bir bütün olarak inceleyen, dönemlere ayırmayan bu ilke mekânsal göstergelerin sürekliliğine vurgu yapar.

3.1.1 Renovasyon ve Mekansal Bellek

Renovasyon kavramı Latince’de yenileme anlamına gelen Renovatio kelimesinden türemiş olup dilimizdeki karşılığı ise yenileme olarak geçmektedir. Ahunbay’a göre renovasyon, “Çağdaş yaşam biçiminin gereksinimlerini karşılayamaz durumda olan bakımsız tarihsel konut ve diğer yapıların onarılarak günümüz standartlarına yükseltilmesi işlemlerini kapsamaktadır. Yenilenecek tarihsel yapının ilk tasarımındaki işlevini sürdürmesi gerekli değildir. İkinci ve üçüncü grup eski eser olarak sınıflandırılan yapılarda binanın iç düzenlemesi (plan ve kat görünüşleri) yeni bir işleve uygun olarak değiştirilebilir. Isıtma, aydınlatma, mutfak-banyo birimlerinin koyulması, duvar döşeme yalıtımlarının sağlamlaştırma işlemleri sonunda, tarihsel yapılar yeni binaların sağladığı konfor düzeyine kavuşmaktadır” (Ahunbay, 1997; 1548). Hasol’a göre renovasyon; “Bir kentin kentsel parçaların ya da bir yapının belirli bölümlerini, tekniğine uygun şekilde yenileştirerek korumaktır. Burada söz konusu olan, bütünü oluşturan bileşenlerden bazılarının tümünden yeni bir niteliğe kavuşturulmalarıdır” (Hasol, 2005:495).

Kavramlardan da görüldüğü üzere renovasyon tamamen yapının işlev ve konfor koşullarına yönelik bir güncelleme işlevi olup, kesinlikle strüktüre müdahale etmeden genel forma sadık kalır. Ancak gerekli durumlarda işlevsel değişiklik yapılabilir. Bu görüş değişimi şartlı kabul eden bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Yapılan renovasyon uygulaması mümkün olduğunca şeffaf ve minimal olup eski yapının önüne geçmemelidir. Yapılan renovasyon uygulamaları tasarım kaygısından çok işlevsellik kaygısı taşıyarak yapıya minimum zarar mantığıyla yapılmalıdır. Tarihi yapı her zaman korunarak yapının özgün ve tarihi değeri yaşatılmaya çalışılmalıdır.

Renovasyonun kavramı mekânsal bellek kapsamında irdelendiğinde: İnsan ve çevresi ile etkileşim halinde olan mekân kullanıcı gereksinimine göre şekillenir. Kendini yenileyemeyen mekânlar ise fiziksel olarak sağlam olsalar bile işlevselliğini kaybedebilirler. Mekânların, fiziksel olarak işlevlerini kaybetmemeleri için kendilerini güncel tutmaları gerekir. Yapılar işler vaziyette olmalıdır. Renovasyon da bu noktada oldukça önem taşımaktadır. Bir yapı ya da herhangi bir mekân fiziki olarak ömrünü tamamlamamış ise yeniden uygun bir işlev ile tekrar hayat bulabilir.

“Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun süre dayanır ve işleve kıyasla çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içerisinde, gerek teknolojik, gerek sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanır bir mekân haline getirilmesi işlevine yeniden işlevlendirme (renovasyon) denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir” (Burden, 2004; 215).

Yukarıdaki ifadeye göre; fiziksel ömürlerini tamamlamamış durumdaki sağlam yapılar mevcut işlevlerini kaybetmelerinden ötürü harabe durumuna düşebilir. Yapılar basit tadilat ve güncellemelerle tekrar işlev kazanabilir hale gelebilir.

Sağlam fakat işlevi olmayan tarihi yapılar bir süre sonra aktif olarak kullanılmadıkları için eskimeye başlayacaktır. Bu durumda restore edilen her yapı kullanılır hale gelmektedir. Yeniden işlevlendirme tarihi yapıların sağlıklı şekilde kalması bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Mevcut kabuk korunarak, yeni bir işlev kazandırılan bu yapıların atıl duruma düşmemeleri için kendilerini finanse edip çalışır halde kalmaları gerekir. Bu bağlamda yeniden işlevlendirmenin başlıca nedenleri İşlevsel, Bağlamsal ve Ekonomik Değişim olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir.

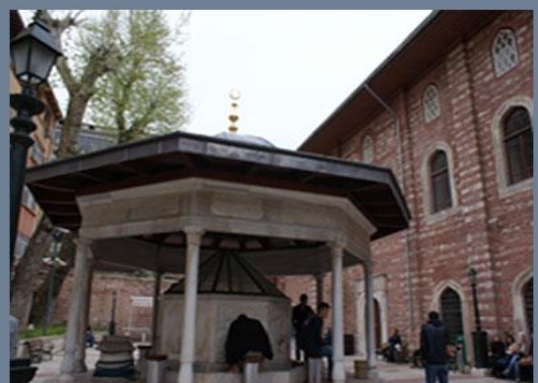
3.1.1.1 İşlevsel Değişim

Zaman, insan ve çevre faktörleriyle sürekli etkileşim halinde olan mekânlar devinim içerisinde dirler. Devinim halinde olan bu mekânlar işlevlerini güncel tutarlar. Toplumların sosyolojik ve kültürel olarak değişmesi kullanıcının ihtiyacına ve buna bağlı olarak da mekânın işlevine yansır. Bu durumda işlevlerini güncelleyemeyen çağın ihtiyaçlarına cevap veremeyen mekânlar atıl duruma düşerler. Kervansaraylar, hanlar bu duruma örnek gösterilebilir.

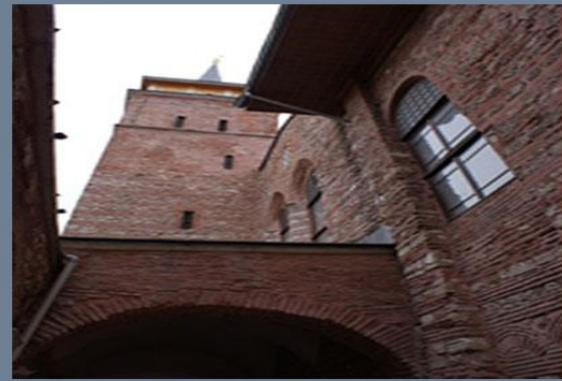
Tarihsel süreçte konaklama ihtiyaçlarının değişimiyle han kervan saray gibi yapıların yerini otel, pansiyon, apart otel gibi çağdaş konaklama yapıları almıştır. Bir başka örnek ibadet yapılarında gösterilebilir. Karaköy’de ki Arap cami eskiden kilise olarak kullanılmış bir yapıdır (Şekil 13). Yapılan incelemeler doğrultusunda cami restore edilirken kilise izlerine rastlanılmıştır. Yapının bu izleri özenle korunup belli kısımlarda kullanıcılara gösterilmiştir. Cami yapısındaki bu restorasyon yorumu ile mekandaki kullanım değeri ve tarihi olma değeri ön plana çıkartılmıştır.

Şekil A: Kilise izlerine ait bir kalıntının korunarak sergilenmesi , kaynak Çakır arşivi

Şekil B: Bahçe bölümünde bulunan kalıntının yerinde korunması, kaynak Çakır arşivi

Şekil C: Kilise döneminden kalma çan kulesinin bugünkü görünümü , kaynak Çakır arşivi

Şekil D: Çan kulesinin içinden görünüm, kaynak Çakır arşivi

Şekil 13: Karaköydeki Arap camisinin kilise dönemindeki izleri

Değişen yaşam koşulları ve popüler kültür, kullanıcı ve toplumlar üzerinde birtakım devinimler oluşturur. Bu değişim döngüsüne bağlı olarak mekânlar da konfor ve ihtiyaç koşulları kapsamında değişime uğrar ve güncellenirler. Kullanımı süren endüstri yapılarının teknolojik imkân ve yeniliklerden daha fazla yararlanarak güncelliğini koruması beklenir. Bu yapılarda diğer yapılara oranla teknoloji ve güncelleme daha fazladır. Kendilerini teknolojik anlamda güncelleyemeyen bu yapılar işlevsel olarak işlev dışı kalırlar. Fabrikalar tersaneler ve gazhaneler endüstriyel yapıların başlıca örnekleridir.

Endüstriyel yapılardaki bu durum mekânsal bellek göstergeleri kapsamında ele alındığında, yapıların eski programları ve özgün durumu işlevsel değişim doğrultusunda verilmek istenilen yeni mekân algısında hissedilmelidir. Eskiden elektrik binası olarak hizmet veren fakat günümüzde işlevsel değişim sonucunda müze ya da kültür merkezi olan tarihi bir yapıda eski özgün doku ve işlev belirli ölçüde hissedilebilmelidir.

3.1.1.2 Bağlamsal Değişim

Kentler yan yana dizilen belli formlardan oluşan bir küme sistemi olmayıp, kentli ile beslenen, bir dinamizme sahip, kültürü, kolektif belleği olan bir olgudur. Bu olgudaki değişimler kentin bağlamsal ve dolaşım sistemini etkiler. Kentin simgesi olan yapılar bağlamsal değişimi etkiler. Sanayi bölgeleri, askeri yapılar, tersaneler, mega ölçekli yapılar, tarihi yapılar, bahçe ve meydanlar kentin nirengi noktalarıdır. Bu noktalardaki değişimler kentin görünümünü fazlasıyla etkiler. Kolektif olarak bu yapılar kent ve kentli ile kent içinde bir bağ kurup anı ve kullanım değeriyle belleklerde yer almışlardır. Örneğin Kâğıthane ve Haliç çevresi zamanında İstanbul'un dinamik bir endüstriyel bölgesi iken kapanıp işlevini kaybeden sanayi yapıları sayesinde eski canlılığını kaybetmiş ve bu durum Balat semtine kadar yansımıştır. İşlevini kaybeden bu tarihi yapılar yeniden işlevlendirilmeye başlandığında ise eskisinden daha değerli bir bölge haline gelmeye başlamıştır. Günümüzde yeniden işlevlendirilerek değer kazanan bu bölgedeki hareketlilik, Balat bölgesine kentsel dönüşüm bağlamında yansımıştır.

Bağlamsal anlamda değişime örnek verilebilecek yerlerden biri de Fransa'nın Loire nehri kıyısında bulunan 2. Dünya savaşında yapılmış Alveole 14 denizaltı hangarıdır. Alman donanması için 3.7 hektarlık alana kurulu devasa betonarme yapı işlevini yitirdikten sonra çevresiyle birlikte izbeleşmeye başlamıştır. Yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılan yapı bölgede yeni bir çekim merkezi oluşturmuştur (Şekil 14) .

Şekil 14: Alveole 14 denizaltı hangarı dönüşüm sonrası bağlamsal ilişkisi (URL 24)

Yeniden işlevlendirme sonrasında yapı kente kazandırılarak bir cazibe ve nirengi noktası haline gelmiştir. Bu canlılık ve hareketlilik sayesinde çevredeki diğer endüstri yapıları da rağbet görerek bölge bağlamsal anlamda dönüşüme uğramıştır.

3.1.1.3 Ekonomik Değişim

Temeli ekonomi ve tüketime dayalı toplumlarda, tarihi bölgeler genellikle işlevsel olarak yıpranarak zamanla ticari bölgeler haline gelmektedir. Örnek olarak Galata ve Beyoğlu gibi bölgeler zamanla konut işlevini yitirerek ticari amaçlı kullanımın yoğun olduğu bir çevre oluşturmuştur.

Bu değişimler mekânların kullanım değerini ve özgünlüğünü olumsuz anlamda etkilese de o mekânın belleğini okumamıza yardımcı olan göstergeleri oluştururlar. Beyoğlu'nda bir modacının sahip olduğu atölye belli bir zaman sonra başka birine, farklı programda hizmet edebilir. Bu katmanlaşma sürecinde üst üste tabakalaşan anı ve kullanım değerleri göstergeler üzerinden okunarak mekânsal belleğin sürekliliği sağlanır. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere mekân aktif olarak kullanıldığında ve fiziksel olarak var olduğu süre içerisinde bellek göstergeleri de gelişmeye devam eder. Kısacası; yapılar var oldukları sürece farklı işlevler olsa dahi mekânsal göstergeler üzerinden bellek okuması sağlanır.

Günümüzde kentsel koruma, dönüşüm projeleri, yeniden işlevlendirme mimari ve toplumsal anlamda bir gereklilik olsa da aynı zamanda ekonomik anlamda büyük bir rant oluşturur. Dönüşüm projeleri incelendiğinde ekonomik beklentilerin koruma düşüncesi ve konfor beklentilerinin önüne geçtiği görülmektedir. Bu ekonomik döngü karakteristik, kentsel kimliği ve belleği olan kentlerimizde geri dönüşü olmayan hasarlara yol açmaktadır.

Hatalı kararlar sonucunda yapılan birtakım dönüşüm projelerinde rant baskısı sonucunda birtakım tarihi yapılar kullanım potansiyellerinin üstünde program ve işlevlerle yıpranmaktadır. Bu yıpranmalar kentin ve yapının belleğini olumsuz anlamda etkilemektedir.

Kentsel anlamda yapılan dönüşümlerin hepsinin olumlu olduğu söylenemez. Tarlabası, Sulukule yenileme projeleri kapsamında yerli halk büyük ölçüde transfer edilerek mahalle kültürü yok edilmiştir. Bu durum Sulukule ve Tarlabası'nda kentsel belleğin ve kentsel mekânsal kimliğin değişimine neden olmuştur.

3.1.2 Konservasyon ve Mekansal Bellek

Bu kavram mekânsal belleğin göstergelerinin sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçladığından, mekândaki anı ve bellek göstergelerini koruma ve kullanma açısından önem taşımaktadır. Birçok kuramcının bu kavramla ilgili önemli tanımları vardır. Harris'e göre konservasyon: “Bir yapının, önlemler çeşitliliği uygulanarak çürümesinin, bozulmasının önlenmesi ya da durdurmaya yönelik denetlenmesi ve bakılmasıdır” (Harris, 2006: 248). Harris’inde dediği gibi yapı koruma ve onarım yöntemleriyle kontrol altında tutularak korunabilir. Curl ise konservasyonu şöyle tanımlamaktadır. “ Bir yapının karakterine ya da mimari detaylarına yönelik şiddetli değişimleri tam anlamıyla uzak tutarak, devamlılığını sağlayacak teknik ve araçlardan oluşmaktadır” (Curl, 1997;91).

Bu kuramlar mekânsal bellek kapsamında değerlendirilecek olursa; konservasyon mekândaki anı ve belleğin göstergelerine müdahale etmez. Onları canlı tutar ve korur. Bir yapının tüm karakteristik ve mimari detayları korunduğunda, mekânda ki anı, bellek ve kullanım değeri büyük ölçüde korunmuş olur. Tarihi yapıya müdahale yöntemleri mekânsal bellek kapsamında karşılaştırılacak olursa; sağlamlaştırma onarımdan, onarım ise restorasyondan daha iyidir.

Şekil 15: Konserve edilerek orijinal işlevinde korunan Küçüksu Kasrı (Çakır arşivi 2011)

Konservasyon ve Mekânsal Bellek İlişkisi: Tarihi bir yapıda konservasyon uygulamaları koruma açısından iki şekilde değerlendirilir. İlkinde tarihi bir yapı doğrudan korunarak fiziki ve strüktürel bütünlüğü sağlanmış olur. İkinci durum ise; yapının anı, bellek ve kullanım değerinin mekânsal göstergeler üzerinden korunarak geleceğe aktarılmasıdır. Burada konservasyona ilişkin Burra Tüzüğü'nün 1. Maddesi konservasyon kavramı bakımından önemli bilgiler içerdiğinden bu bölümde yer almaktadır. 3.8.3 nolu bölüm başlığında tüzükten detaylı olarak bahsedilecektir.

1.4. Tarihsel bir yapının ya da yerin korunması (konservasyonu), o yerin kültürel özelliğini korunması açısından son derece iyi bakılması anlamına gelmektedir.

1.5. Tarihsel bir dokunun muhafaza edilmesi, onun en iyi şekilde korunması ve hasar görmesini engellemek ile sağlanır. Onarım ve yenileme çalışmaları ise tarihsel bir yapının iyi muhafaza edilmesiyle karıştırılmamalıdır. Çürüyen ve derin hasar görmüş çatılarda yapılan onarımlar, temizlik çalışmaları, yerinden çıkmış parçaların tamirâtı, yapılan restorasyon ve bakım İşlemlerinden birkaçıdır.

1.6. Tarihsel bir yapının muhafaza edilmesi, son durumunun korunması ve zamanla zarar görmesini geciktirmekle gerçekleşmektedir. Fakat zamanla anlaşılmıştır ki, tüm alanlar ve yapılar ister istemez değişime uğramaktadır.

Tarihi yapıların ve yerlerin kültürel değerlerinin korunması, o dokunun hasar görmesinin engellenmesi açısından konservasyon önem taşımaktadır. Belli dönemlere şahitlik etmiş tarihi yapıların konserve edilerek muhafaza edilmesi, yapıyı belgeleme araştırma nedeniyle önem taşımaktadır. Mekânsal bellek açısından bu koruma muhafaza hassasiyeti önem arz etmektedir.

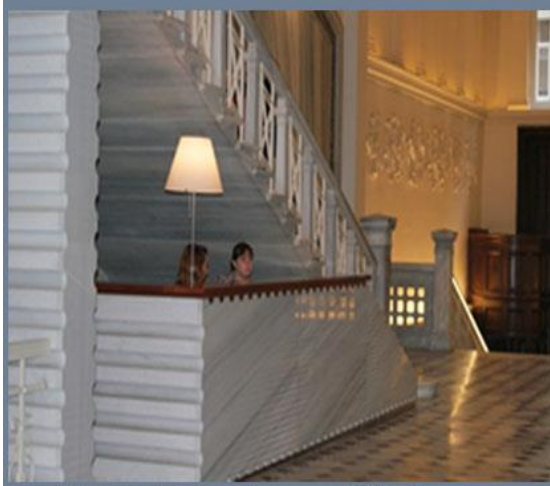
3.1.3 Rehabilitasyon ve Mekansal Bellek

Dilimize rehabilitasyon (sağıklaştırma) olarak çevrilen bu kavram Hasol’a göre “Harap ya da terkedilmiş yapıların, tarihi çevrelerin, değişen gereksinimlerini karşılayacak biçimde onarılarak ağdaş yaşama katılmasının sağlanmasıdır” (Hasol,2008:389). Harris ise rehabilitasyonu “Bir yapıyı, tamir strüktürel değişim modifikasyonlarla kullanılabilir duruma geri getirme eylemidir” şeklinde açıklamıştır” (Harris, 2006; 149).

Ahunbay rehabilitasyon ile ilgili şunları aktarmaktadır. “ tarihsel konutların banyo, mutfak tuvalet gibi ıslak mekanlarının, ısıtma vb. donatılarının tamamlanması, yetersiz olanların daha iyi duruma getirilmesi, sonradan yapılan uyumsuz eklerin kaldırılması, gerektiğinde yapı içinde ve çevresinde yeni eklerle yaşam koşullarının iyileştirilmesi rehabilitasyon kapsamına girmektedir ”(Ahunbay, 1997; 1541) . Islak hacimlerdeki bu revizyonlar tarihi yapılarda mekânsal bellek göstergeleri kapsamında biraz daha fazla hassasiyet gösterilmesini gerektirir. Yanlış yapılan bir uygulama sonucunda tarihi yapı mekânsal belleğin göstergelerinin korunması açısından zarar görebilir. Feilden’e göre rehabilitasyon; “ Bir binayı kullanımda tutmaya yönelik olarak, korumanın en iyi yolu olarak görülmektedir. Olası strüktürel değişimleri ve modernizasyonu içeren bir uygulama olarak tanımlar ” (Feilden,2003;10). Feilden bu tanımyla mekânsal belleğin göstergelerinin srekliiliğine vurgu yapmıştır. Sürekli olarak kullanımda tutulan bir mekânın belleğinde de bir süreklilik olur. İster yeni bir işlev isterse de olan işlevin devamlılığı için yapılan bu rehabilitasyon uygulaması her iki durumda da mekânsal göstergeler zarar görmeyip üstü örtülmediği sürece mekânsal belleğe olumsuz anlamda zarar vermez.

Tarihi yapıların farklı ya da aynı işlevle kullanıldıkları sürece rehabilitasyona ihtiyaç duymaları doğaldır. Bu konuda Tyler şunları söylemektedir. “ Pek çok tarihi bina uzun süre orijinal fonksiyon ve kullanımda var olup mimari bütünlüğünü srdre bilememektedir. Bu gibi strüktürler için rehabilitasyon yaygın bir müdahale türü oluşturmaktadır” (Tyler,2000; 28). Bu tanıma İstanbul Galata’daki eski Merkez Bankası rnek verilebilir. Renovasyon sırasında yapıda rehabilitasyon işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapı uzun süre orijinal fonksiyon ve işlevi olan banka yapısı olarak kullanımda var olmuştur. Daha sonra işlev bütünlüğünü sürdürememiştir.

Tarihi yapı tüm karakteristik ve strüktürel sistem olarak sağlam olup rehabilite edilmiştir. Servis elemanları yenilenerek güncellenmiştir. Bu durum mekânsal bellek göstergeleri bakımından değerlendirilirse, eskiden banka işlevi gören bir yapı geçirdiği rehabilitasyon ve revizelerle müze programı olarak güncellenmiştir. Bu aşamada yapıdaki eklentiler modern şekilde olup dönemini belli ettiğinden yapının özgünlüğünü etkilememiştir. Danışma bankosu ile tuvaletler bu duruma örnek gösterilebilir. Diğer yandan giriş koridorunda oluşturulan cam panelin koruma kütüphane bilgilendirme ekranı olarak devam etmesi yapıdaki mekânsal belleğin göstergelerinin izlenmesi ve gösterilmesi bakımından önemli bir yaklaşımdır. Yapı içerisindeki dolaşım trafiğini düzenlemek için tasarlanan çift yönlü şeffaf asansör ise başarılı bir rehabilitasyon uygulamasıdır (Şekil 16).

Şekil A: Salt Galata danışma bölümü, kaynak Çakır arşivi

Şekil B: Salt galata tuvaletlerinden görünüm, kaynak Çakır arşivi

Şekil C: Sergileme, Kütüphane girişi ve info ekranı olarak hizmet veren cam panel, kaynak Çakır arşivi

Şekil D: Çift taraflı tasarlanan asansör, kaynak Çakır arşivi

Şekil 16: Eski Osmanlı bankasının renovasyonunda yapılan rehabilitasyon çalışmaları

3.1.4 Rekonstrüksiyon ve Mekansal Bellek

İngilizce’de Reconstruction olarak geçen bu kavram dilimize rekonstrüksiyon (yeniden kurma) olarak çevrilmiştir (TDK, 2005). Haris’e göre rekonstrüksiyon; “Bir yapıyı öncesinde yapıldığı gibi aynı form ve detayda yeniden yapmaya yöneliktir” (Harris, 2006; 801). Hasol ise bu kavramı; “Ölçek olarak bir kentin tümünün, bir parçasının ya da yapının özgün biçimiyle yeniden kurulması; yeniden inşa edilmesi, yeniden yapılanmasını içermektedir ” şeklinde açıklamıştır (Hasol, 2005; 394). Harris ve Hasol’un bu kavram ile ilgili görüşleri mekânsal bellek göstergeleri kapsamında irdelendiğinde; yeniden inşa edilen tarihi bir yapının özgünlük değerini kaybettiği anlaşılmaktadır. Özgünlük değerinin dikkate alınması gereği vurgulansa da yeni yapı tarihi değer niteliği taşımaz ve mekânsal bellek göstergelerine ait her türlü ayrıntı taklitten ibarettir.

Bu bağlamda rekonstrüksiyon teriminin aynı zamanda replika ile ilişkili olduğu söylenebilir. “Rekonstrüksiyon, kopyalanmış (replicated) tasarım ve malzemeler kullanarak tarihi bir strüktürün inşa edilmesi anlamına gelmektedir” (Tyler, 2000; 27). ‘Replica ’ teriminin özellikle, orijinal bir sanat işinin, kopyalanması ya da yeniden üretilmesi anlamında da kullanıldığı görülmektedir. Örneğin müzeler koruma amaçlı olarak bazı koleksiyonlarının replikalarını sergilemektedir. Replica aynı zamanda, yangın ihmal ya da tadilatlar nedeniyle bozulan bir yapının içindeki kayıp öğelerin yeniden üretilmesi için de gerekli olabilmektedir.

Ahunbay’ın rekonstrüksiyonu daha büyük ölçekte gerçekleştirilen bir bütünleme (reintegraion) olarak da tanımlayarak şunları söylemektedir. “Bütünlemenin (reintegraion) genelleştirilmesi, daha büyük ölçekte yapılması olarak da tanımlanabilen rekonstrüksiyon, yok olan anıt ya da çevrenin olağanüstü sanat, tarih, kültür, simge değeri taşıması, bir mimari kompleksin ya da kent görüntüsünün ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle zorlanabilir, haklılığı savunulabilir” (Ahunbay, 1997;1543). Ahunbay ise bağlamsal ilişkiye, yapının kültürel ve tarihi değerine bu uygulama içinde dikkat çekerek daha duyarlı bir bellek çağrışımını savunur.

Bir kentin, şehrin, sokağın simgesi olan, tarihi ve kültürel anlamda değer taşıyan, kentsel kimlik ve bellekte geniş yer tutan yapı ve anıtların rekonstrüksiyonu kentsel ve mekânsal bilgisinin yok edilmesine karşı bir önlem olarak değerlendirilebilir.

Feilden rekonstrüksiyonla ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: “Tarihi binaların ve tarihi merkezlerin yeni malzemeler kullanılarak yapılan rekonstrüksiyonu, yangın deprem savaş gibi felaketler nedeniyle gerekli olabilmektedir” (Feilden,2003; 12). Fakat bilinmelidir ki, yeniden yapım, Burra Tüzüğünde vurgulandığı gibi; “ bir yeri bilinen önceki durumuna geri getirmek üzere uygulanırken, fiziksel yapının yeni materyal kullanılarak restorasyondan ayırt edilmesi sağlanmalıdır. Rekonstrüksiyonun gerçekleştirilmesi sadece bir yer hasar ya da fiziksel değişim nedeniyle tamamlanmamışsa ve yerin fiziksel yapısının önceki durumunu yeniden üretecek yeterli kanıtlar var ise uygulamaya geçilebilir. Rekonstrüksiyon bir yerin kültürel önemini sürdüren bir kullanım ya da uygulamanın parçası olduğunda da uygulanabilir” (Australia ICOMOS,1999: madde1.8-2.0).

Bu kavram ve tüzükler incelendiğinde tarihi yapı ve merkezlerin yeniden inşası için birtakım parametreler gerekmektedir. İlk aşamada yapının önceki durumuna ait yeterli bilgi ve belgelerin olması gerekir. Bu parametre göstergelerin tespiti ve korunması açısından önemlidir. Diğer önemli olan parametre ise malzeme kullanımıdır. Malzeme kullanımında önceki duruma ait bilgiler ve izlerin önüne geçecek uygulamalardan kaçınılmalıdır. Yeni malzeme şeffaf ve ayırt edici olmalıdır. Böylece yıkılan bir duvarın yapılan yeni bir ekle izinin gösterilerek eski zamanda mekânda yaşanmış trajedi ve yıkım bellekte diri olarak tutulur.

Rekonstrüksiyon kavramı Avrupa kentlerinde yapılan uygulamalarda mekânsal ve kentsel bellek açısından dikkat çekicidir. Çalışmalar geçmişten referans alınarak, kent ölçeğine dikkat edilerek ve birtakım karakteristik detaylar irdelenerek yapılmış ise yeniden yapılan bu yapılarda aidiyet hissi korunmuş olur. Ülkemizdeki uygulamaların benzer olmadığı dikkat çekmektedir.

Rekonstrüksiyon kavramı mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirildiğinde, tarihi bir yapının fiziksel hasarlı yerlerinin yeniden yapılması ya da temel izlerinden yola çıkılarak gerçekleştirilen bütünlemeler sonucunda kullanım değeri izleri iki durumda incelenebilir. İlk olarak yapının hasar gören kısmının aynı ya da çağdaş bir malzemeye onarılması sonucunda (bu onarım izi belli edilmelidir) o yapıdaki mekânsal bellek göstergeleri belli bir ölçüde varlığını hissettirir. Kısmi nitelikli bir müdahale söz konusudur. İkinci olarak ise; bilgi belge ve çeşitli görseller ile temel izleri referans alınarak oluşturulan projenin tamamen

çağdaş malzeme ve tekniklerle uygulanmasının ardından kolektif belleğin yeniden oluşturulması için mekânsal bellek göstergelerinden söz edilemez. Eskiye ait yaşanmışlığın olmadığı bir iç mekân kurgusunda bellek göstergelerinin olması beklenemez. Ancak yapı geçmişinin bire bir kopyası olarak yapılmış ise çevresiyle olan ilişkisinde bağlamsal olarak o bölgedeki silüetini doldurduğu, kolektif anlamda anıları tazelediği gerekçesiyle kentsel anlamda bir bellekten söz edilebilir.

3.1.5 Taşıma Kavramı ve Mekansal Bellek

Taşıma uygulaması tarihi yapılar ve anıtlar için her ne kadar hayati önem arz etse de mekânsal bellek kapsamında bağlamsal ve kolektif anlamda olumsuz sonuçlar doğurabilir. Yol, baraj, köprü, yeraltı treni gibi tüm ulaşım ve bayındırlık projelerinin güzergâhında bulunan tarihi yapılar bağlamsal ilişkiler açısından tehlike arz etmektedirler. Alt yapı projelerinin güzergâhında bulunan tarihi yapıların rölöveleri alınıp işaretli şekilde sökülerek yeni yerlerine taşınmaları gerekir. Bu aşamada tarihi yapıların biçimsel bütünlüğünün geleceğe sağlam şekilde aktarılması, o yapının bağlamsal ilişkisinden önce gelmektedir. Venedik Tüzüğü'nün 7. Maddesinde belirtildiği üzere; tarihi bir yapının yer aldığı alan içinde bulunması gerektiği ancak yapının korunması gereken durumlarda taşımanın mümkün olabileceği savunulur (Ek.-1 madde 7).

Taşıma işlemi yapılırken tarihi yapı ya da anıtın özgün ağırlığı ve kullanılan malzeme, uygulamanın kalitesini belirleyen en önemli faktörlerin başında yer alır. Tarihi yapıların özgün değerleri korunarak geleceğe aktarılmaları için bu işlem mümkün olduğunca az hasarla gerçekleşmelidir. Buna göre ahşap malzemeden yapılmış bir yapı, taş malzemeden yapılmış bir yapıya göre her zaman daha avantajlıdır. Ahşap taşla göre daha hafif ve esneme payı olan bir malzeme olduğundan söküm ve taşıma aşamasında daha olumlu sonuçlar gösterir. Taş yapılar ise ağır olduklarından ve türlerine göre kırılma söküme uygun olmadıklarından çoğunun sökülmesi tarihi yapıya zarar verir. Bu durumda ağırlığı uygun yapılar tek parça olarak temelden raylı sistemlerle kaydırılarak taşıma uygulaması başarılı şekilde gerçekleştirilir. Ancak antik kalıntıların taşınmasında söküm işlemi daha uygun olmaktadır.

Taşıma uygulamaları mekânsal bellek göstergeleri kapsamında her ne kadar olumsuz sonuç verse de malzemenin yanı sıra yapım teknikleri de uygulamanın

başarısını etkileyen bir faktördür. Hafif malzemelerin kullanıldığı sistemlerde taşıma uygulamasıyla mekânsal bellek göstergeleri daha az zarar görmektedir. Karadeniz Bölgesinde bulunan ahşap yapıların taşıma işlemleri bu açıklama için iyi bir örnektir. Bu bölgedeki her ahşap yapı birbirine geçme sistemle inşa edildiğinden sökülmesi ve aynı şekilde tekrar monte edilmesi pratik sonuçlar verir. Bu durum tarihi yapının bağlamsal açıdan zarar görmesine engel olmaz. Birçok taşıma uygulamasından sonra yapı bağlamsal olarak olumsuz anlamda etkilenir. Trabzon'dan Rize Kalkandere'ye taşınan ahşap camii mekânsal bellek anlamında yer-mekân ilişkisini (locus) yakalama peşindedir (Şekil 17).

Şekil A: Kalkandere camisinin söküm aşamasından görünüm, kaynak: URL 25

Şekil B: iç mekandaki ara katın destekleci elemanlarla korumaya alınması, kaynak: URL 26

Şekil C: Taşıma sonrası yapının çevresiyle olan ilişkisi , kaynak URL 27

Şekil D: Taşıma sonrası yapılan onarım ile özgün hale gelmesi, kaynak: URL 28

Şekil 17: Kalkandere camisinin taşıma aşamaları

1825 yılında Rize'nin Kalkandere ilçesinden Trabzon'un Of ilçesine taşınan ahşap camii günümüzde tekrar ait olduğu topraklara doğru geri taşınmıştır. Taşınmadan önce çay alım merkezi üzerinde duran bu ahşap cami tekrar geldiği yer olan

Kalkandere'ye taşınıp restorasyonu yapılmıştır. Bu durumda yapı eski bağlarıyla olan yer- mekân ilişkisine yeniden sahip olmuştur. Yapı sağlıklı şekilde taşınıp onarıma girse de bellek sürekliliği taşıma uygulamasıyla sekteye uğramıştır. Ancak bu aşamada yapıdaki zaman faktörü atlanmıştır. Yapının 187 yıl önce Of ilçesinde çevresiyle kurduğu bağ, kullanım değeri, anılar taşıma işlemiyle bağlamsal olarak yok edilse de bunların yapıda bıraktığı mekânsal göstergeler büyük ölçüde korunmuştur.

Taşıma işlemi esnasında yapıya zarar verilmemesi, Türkiye'de ahşap yapılarda taşıma uygulamalarının başarısını göstermesi adı altında önemlidir. Bağlamsal ilişki zarar görse de yapı mekânsal belleğin göstergelerinin korunması açısından dikkat çekici bir uygulamadır.

Tarihi yapı ve anıtların mimari bütünlüğünün korunup gelecek nesillere aktarılması amacıyla hayati tehlike taşıyan durumlarda taşıma uygulamasının gerekli olduğu görülmektedir. Burra Tüzüğü'nün 9. Maddesinin 1. Fıkrası ve 10. Maddesi incelendiğinde tarihi yapıların kütsel olarak değil; bulundukları alanla birlikte ele alınması gerektiği, yapıların bulundukları yerle birlikte anlam kazandığı vurgulanmıştır. Yapılar açısından hayati bir tehlike taşımadıkları sürece yerlerinin değiştirilmemeleri gerekmektedir (Ek -2 Madde 9.1 -10).

3.2 Tarihi Yapılarda Onarım ve Mekansal Bellek İlişkisi

Tarihi yapılarda onarımlar Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan mevzuatlara göre basit ve esaslı onarım olmak üzere iki durumda incelenir. Tarihi yapı onarımı Venedik Tüzüğü'nün 9. Ve 10. maddelerinde kapsamlı olarak yer almaktadır. (Ek1)

“Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziye'nin başladığı yerde onarım durmalıdır. Yapılması gereken herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilir ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir işe başlamadan önce ve bitikten sonra, kültür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır ” (Venedik Tüzüğü Madde 9 / Onarım). “Geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için biçimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlamlaştırılabilir” (Venedik Tüzüğü Madde 10).

Tüzük maddeleri incelendiğinde uygulamalarda ve malzeme kullanımında geleneksel yöntem ve tekniklerin ön planda olduğu ancak bu yöntemlerin yetersiz kaldığı yerlerde bilimsel yöntemlere başvurulduğu tespit edilmiştir. Bir diğer tespit ise onarıma başlamadan önce gerekli bilgi ve belgeler toplanarak bu bilgiler ışığında onarım yapılmasına ilişkindir. Bilgi eksikliğinin olduğu çelişkinin yaşandığı yerlerde onarım durdurulup orijinal şeklinde bırakılmalıdır. Bu durum mekânsal bellek göstergeleri, anı ve kullanım değeri açısından oldukça duyarlı bir yaklaşımdır.

Her tarihi yapı aynı zamanda bilgi ve belge değeri taşıdığından, sağlıklı onarımların yapılabilmesi bu mekânlar için önem taşımaktadır. Tarihi mekânların bellek göstergeleri, kullanım değeri, özgünlüğü, sahip olduğu anıları onarım ve restorasyon uygulamasında önem taşır.

3.2.1 Basit Onarım

Basit onarım, bakım olarak tanımlanan işlemlerden daha fazlasını gerektiren bir müdahale türüdür. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 660 sayılı İlke kararında basit onarımın kapsamı aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Basit onarım kapsamına girmeyen müdahaleler

- 1-Yapının plan şemasında ve cephelerinde değişiklik yapılması
- 2- Kullanılan özgün malzemelerin değiştirilmesi (ahşap, kerpiç, taş vs.)

Basit onarım kapsamında gerçekleştirilebilecek müdahaleler;

- 1 Duvarların bozulmuş kısımları orijinal malzeme ve teknikle yenilenebilir.
- 2 Kapı, pencere, döşeme tavan ve çatıların niteliğini ve taşıma gücünü yitirmiş bölümleri yine aynı boyut ve biçimde ahşap kullanılarak yenilenebilir.
- 3 İç ve dış sıvaların bozulmuş olan bölümleri aynı renk ve malzeme kullanılarak yenilenebilir.
- 4 Sıhhi tesisat ve elektrik tesisatı çağdaş gereçler kullanılarak değiştirilebilir

Basit onarım kapsamında gerçekleştirebilecek müdahaleler değerlendirilirse mevcut tarihi yapının özgünlüğünün korunmasının esas alındığı görülmektedir. Tarihi mekâna yapısal olarak müdahale edilmediği bu onarım şeklinde yapılar sahip oldukları belleği ve kullanım değerini büyük ölçüde korurlar. Basit onarımda mekânlar esaslı onarıma oranla daha yüzeysel yenilemelerden geçerler. Bu durum haliyle mekânlardaki anı, kullanım değeri aidiyet duygusu, kimlik gibi kavramların büyük ölçüde korunmasını sağlar.

3.2.2 Esaslı Onarım

Basit onarıma göre daha kapsamlı nitelikteki esaslı onarım yapının özgün biçimini esas alır. Yapının yıkılmadan korunmasını amaçlar. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun, 660 sayılı ilke kararında onarım ilkelerinin hazırlanmasında uyulması gereken ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1 Yapının günümüze ulaşmış sosyo- kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır.

2 Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır.

3 Yapılara çeşitli dönemde eklenmiş ancak, tarihsel ve sosyo - kültürel değer taşıyan ekler korunur.

4 Restorasyon projesinde temel olarak restitüsyon çalışması (yapının daha iyi tanınması için) sıva raspası, kısmi söküm ve sondajlar yapılarak diğer belgelerden hazırlanılacaktır. Onarım uygulamaları başlamadan bu çalışmaların yapılması olanaksız ise, onarım projesinin onaylanmasından sonra yapılabilecek ve ortaya çıkan yeni veriler ışığında restorasyon projesi üzerine değişiklik yapılarak yeniden koruma kurulu onayına sunulacaktır

Esaslı onarım kapsamında gerçekleştirilecek müdahaleler değerlendirilirse yapının sosyo kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel ve yapısal özelliklerinin korunması mekânsal belleğinin göstergelerinin korunması bakımından önemlidir.

Yapıya farklı dönemlerde eklenmiş ancak tarihi önem ve değer taşıyan eklerin korunması; mekândaki kullanım değerine sahip çıkıldığını, özgünlüğünden taviz verilmediğini gösterir. Bu sahip çıkılmışlık, bilgiyi koruma açısından da son derece önemlidir.

Bir tarihi yapı çeşitli dönemlerde müdahaleler gerektirebilir. Bu müdahale türleri (raspa sıvası, söküm işlemleri, sondajlar, zemin etüt çalışmaları vs.) hali hazırda belgelenmeleri sağlıklı onarım ve restorasyon uygulamaları için kılavuz oluşturmaktadır.

3.3 Tarihi Yapıların Korunmasına İlişkin Mevzuatların Mekânsal Bellek Kapsamında İrdelenmesi

3.3.1 Venedik Tüzüğü'nün Mekânsal Bellek Kapsamında Değerlendirilmesi

Venedik Tüzüğü mekânsal bellek kapsamında incelendiğinde, 4, 5, 6, 7 ve 8. Maddeler dikkat çekmektedir. Bu maddeler irdelendiğinde koruma sürecinde mekânsal belleğin göstergelerinin sürekliliğine vurgu yapıldığı görülür. Bunların içinde en dikkat çekici olarak Madde 7 de “ Kültür varlıkları tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu zamanın ayrılmaz bir parçasıdır ” denmektedir. Bu kültür parçalarının başka yerlere taşınmasını çok mühim durumlar dışında istemez. Çünkü kültür varlıklarının bulundukları yerlerle olan bağlamsal ilişkileri mekânsal yaşanmışlık ve aidiyet duygusu bakımından önemlidir. Bu taşıma durumu taşınır kültür varlıkları için de geçerlidir. Mekânda bulunan tablo, heykel ve donatılar ancak belgelendikten ve katalog tasnifi yapıldıktan sonra orijinal yerlerinden kaldırılabirler. Örnek olarak kılcal çatlaklar gösteren Davut heykeli bulunduğu müze bahçesinden müze galerisine taşınarak, yerine replikası yapılmıştır.

Venedik Tüzüğü'nün Çağdaş ek ile ilgili önemi olan 13. Maddesi mekânsal bellek kapsamında irdelendiğinde çağdaş ek belirlenen ölçü, sınır ve dokuları aşmadığı sürece yeniden işlevlendirilen ve sağlıklılaştırma işlemi yapılan yapılarda yaşanmışlık ve anı değerine zarar verilmediği sürece çağdaş ekin söz konusu olabileceği belirtilmektedir. Değişen yaşam ve konfor koşullarına cevap vermesi için yapılan çağdaş ekler tarihi yapıların sağlıklılaştırılmasında, modernizasyonunda ve yeniden işlevlendirilmesinde önem taşımaktadır. Bunun dışında bir yapıya zaman içerisinde yapılan nitelikli ve niteliksiz ekler yapının hafızasının bir parçasını oluştursa da niteliksiz eklentiler yapının özgünlük ve tarihi değerine zarar verebilir. Buda yapının mekânsal belleğinin oluşumunu olumsuz olarak etkiler.

Çağdaş ek uygulamasına Londra'da bulunan King's Cross tren istasyonuna yapılan renovasyon uygulaması örnek gösterilebilir. 2012 yaz olimpiyatları için yeniden düzenlenen bu tren istasyonuna çelik ve camdan oluşan çatı strüktürüyle, iç avlular örtülerek yeni kapalı mekânlar oluşturulmuştur. Kullanılan modern malzeme ile yapılan eklentiler iç ve dış mekândan ayırt edilebilir şekilde tasarlanmıştır. Bu durum mekânsal bellek bakımından olumlu bir yaklaşımdır (Şekil 18-19).

Şekil 18: King's Cross tren istasyonuna yapılan eklentilerin kuşbakışı görünümü (URL 29)

Yapılan çatı örtüsü ölçek olarak yapının önüne geçse de tarihi yapıyla kurduğu başarılı ilişkiden dolayı mekansal bellek göstergeleri kapsamında olumlu bir projedir. Gün ışığının iç mekanda başarılı şekilde kullanılması, eski yeni ayrımının net şekilde yapılabilmesi bakımından olumlu bir yaklaşımdır. Yapılan eklenti Venedik Tüzüğü'nün 13. Maddesi kapsamında incelendiğinde çağdaş ekin tarihi yapıyla uyumlu şekilde birleştikten genelde bir bütünlük sağlanmıştır.

Şekil 19: King's Cross tren istasyonuna yapılan çağdaş ekin iç mekân görünümü (URL 30)

3.3.2 TICCIH, Nizhny Tagil Tüzüğü'nün Mekânsal Belleğin Korunması Kapsamında İrdelenmesi

Bu tüzük ICOMOS ile aynı yıl içerisinde paralel olarak TICCIH (The International Committee For The Conservation Of The Industrial Heritage) tarafından hazırlanan Endüstri mirasının korunmasına yönelik olarak değerlendirilmiş ve şu beyanlar açığa çıkartılmıştır;

Endüstriyel amaçla inşa edilmiş yapıların dönüşümünde uygulanan restorasyon yöntemleri önemlidir. Bu yapılar dönüştürülürken yaşanmışlıklar, anı değerleri, kullanım süreklilikleri ve bağlamsal ilişkinin göz ardı edilmemesi mekânsal bellek kapsamında önemlidir. Endüstriyel yapılar dönüştürülürken bugünün ve geleceğin kullanım ihtiyaçlarına göre tasarlanmaları gerekir.

Endüstriyel mirasın korunmasına yönelik 5 madde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

1. Endüstriyel mirasın korunması yapısal bütünlüğün korunmasına bağlıdır. Müdahaleler bu bütünlüğün olabildiğince sürdürülmesine yönelik olmalıdır.
2. Endüstri mirasın kendi yerinde korunmasına öncelik verilmelidir
3. Korunması amacıyla, endüstriyel alanın yeni bir kullanıma adaptasyonu, özel tarihi alanlar dışında genellikle kabul edilebilir. Yeni kullanımlar önemli malzemelere değer vermeli ve orijinal dolaşım ve aktivite örüntülerini sürdürmeli, mümkün olduğunca orijinal veya temel kullanımı ile uyumlu olmalıdır. Eski kullanımı yorumlayan bir alan temelde tavsiye edilmektedir.
4. Müdahaleler geri çevrilebilir ve minimal şekilde olmalıdır.
5. Yeniden yapım ya da önceki bilinen durumuna geri döndürme olağandışı bir müdahale olarak görülmelidir.

Yukarıda ki tüzükle birlikte endüstriyel miras resmi olarak tanınmış ve korunmuştur. Koruma ve kullanım ilkeleri belirlenerek endüstri yapılarının mekânsal bellek göstergelerinin korunmasına çalışılmıştır.

Tüzüğün mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirilen maddeleri şu noktada açığa çıkarmaktadır.

Madde 1 mekânsal bellek kapsamında incelendiğinde, endüstriyel yapıların özgünlük ve yaşanmışlık değerlerinin korunması için sahip oldukları yapısal bütünlüğün mümkün olduğunca sürdürülebilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Madde 2 ‘de endüstriyel yapıların yer mekân ilişkisi üzerinde durularak bağlamsal ifade önemsenmiştir.

Madde 3 mekânsal bellek bakımından irdelendiğinde; eski kullanımın yeni kullanımlara referans gösterilmesi, eskinin izinden gidilmeye çalışılması ve orijinal dolaşım alanlarının dikkate alınması bellek göstergeleri sürekliliği bakımından önemlidir.

Madde 4’te belirtildiği üzere, diğer tarihi yapılar gibi endüstri yapılarında da sonradan yapılan müdahaleler saydam ve yapıya zarar vermeyecek şekilde olmalıdır. Böylelikle mekânsal belleğin göstergelerinin üstü örtülmeyecektir.

Madde 5’te endüstri yapılarındaki müdahalelerin rekonstrüksiyon ve taklitten uzak olması gereği belirtilmiştir. Bu durum mekânsal belleğin göstergelerinin özgün niteliklerle korunmasına neden olacaktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde: endüstriyel yapıların dış kabuğu ve strüktür sistemi ilk aşamada koruma-konserve edilmeli işlev değişikliğine bağlı olarak yapılan eklemeler sonradan yapıyı eski durumuna döndürebilecek şekilde saydam olmalıdır. Bunun dışında yapıdaki özgün malzeme detaylar, yapının karakteristik özelliğini yansıtan büyük makine parçaları mümkün olduğunca yerinde korunmalıdır ki mekânsal bellek göstergeleri yitirilmesin.

3.3.3 Burra Tüzüğü'nün Mekânsal Bellek Kapsamında İrdelenmesi

Burra tüzüğü kendi içinde ve genelinde kapsamlı olduğundan bu başlıkta mekânsal bellekle ilgili maddeleri irdelenmiştir. Diğer restorasyon ve koruma yöntemleriyle ilgili bölümlerde alakalı maddelerine yer verilmiştir.

Tüzük genel olarak irdelendiğinde; Tarihi yapılarda değişimi temkinli şekilde karşılayan bu tüzüğün kendi içinde belli başlıklar altında toparlandığı görülür. Bunlar kültürel önem, koruma politikası, çalışma ve raporların uygulama şekli, önemli yerlerin korunması ve etik kurallardır. Her başlık kendi içinde bağımsız bir bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde mekânsal belleğin korunması kapsamında belli başlık ve maddeler irdelenmektedir.

Tüzüğün 24. ve 8. Maddeleri mekânsal bellek açısından dikkat çekicidir. Bu maddeler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

Madde 8: Tarihi bir alanın korunması, görsel düzenlemeleri ve tarihi dokuya katkıda bulunan diğer parçaların da korunmasını beraberinde getirir. Nitekim yeni yapılanma, yıkım, izinsiz müdahaleler veya ortamı olumsuz yönde etkileyecek diğer değişiklikler uygun değildir. Görsel düzenlemeler çeşitli renk, şekil, madde, araç ve gereç kullanımıyla yapılabilir. Tarihsel bağlar gibi ilişkiler, bu yerlerin yorumlanması, takdir edilmesi, değerinin bilinmesinde büyük rol üstlenirler.

Madde 24.1: Kişiler ve tarihsel mekân arasındaki bağlara saygı duyulmalı ve bu bağlar koparılmamalıdır. Bu bağların anlamlandırılması, anılması ve kutlanmasını sağlayacak fırsatlar en iyi şekilde araştırılmalı ve gereken uygulanmalıdır. Birçok yerin kullanımıyla bu bağlar biriyle ilişkilidir.

Madde 24.2: Bir yerin ruhani değerler de dâhil olmak üzere taşıdığı özel anlamlara saygı gösterilmelidir. Bu anlamların sürekliliğinin sağlanması ve canlandırılmasına yönelik fırsatlar araştırılmalı ve uygulanmalıdır.

Madde 8'de belirtildiği üzere tarihi bir yapı yapısal bütünlüğünün dışında sahip olduğu kullanım değerleriyle bulunduğu yerle olan ilişkisiyle birlikte bir bütün olarak değerlendirip toplu şekilde korunmalıdır. Bu yaklaşım mekânsal bellek göstergeleri bakımından önemlidir.

24. Madde’de kişi ve tarihsel mekân arasındaki bağların önemsenmesi, bu bağların dikkate alınması, anılması ve anlam yüklenmesi Burra Tüzüğünün mekânsal yaşanmışlıkları ve bellek konusunda duyarlı olduğunu gösterir.

Bu Tüzüğün genelinde değişime temkinle yaklaşılmaması, tarihi yapılarıdaki kültürel değeri, özgünlük, kullanım değeri ve anıların mekânsal bellek göstergeleri kapsamında ne derece önemli olduğunu gösterir.

Tüzük değişim kapsamında irdelendiğinde tarihi yapıların bulundukları yerle, kültürlere olan ilişkisi dikkat çeker. Değişim minimum özgünlük ve mekânsal yaşanmışlık izleri üst düzeyde korunması amaçlanmıştır (Ek-2, 15.1 -9.1). Bu durum mekânsal bellek açısından önemlidir. Koruma kuralları ve kullanım olarak irdelendiğinde tarihi ve eski doku referans alınarak küçük ama faydalı değişiklikler tercih edilerek tarihi doku, simgesellik ve kültürel önem ön planda tutulmaktadır. Bu durum tarihi yapılarda bellek oluşumunu, oluşum sürecini ve devamlılığını destekler niteliktedir.

3.3.4 ICOMOS (2008) Quebec Bildirgesi’nin Mekânsal Bellek Kapsamında İrdelenmesi

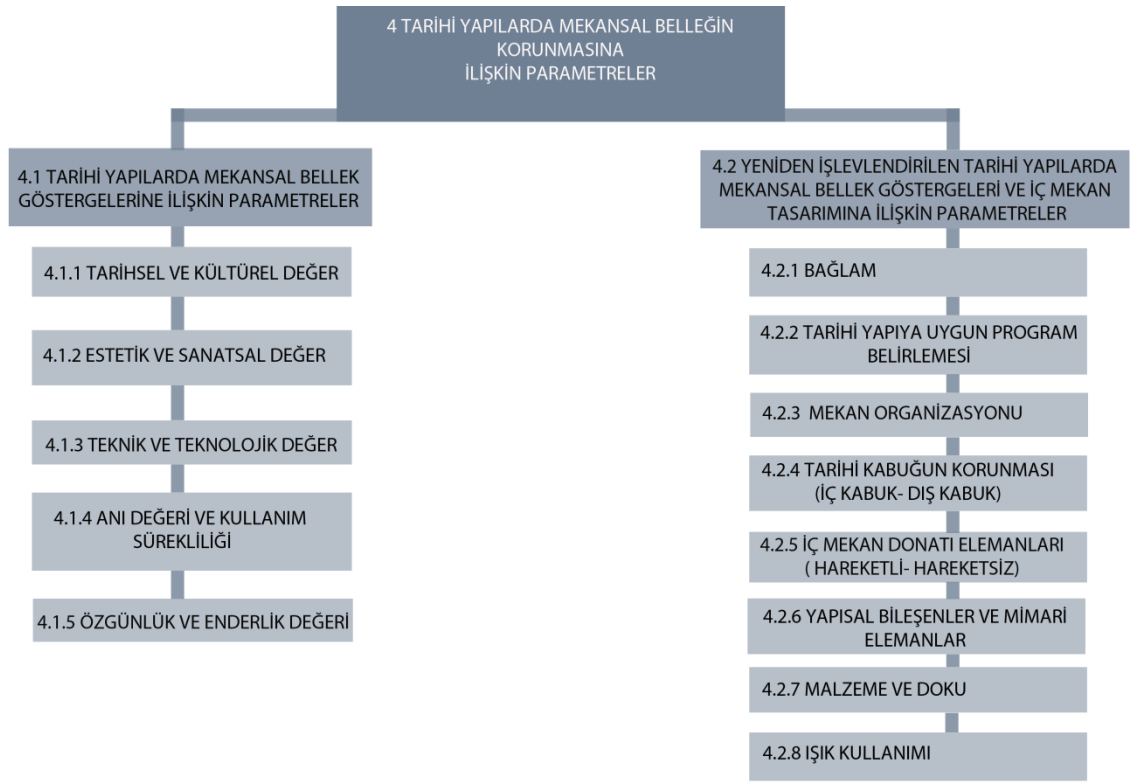
Quebec Bildirgesi mekânsal bellek kapsamında irdelendiğinde, yer ve mekân ilişkisi üzerinde durulduğu görülür. Mekânın yerle ve çevresiyle olan ilişkisi hem bağlamsal hem de bellek anlamında ele alınır. Yer ve mekân ilişkisinin korunması, sürekliliğinin sağlanması, canlı tutulması mekânsal ve kolektif bellek kapsamında önemlidir.

Tüzükte, mekânsal bellek göstergeleri kapsamında yer mekân ilişkisinin korunması için yenilikçi ilke ve çözümlerin gerektiği vurgulanmıştır. Şöyle ki:

Yerin ruhunun korunmasında ve iletilmesinde biçimsel olmayan (anlatılan ritüeller, performanslar, geleneksel deneyimler ve uygulamalar vb.) ve biçimsel yapıda olan (eğitim programları, dijital veri tabloları vb.) iletişim araçları desteklenmelidir. Çünkü bu çaba sadece yerin ruhunun korunmasını değil, toplumun sürdürülebilir ve sosyal gelişimini sağlamaktadır (Ek-3, Madde 9)

4. TARİHİ YAPILARDA MEKANSAL BELLEĞİN KORUNMASINA İLİŞKİN PARAMETRELER

Bu bölümde, tarihi yapılardaki mekânsal bellek göstergelerinin korunmasına ilişkin parametreler üzerinde durulmuştur. Tarihi yapılarda bellek ve iç mekân ilişkisi iki kısımda ele alınmıştır. İlk bölümde mekânsal belleğin göstergelerini belirlemeye yönelik parametreler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde mekânsal bellek göstergelerinin korunmasına yönelik tasarım parametreleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise örnek proje seçilen SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezi üzerinde irdeleme yapılmıştır.

Tablo 7: Tarihi yapıların mekansal belleğinin korunmasına ilişkin parametreler

4.1 Tarihi Yapılarda Mekansal Bellek Göstergelerine İlişkin Parametreler

Bu bölümde mekânda belleğin göstergelerinin varlığını ve derecesini irdeleyen parametreler üzerinde durulmuştur. Bu parametreler mekânda bellek göstergelerinin varlığının belirlenmesine yönelik olup, tarihi iç mekânda çalışacak tasarımcılara yol gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bu açıdan bellek göstergelerinin parametreleri önem arz etmektedir.

4.1.1 Tarihsel ve Kültürel Değer

Yapılar inşa edildikleri dönemdeki toplumun sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerine, yaşam biçimlerine dönemin mimari ve teknik konulardaki yetisine ilişkin pek çok veriyi taşırlar. Bu nedenle, yapılar toplumun manevi değerlerini yansıtan bir belge niteliğindedir. Yenileme ve onarım kavramı çerçevesinde tarihsel ve kültürel yönden değer taşıyan yapıların mekansal bellek göstergelerinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için bu eserler korumaya alınmalı ve yeniden kullanımı sağlanmalıdır. Yenide kullanım sürecinde mevcut bellek göstergelerin korunmasına özen gösterilmelidir.

Uçar'a göre: "Korunmaya değer tarihi yapıların yok edilip yerlerine farklı niteliklere sahip yeni bir yapı inşa edildiğinde eski yapının toplumsal bellekte oluşturduğu yer silinir. Eski yapıya yeni bir veri girilerek belleğe dolayısıyla toplumsal kimliğe zarar verilmiş olur" (Uçar, 2014,12). Uçar bu görüşüyle kent ve kentli tarafından bellekte yer edinmiş tarihi ve kültürel bağlamda değerli yapıların korunması gerektiğini vurgular. Aksi takdirde toplum tarafından bellek yıkımı olabileceğini savunur. Kaşlı ise: tüm bu nedenlere rağmen, "tarihsel ve kültürel değer taşıyan yapıların, arazi ve getiri için yok edilip yerlerine ekonomik açıdan daha çok gelir getireceği düşünülen kısa vadede getirisi yüksek ekonomik koşullara uygun yapıların yapılabileceği konusunu gündeme taşır" (Kaşlı,2009;15). Robert Mallet Stevens tarafından inşa edilen Mecidiyeköy'deki Likör ve Kanyak Fabrikasının satışa çıkarılmasının ardından, yapı, mimari değeri ile değil, arsa fiyatı ve arazinin üzerine yapılacak olan çok katlı inşaat ile gündeme gelmiştir (Şekil 20).

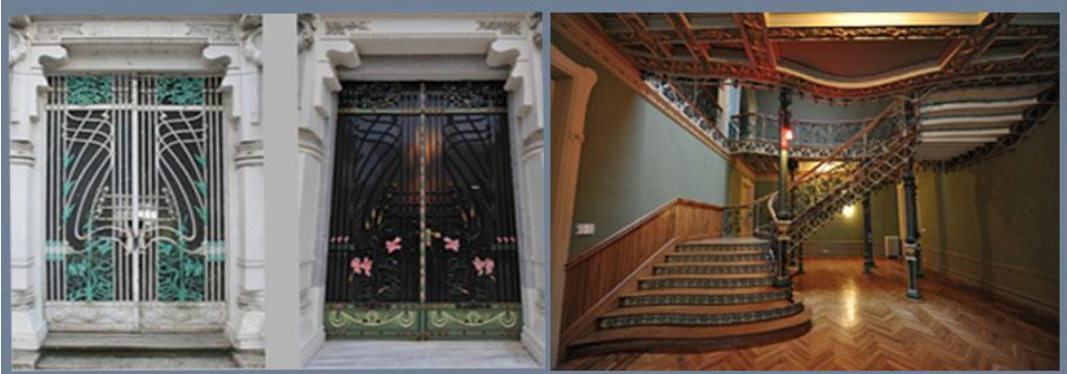

Şekil 20: Mecidiyeköy'deki Likör ve Kanyak Fabrikası (URL 31)

Bu bakımdan tarihi yapılar değerlendirilirken bulundukları dönemle ve tarihle birlikte ele alınmalıdırlar. Zira o dönemin toplumsal belleğinin yapıya yansıyor bir kimlik oluşturduğu düşünülür. Birikim olmadan bellekten söz edilemez.

4.1.2 Estetik ve Sanatsal Değer

Tarihi yapılar mekansal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirilirken tasarlandıkları dönemin mimari üslup, bezeme ve süsleme özelliklerini taşıyorsa sanatsal ve estetik bakımdan değerlidir. Bu yapılar, yapısal bileşenleri ve mimari elemanlarıyla dönemin sanatsal ve estetik akımlarını bir bütün olarak yansıtabilirlerse bilgi, belge değeri ve nitelik bakımından önemlidir. İstanbul Arnavutköy’de bulunan mısır konsolosluğu yalısı bu bakımdan değerli bir örnektir. Art- Nouveau tarzda yapılmış bu yalı bütün yapısal bileşenleri ve mimari elemanlarıyla birlikte döneminin mimari akımının tüm özelliğini taşır.

Şekil A: Harem girişi kapısının restorasyon öncesi ve sonrası durumu kaynak:URL 32

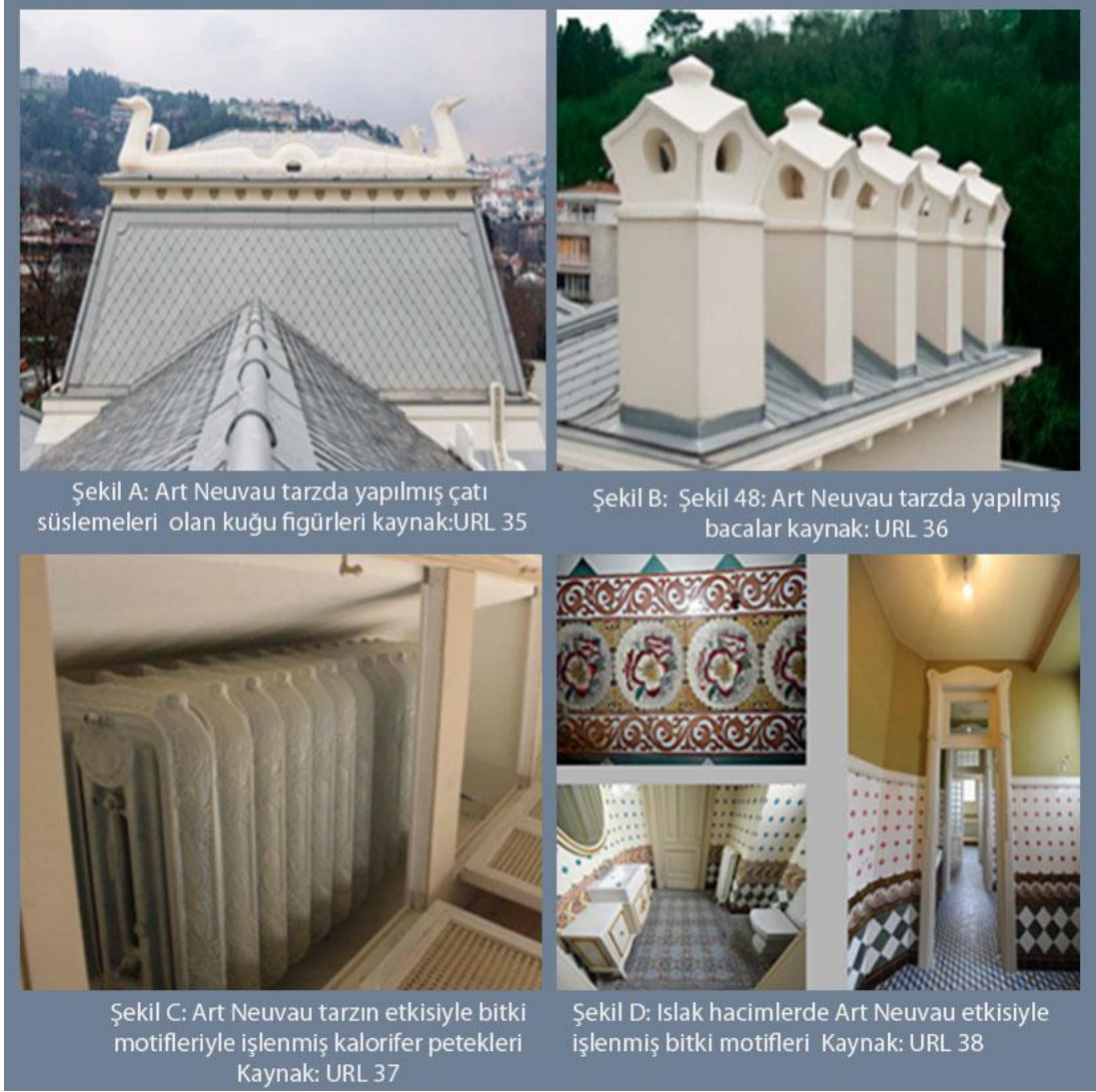
Şekil B: Harem mervivenlerinden görünüm kaynak: URL 33

Şekil C: Art- Neuvau tarzda yapılmış kapı süslemelerinden görünüm kaynak:URL 34

Şekil 21: Mısır konsolosluğu yalısının sanatsal ve estetik değer taşıyan süsleme ve mimari elemanlarından görünüm

Harem merdivenleri ve giriş kapısı incelendiğinde Art- Neuvau sitilinin yapısal bileşenlerde ve mimari elemanların tüm ayrıntılarına yansıtıldığı ve günümüzde başarılı şekilde restore edilerek bu detayların korunduğu görülmektedir. Bu detaylarda bitki motifleri ve zarif kıvrımlar her detayda kendini hissettir (Şekil 21).

Şekil 22: Yapının mimari elemanlarında bulunan sanatsal ve estetik bakımdan önemli detaylar

Bu akımın özellikleri kendini çatı süslemelerinde ve bacalarda zarif şekilde göstermektedir. Bacalar Gaudi'nin tasarımlarını anımsatır. Bitkisel tarzda tasarlanmış çini desenleri ve radyotörler estetik ve sanatsal bakımdan yapıya değer katmışlardır. Yapısal bileşeler de ve mimari elemanlarda bulunan detayların günümüzde korunmuş olması yapının belleği yaşanmışlığı bakımından olumlu bir yaklaşımdır (Şekil 22). Bu koruma yaklaşımı aynı zamanda belge ve bilgi değeri taşıyan bu yapının geleceğe aktarılması bakımından önemlidir.

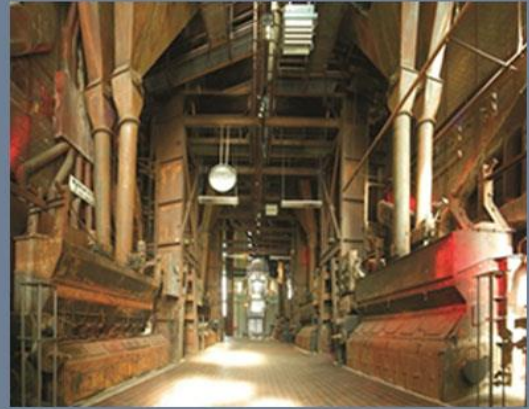
4.1.3 Teknik ve Teknolojik Değer

Taşınır ya da taşınmaz kültür varlıkları mekânsal bellek göstergeleri kapsamında ele alındıklarında, inşa edildikleri dönemin teknolojisi, yapım tekniği ve malzeme bilgisi hakkında bilgiye sahiptirler. Kültür varlıklarının koruma ve restorasyon sürecinde sahip oldukları teknik ve teknolojik bilgilerin korunması yaşanmışlık ve özgünlük değeri bakımından değerlidir. Bu örnekler tarihi bir yapı olabileceği gibi endüstriyel bir makine, herhangi bir ulaşım aracıda olabilir.

Zeche Zollverein endüstri müzesi inşa edildiği dönemin teknolojisini ve yapım tekniğini özgün biçimde yansıttığından teknolojik değer bakımından örnek bir projedir. Endüstriyel mirasın simge yapılarından olan bu eser dönüşüm sürecinde özgün makine, vinç, jeneratör ve kontrol panoları gibi parçaları çalışır şekilde koruduğu görülür. Bu koruma anlayışıyla yapı teknolojik bilgi ve belge değerine sahiptir. (Şekil 23)

Şekil A: Zeche Zollverein kömür işletim tesisinde bulunan vinç aksanı Kaynak: URL 39

Şekil B: Kontrol odasında bulunan parçaların yerinde korunması Kaynak: URL 40

Şekil C: Tesiste bulunan elektrik türbünlerinin yerinde korunması Kaynak: URL 41

Şekil D: Kömür yıkama makinalarının yerinde korunması Kaynak: URL 42

Şekil 23: Zeche Zollverein’de ki teknik ve teknolojik bakımdan önemli olan parçaların restore edilip yerinde korunması

4.1.4 Anı Değeri ve Kullanım Sürekliliği

Her bireyin ve topluluğun geçmişte yaşanmış olaylarla ilgili anıları bulunmaktadır. Bu anılar bazı durumlarda yapıyla özdeşir. Kişinin doğup büyüdüğü ev, köy düğününde tavana sıkılmış mermi izi, iç savaşta duvarları delinen evler iyi ya da kötü yaşanmışlığı olan anılar iç mekânlarda tarihin cansız tanıklarındırlar. Bunlar mekânsal belleğin göstergelerini canlı ve dinamik tutarlar.

Almanya’da bulunan Neues Müzesi 2. Dünya savaşı sırasında ağır bombardımana uğrayarak kullanım dışı kalmıştır. Savaş sonrası yapılan renovasyonda savaşın izleri de mekânsal gösterge olarak korunmuştur. Yapının birçok yerinde bu göstergeler anı değeri ve kullanım sürekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil A: Berlin’de bulunan Neues müzesinin eski işlevini gösteren giriş merdivenleri kaynak:URL 43

Şekil B: 2. dünya savaşı sonrası ağır hasar alan müzenin görünümü Kaynak: URL 44

Şekil C: Savaş sonrasında yapılan renovasyon projesi Kaynak: URL 45

Şekil D: Müze uygulama sonrası mekânsal bellek göstergeleriyle korunarak işlevi güncellenmiştir. Kaynak: URL 46

Şekil 24: Anı ve Kullanım sürekliliği doğrultusunda Neues Müzesinin mekânsal bellek göstergeleriyle birlikte restore edilmesi.

4.1.5 Özgünlük ve Enderlik Değeri

Türk Dil Kurumuna göre özgün kelimesi : “nitelikleri bakımından benzerlerinden ayrı ve üstün olan ” anlamına gelmektedir. Tarihi yapıların sahip olduğu mimari ve dönemsel kimliklerin yansıtılması bakımından özgünlük değeri önemli bir parametredir. Yapılar inşa edildikleri dönemin karakteristik özelliğini taşıdıklarından, mimari elemanlar ve yapısal bileşenlerdeki akım izleri özgünlük değerini etkiler. Örnek olarak Art Neuvau döneminde yapılmış bir konağın kapı, pencere, merdiven ve döşeme gibi mimari elemanları, o dönemin mimari akımından izler taşıyarak özgün bir değere sahip olabilir. Bu bakımdan bir yapının özgünlük derecesi belirlenirken bu dönemsel izler değer taşır.

Bir yapının mimari elemanları (kapı, pencere, merdiven, kullanılan malzeme vs.) ve kendisi günümüze kadar bozulmadan ve kaybolmadan yerinde gelebilmişse özgünlük değerini büyük ölçüde koruduğu söylenebilir. Özgünlüğünü koruyabilen yapı aynı zamanda tarihi belge ve bilgi yerine geçmektedir. Mekânsal bellek göstergeleri bu durumdan özgünlük derecesine göre etkilenir. Bir yapının özgünlük derecesine oranla kullanım değeri hakkında bilgi edinilir. Rize Çayeli’nde bulunan tarihi bir konağın tüm özgün mimari elemanları ve yapısal bileşenleriyle günümüze kadar bozulmadan kalabilmesi bu duruma örnek gösterilebilir (Şekil 25a). Konağın geleneksel yapım tekniği olan ahşap geçme sisteminin korunmuş olması, tahıl ve yiyecek ambarı olarak işlev gören serenderin bozulmadan günümüze kadar ulaşabilmesi, kullanıcılarına dört kuşaktan fazla ev sahipliği yapması bu yapının özgünlük değerini koruyan mekânsal bellek göstergelerinden sadece bir kısmıdır. Çevresinde Kasımların Evi adıyla anılarak diğer konak ve evlerden özgünlük değeri bakımından farklı bir kimlikte olması yapının mekânsal belleği açısından olumlu bir birikim sağlamaktadır. Dört kuşak boyunca konut işlevi olarak kullanılan bu konak tüm yapısal bileşenleriyle ve mimari elemanlarıyla özgün detaylarını büyük ölçüde korumuş olması nedeniyle çevresindeki yapılara göre önemlidir. Detay ve iç mekân görselleri incelendiğinde yapının yöresel yapı tekniğinin büyük ölçüde korunduğu ve dolayısıyla özgünlüğünün bozulmadığı görülmektedir (Şekil 25b-25c).

Şekil A : Rize Çayeli'nde bulunan özgün dokusunu korumuş bir köy evi
Kaynak: Çakır arşivi 2013

Şekil B: İç mekandan görünüm
Kaynak: Çakır arşivi 2013

Şekil C : Geçme sistem detayından görünüm
Kaynak: Çakır arşivi 2013

Şekil 25: Rize'deki bir köy evinin özgünlük değeri bakımından ele alınması

Icomos bildirgesine göre benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar.

4.2Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapılarda Mekansal Bellek Göstergeleri ve İç Mekan Tasarımına İlişkin Parametreler

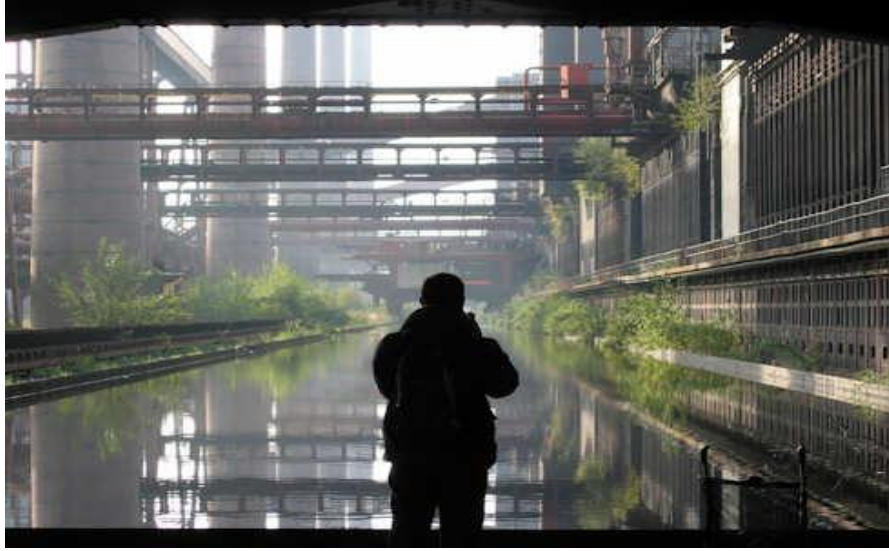
Bu bölümde tasarım parametreleri yer almaktadır. Bu parametreler yeniden yorumlanarak tarihi bir yapının bellek göstergelerini korumaya, geleceğe aktarmaya ve göstermeye yönelik olarak belirlenmiştir.

4.2.1 Bağlam

Mekânsal bellek göstergeleri kapsamında bir yapının, çevresiyle ve içinde bulunduğu kentle kurduğu ilişki anı değeri ve kullanım sürekliliği açısından önemli bir parametredir. Yapılar belli bir zaman dilimi içerisinde kendi işlev ve çevresiyle olan ilişkilerine göre bir kullanım değerine sahip olurlar. Tarihi bir yapı mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirilirken bağlam faktörü bu bakımdan önem taşımaktadır.

Mimaride bağlam Farrelly'e göre, genellikle mimarinin içine yerleştiği çevre anlamında kullanılır. “ Bağlam mimari tasarım fikrinin gelişmesinde belirgin bir şekilde etkili olur. Mimarlar tasarımlarını ortaya çıkartacak yapının çevresi ile bütünleşebilmesi ve o çevrenin bir parçası olması için, yapılarını bağlam ilişkisine göre tasarlarlar. Bazen de çevresi ile zıtlaşan ve o bağlamda farklı ve ayrı duracak bir tasarım anlayışına yönelirler. Her iki durumda da öncelikle bağlam analiz edilir ve buna göre nasıl bir tasarım yaklaşımı seçileceğine karar verilir ” (Farrelly, 2011;12).

Hasol'a göre bağlam, “‘var olan geometrilere ve dokulara karşı tutumdaki Konstrüktivizm ve Dekonstrüktivizm’in aksine çevrede bulunanlara saygıyla yaklaşarak çözüm arayan mimarlık anlayışıdır. Kentsel planlamada bağlamsalcılık ise, bir kentin bütününün, parçalarının toplamından daha büyük olduğunu benimseyen planlama yaklaşımı. Bağlamsal mimarlık ölçek, biçim, kütle ve renk bakımından çevredeki yapılarla uyum arar ” (Hasol, 2008,63). Yukarıdaki açıklamalara örnek olarak; tarihi Yarımada'da bulunan bir medrese yapısının konumu, mekânsal ve hacimsel kurgusu bellidir ve değiştirilemez. Bir yapının sergi mekânı ya da kütüphane olarak kullanımına karar verilmeden önce, yapının bulunduğu konumun ve çevresinin ihtiyacı doğrultusunda hacimsel ve mekânsal düzenlemenin hangi işleve daha uygun olduğu araştırılmalıdır. Bu açıdan bağlam tarihi yapının yeni işlevinin belirlenmesinde önemle dikkate alınmalıdır.

Şekil 26: Essen bölgesi dönüşüm sonrası (URL 47)

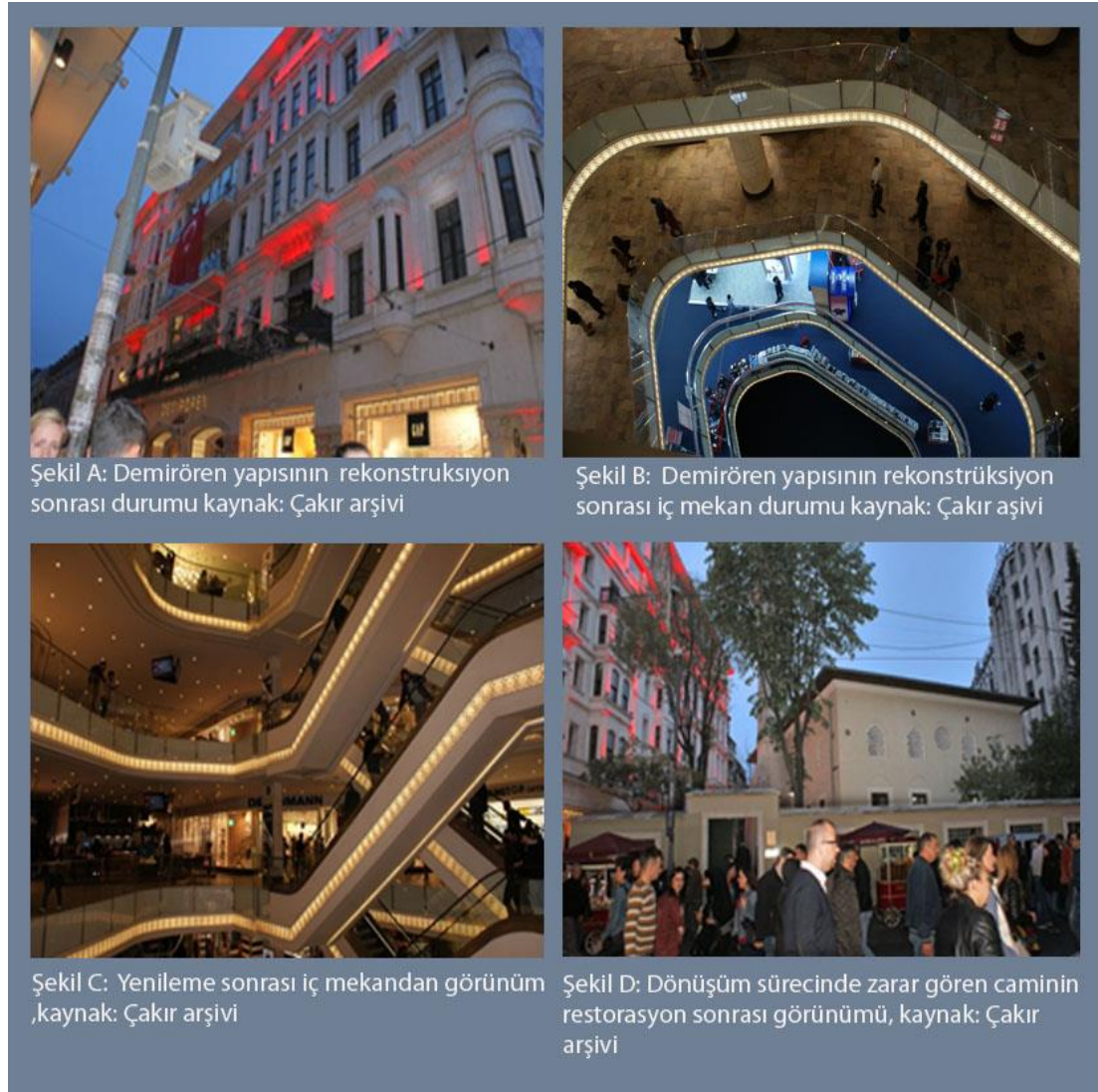
Kentsel ölçekte yapılan dönüşüm ve rehabilitasyon projelerinde bağlamsal ilişki mekânsal belleğin sürekliliği bakımından önemlidir. Almanya'nın Essen sanayi bölgesinde ki dönüşüm projesi bağlamsal anlamda incelendiğinde kentsel ve kolektif bellek göstergelerini koruduğu ve yer ile mekan arasındaki deneyimsel ilişkiyi büyük ölçüde yansıttığı görülmüştür (Şekil 26-27).

Şekil 27: Essen dönüşüm sonrası uydu görüntüsü (URL 48)

4.2.2 Tarihi Yapıya Uygun Program Belirlemesi

Tarihi yapılardaki mekânsal bellek göstergeleri ve iç mekân ilişkisinin irdelenmesinde; yeniden işlevlendirme süreci ve dış kabuğa uygun bir program belirlenmesi tasarım sürecindeki önemli kararların başında gelmektedir. Bu seçim bazı uygulamalarda başarılı olduğu gibi mekânı zorlayan ve çevreyle uyumsuz sonuçlar da doğurabilir. İstanbul Beyoğlu'nda ki Demirören alışveriş merkezi bu duruma örnek gösterilebilir (Şekil 28).

Şekil 28: Demirören AVM yapısının program değişimi yönünde incelenmesi

Burra Tüzüğü'nün 3. Maddesinin 1. Fıkrasına göre; Koruma, tarihi dokunun, eski yapıların kullanımına ve özelliklerine göre yapılır. Koruma yapılırken mümkün olduğunca az ama faydalı değişiklikler yapılmalıdır. Çünkü bir yerin tarihi dokusunda yapılacak eklemeler, değişiklikler ve daha önceki muameleler bile söz

konusu yerin tarihi dokusunun birer simgesidir ve kültürel değere sahiptir. Koruma çalışmaları bu anlayışı desteklemeli ve buna engel olmamalıdır (Burra Tüzüğü 3,1). Bu madde kapsamında Demirören AVM incelendiğinde tarihi doku ikinci planda tutularak yapıyla uyuşmayan bir programın tercih edildiği görülür. Bu durumda yapının özgünlüğü bozulmuştur.

Demirören alışveriş merkezinde yapılan rekonstrüksiyon sonucunda iç mekan tamamıyla yenilenerek galeri boşluğu oluşturulmuştur. Galeri boşluğuyla kaybedilen alan üste yapılan kat ilavesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu yenileme çalışmalarının ardından yapının özgünlük ve yaşanmışlık değeri yok olmuştur. Yapıdaki program uyumsuzluğu sonucunda bu dönüşüm projesi mekânsal bellek göstergeleri anlamında olumsuz sonuçlar meydana getirmiştir. Bu nedenle yeniden işlevlendirme söz konusu olduğunda tarihi yapı ve ihtiyaç olan program arasındaki ilişki iyi değerlendirilmelidir. Söğütözü mezbahası bu duruma başka bir örnektir. Mezbaha yapısı kapasitesinin üzerinde bir kullanım söz konusu olduğundan yıkılarak yeniden inşa edilmiştir. Bu durum, tesise ait özgün yapısal niteliklerin değiştirilmesine neden olmuştur (Şekil 29-30).

Şekil 29: Söğütözü Mezbahası'nın yıkılmadan önceki görünüşü (URL 49)

Şekil 30: Söğütözü Mezbahasının yerine inşa edilen yapı (Çakır arşivi, 2011)

Sütlüce mezbahasındaki büyük değişim mekânsal bellek kapsamında ele alındığında yapılan müdahalenin yapının yaşanmışlık ve özgünlük değerine zarar verdiği görölmektedir. Mezbaha yapısıyla ilgili bilgi ve belge olsa dahi, yapı rekonstrüksiyon sonucu tüm özgün ve karakteristik dokusunu kaybettiğinden mekânsal belleğin varlığı söz konusu değildir. Nitekim rekonstrüksiyon sonrası yapı tarihi değere sahip değildir. Yeni işlevine kongre merkezi olarak devam eden yapı sahip olduğu değeri yanlış program seçimi doğrultusunda kaybetmiştir.

4.2.3 Mekan Organizasyonu

Tarihi yapılarda plan çözümlemesi ve mekân organizasyonu yaklaşımı özgünlük ve kullanım değerlerinin korunması açısından önemli bir parametredir. Birçok yapı işlevini yitirdikten sonra statik durumu doğrultusunda yeni fonksiyonlara hizmet edebilir. Bu durum mekânsal bellek göstergeleri kapsamında irdelendiğinde alınan yeni kararlar, daha önceden mekân kurgusu için hazırlanmış eski planın izdüşümünden hareket etmelidir.

Eski plan çözümlemesi ve yapı içinde ki birimler arası ilişki bu aşamada parametre olarak dikkate alınmalıdır. Yapıyla örtüşmeyen bir plan çözümlemesi bellek, yaşanmışlık ve özgünlük değerleri açısından olumsuz sonuçlar oluşturabilir. Yapılan dönüşüm projelerinde güncellenen ya da değiştirilen mekân işlevlerinin özgünlüğünün mümkün olduğunca korunması bu kapsamda önemlidir. Mekânlar arası geçişlerde eski yapı mümkün olduğunca kullanıcı tarafından hissedilmelidir. Yeni program dâhilinde oluşturulan birimler ya da eklentiler ayırt edilebilir, şeffaf ve ölçek olarak yapının önüne geçmemelidir. İstanbul Kâğıthane’de bulunan Santral İstanbul Kampüsü bu bağlamda değerli bir örnektir. Projenin tasarım ve danışma kurulu özellikle yapının eski yerleşim izlerini araştırmışlardır. Yeni yapılan tüm ekler ve birimler eskiyi destekler nitelikte olduğundan mekânsal bellek göstergelerinin sürekliliği plan çözümlemesi ve mekân organizasyonu bağlamında zarar görmemiştir (Şekil 31). Eski izlerin takibi sonucunda alınan bu karar ile geçmişle gelecek arasında bir bağ kurulmuştur.

Şekil 31: Santral İstanbul kampüsünün mekan organizasyonu bakımından ele alınması

Venedik Tüzüğü'nün 12. Maddesine göre; “Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır. Fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.” Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere; Santral İstanbul yapı komplekslerinin çevre planlamaları tasarlanırken bütünle uyumlu bir tamamlama yapılmıştır. Aynı zamanda yeni eklentiler özünden ayırt edilebilecek şekilde oluşturulmuştur. Bir yapı ele alınmadan önce o mekânın eski işlevsel kurgusu hakkında bilgi edinilmelidir.

Kaşlı'ya göre; “ Yapının kendi içerisindeki işlevsel kurgusu, yapı içinde gerçekleşecek aktivitelerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre şekillenir. Örnek olarak mobilya imalatı yapan bir fabrika binası ele alındığında, mobilya işleme sürecindeki aktivitelere göre fabrikanın iç mekânı şekillenecektir. Hammadde giriş alanı ve depo, hammaddenin işleneceği atölye, cila hane, biten ürünün deposu ve çıkış alanı sırayla birbirini izleyecektir. Bu mekânlar birbirine eklenirken fabrika içindeki yazıhane giriş ve çıkışa yakın konumlanacak, ıslak hacimler bir araya toplanacaktır ” (Kaşlı, 2009; 23). Kaşlı'nın bu görüşünden yola çıkılarak yapıların sahip olduğu işlev iç mekan kurgusunu belirleyebilir. Birimler arası mekân organizasyonunda işlevsel kurgu dikkate alınmalıdır. Bu koruma hassasiyeti ile yapının eski işlevi yer yer

hissettirilerek özgün işlev mekânsal gösterge olarak korunabilir. Santral İstanbul'da ki 4-6 nolu kazan dairesindeki dönüşüm projesi incelendiğinde özgün işlevin yer yer gösterilerek mekânsal gösterge olarak korunduğu söylenebilir (Şekil 32).

Şekil 32: Santral İstanbul'daki 4-6 nolu kazan dairelerinin dönüşümünde özgün işlevin mekânsal gösterge olarak gösterilmesi (URL 52)

Şekil 32 incelendiğinde kütüphane ve araştırma merkezi olarak işlevlendirilen kazan dairesinin eski işlevine ait olan izlerin yer yer gösterilerek gösterge olarak korunduğu görülmektedir. Bu durum yapının eski işlevine ait bilgi sağlayıp çağrışım yaptığından göstergeler üzerinden mekânsal bellek okuması sağlanmış olur.

Altınoluk ise; “ Korumaya değer bir yapının işlevsel kurguları söz konusu olduğunda orijinal işlev ile yeni işlevin birbiriyle örtüşmesi gerektiğini savunur. Örneğin bir han yapısı konaklama tesisi olarak yeniden işlevlendirilecekse, dolaşımda sorunlar ortaya çıkabilir. Odasından çıkan kişi danışmaya gidebilmek için avludan geçmek durumundadır ya da oluşturulacak yapay dolaşımı izleyecektir ”(Altınoluk,1998;22). Bu durumda yapının korunabilmesi için yeni kurgu doğrultusunda alınan kararlar mümkün olduğunca geçmişi referans almalıdır. Bu doğrultuda alınan kararlar tarihi yapının göstergelerinin okunabilmesi ve korunması bakımından önemlidir.

4.2.4 Tarihi Kabuğun Korunması (İç kabuk / Dış kabuk)

Tarihi yapılar mekânsal bellek göstergeleri kapsamında irdelendiklerinde özgün kabuk ve dokuların korunması önemli bir parametredir. Yıkımlar, isyanlar, savaşlar, doğal afetler ve her türlü trajik olaylar tarihi yapılara kullanım ve anı değeri olarak yansır. Bu değerlerin mekânsal bellek göstergeleri kapsamında korunabilmesi için tarihi kabuğun özgünlük derecesi önem taşır. Özgün kabuğun dokusuna işleyen kullanım değeri mekânın bellek göstergelerini doğrudan etkilediği gibi, yapıya kimlik karakter ve imaj kazandırır. Duvarlara, tavanlara, döşemelere sinen bu anı ve kullanım değeri bellek göstergeleri sürekliliği kapsamında korunarak konserve edilirler. Kolektif olarak belleklere kazınan bir savaşta yıkılmış yapının duvarlardaki mermi ve top izleri konserve edilirse yaşanan trajedi bellek kapsamında korunmuş olur.

Almanya'daki Zollverein Endüstri Müzesi bu parametre için önemli bir örnektir. Fabrika yapısı ziyaret edildiğinde her an işletilebilecek durumda olması mekânsal bellek göstergeleri bakımından dikkat çeker. Makinelerin çalışır durumda yerinde korunması, fabrikanın kokusu, gürültüsü, kirliliği ile doğal ortamında sunulması, gerçek bir fabrikayı inceleme olanağı yaratmaktadır (Şekil 33).

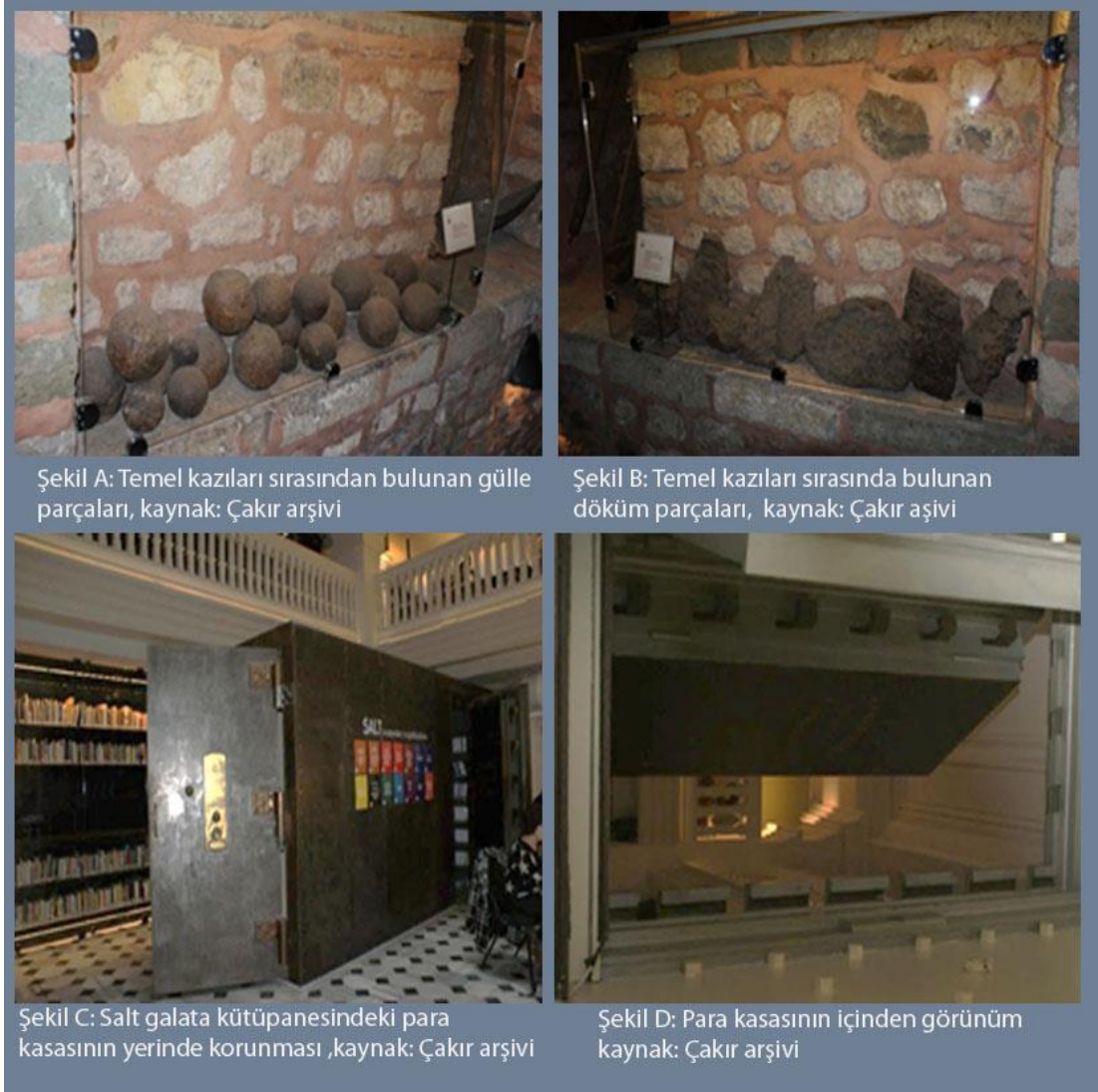

Şekil 33: Zeche Zollverein kömür işletim tesisindeki mekansal bellek göstergelerinin korunması (URL 53)

Müze açıldıktan bir hafta sonra ziyaretçilerin alana verdikleri tahribat görülünce, hassas bir koruma anlayışıyla tüm ayrıntıların bozulmadan uzun yıllar korunabilmesi için, alanın rehber eşliğinde günün belirli saatlerinde düzenlenecek turlarla gezdirilmesine karar verilmiştir. Yapının tüm donanımı olduğu gibi korunmuş, çelik, cam, brüt beton gibi hafif ve modern malzeme ile donanım arasında renk ve doku karşıtlığı yaratılarak eklerin kolay algılanması sağlanmıştır. Zollverein Endüstri Müzesinde ki bu durum mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirildiğinde mekânın özgünlüğünün büyük oranda korunduğu görülmektedir. Bu durum kullanım değeri ve bellek göstergelerinin sürekliliği bakımından önemli bir parametredir.

4.2.5 İç Mekan Donatı Elemanları (Hareketli / Hareketsiz)

Tarihi yapılar dönüşüm ve koruma sürecine girerken hareketli ve sabit donatı elemanlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bir mekânın kullanım değeri, anı değeri ve bellek göstergelerinin sürekliliği bakımından iç mekân donatıları önemlidir. Bu donatıların mümkün olduğunca yerinde korunması ve gösterilmesi yapının özgünlüğüne katkı sağlar ve mekansal bellek göstergeleri açısından önemlidir. Örnek olarak Galata'daki eski Osmanlı bankasının dönüşümünde, kasa dairesi ve zemin katta bulunan günlük para kasası restore edilerek orijinal yerinde sergilenmiştir. Bu yaklaşımla yapının mekânsal bellek göstergeleri, anı ve özgünlük değeri korunmuştur. Kâğıthane'de bulunan lenger hane yapısının dönüşümünde temel kazısı sırasında bulunan döküm parçaları ve güllerin yerinde sergilenmeleri yapının yaşanmışlık ve anı değeri bakımından önemli bir restorasyon kararıdır (Şekil 34). Ancak pirinç döküm fırının sökülerek ocak kısmının giriş olarak düzenlenmesi ve kemerler arasında bulunan özgün gergi demirlere müdahale edilmesi yapının özgünlük ve mekânsal belleği bakımından olumsuz bir uygulama kararıdır.

Şekil 34: Koç müzesi Lenger hane yapısı ve Salt Galata da incelenen iç mekân donatı elemanları

Tarihi yapıların dönüşüm sürecinde mekansal bellek dikkate alınarak hareketli ve hareketsiz donatılara yeni fonksiyonlar kazandırılabilir. Salt Galata araştırma merkezinin girişinde bulunan günlük kasa dairesinin restore edilip kütüphaneye adapte edilmesi bu duruma örnek gösterilebilir (Şekil 34).

İç mekân donatı elemanlarının kullanımı genel olarak iki durumda ele alınabilir. İlk durumda bu donatıların restore edilip korunması yapının bellek göstergeleri için gereklidir. İkinci durumda ise bu sabit ya da hareketli donatıların yeniden işlevlendirilip yapıya entegre edilmesi önemli bir dönüşüm kararıdır. Bu durumda restore edilerek korunan donatılar yeniden işlevlendirilerek aynı zamanda mekânla birlikte sergilenerek mekânsal belleğe katkı sağlarlar.

4.2.6 Yapısal Bileşenler ve Mimari Elemanları

Tarihi yapılar mekânsal bellek kapsamında değerlendirilirken yapısal bileşenleri ve mimari elemanlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bir yapının duvar, döşeme, kolon, kiriş, merdiven, kapı, pencere gibi yapısal bileşenleri ve mimari elemanları geçmiş dönemlere ait belleksel göstergeler ve izler taşıyabilir. Bu göstergelerin korunabilmesi dönüşüm projelerinde mekânsal bellek bakımından önemlidir.

Tarihi yapıların yapısal bileşenleri ve mimari elemanları inşa edildikleri dönemin somut göstergeleridir. Pencere ve kapılar bu çerçevede ele alındıklarında her dönemde malzeme, biçim ve yapım teknikleri bakımından farklılık gösterdikleri görülür. Örneğin Osmanlı döneminde haremlik selamlık olduğundan pencerelerin önü ahşap paravanla kapatılırken Cumhuriyet dönemiyle birlikte daha şeffaf dışa açılan pencere açıklıkları görülmektedir. Bir başka örnek olarak kapı tokmakları verilebilir. Türk evlerinde kapı tokmakları kadınlar ve erkekler için ayrı şekilde tasarlanmıştır. Kadının kullandığı tokmak ince, erkeğinki ise kalın ses çıkartarak ev sahibine gelen misafir hakkında bilgi verilirdi (Şekil 35). Dönüşüm projelerinde bu ve buna benzer karakteristik detaylar dikkate alınarak korunmalıdır. Tarihi yapılara değer katan bu detayların korunması mekânsal belleğin göstergelerinin korunması bakımından önemlidir.

Şekil 35: Geleneksel Türk evlerinde sosyal yaşamı yansıtan kapı tokmaklarının mekânsal gösterge olarak korunması (URL 54)

Şekil A: Essen bölgesinde bulunan gazonometrelerin yeniden düzenlenmesi
Kaynak:URL 55

Şekil B: Dalış eğitimi olarak işlevlendiren mimari elemandan görünüm Kaynak:56

Şekil C: Essen bölgesinde atıl durumda kalan duvarların işlevlendirilmesi Kaynak: URL 57

Şekil D: Duvarlar dağcılık ve tırmanıcılık için yeniden işlevlendirilmiştir Kaynak: URL 58

Şekil 36: Essen bölgesinde bulunan endüstriyel mirasa ait yapısal bileşenler ve mimari elemanların yeniden işlevlendirilmesi

Tarihi yapılarda özgün işlevini yitiren mimari elemanlar ve yapısal bileşenler yeniden değerlendirilebilir. Almanya’da bulunan Landschafts park bölgesinde işlev dışı kalan gazonometreler yağmur sularıyla doldurulup dalış eğitimi için yeniden düzenlenmiştir. Dış kabukları da korumaya alınıp aydınlatılmıştır. Bunun dışında Essen bölgesinde bulunan fabrika duvarları revize edilerek dağcılık ve tırmanış eğitimi için düzenlenmiştir (Şekil 36).

4.2.7 Malzeme ve Doku

Tarihi bir yapının, yenilenme ve rehabilitasyonunda kullanılan malzemelerin mevcut dokuyla ilişkisi, mekânsal bellek göstergeleri kapsamında önemlidir.

Malzeme ve doku ilişkisi mekânda algısal bakımdan belirleyici bir unsur olduğundan, yapının özgünlüğü ile kullanım değerleri bu durumdan etkilenir. Bir tasarımcı tercih ettiği malzemeyle, özgün yapıyı ön plana çıkartabileceği gibi geri plana da atabilir. Bu konuda birçok farklı görüş bulunmaktadır. Tarihi yapıyla benzer dokuda seçim yapan, mekânla zıtlaşmak istemeyen tasarımcılar olduğu gibi modern bir anlayışla mekanın tarihi dokusuyla zıt malzemeler de tercih edilebilir.

Şekil 37: Yeniden işlevlendirmede malzeme seçiminin mekansal bellek göstergelerine etkisi

Astley Şatosunda kullanılan yeni malzeme ve doku seçimi özgün malzemeyle zıtlaşmadan tarihi dokunun önüne geçmediği görülmektedir. Nuseus müzesinde ise giriş merdivenlerinde kullanılan malzemeler son derece modern olup özgün dokuyla zıtlaşarak tarihi yapıyı öne çıkarmaktadır (Şekil 37). Birbirinden farklı yaklaşımlı bu iki örnek özgünlük ve kullanım değeri bakımından değerlendirildiğinde: her ikisinde de mekânsal bellek göstergelerinin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir.

TICCIH tüzüğünün 3. Maddesinde bildirildiği üzere “Korunması amacıyla, endüstriyel alanın yeni bir kullanıma adaptasyonu, özel tarihi alanlar dışında genellikle kabul edilebilir. Yeni kullanımlar önemli malzemelere değer vermeli ve orijinal dolaşım ve aktivite örüntülerini sürdürmeli, mümkün olduğunca orijinal veya temel kullanımı ile uyumlu olmalıdır. Eski kullanımı yorumlayan bir alan temelde tavsiye edilmektedir. ”Venedik Tüzüğünde de belirtildiği üzere, tarihi yapıların onarımı ile ilgili olarak belirlenen temel ilkelerden biri şudur: “Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir ve amacı anıtın estetik ve tarihi değerini ortaya çıkarmak ve

korumaktır. Onarımında, özgün malzeme kullanılmalı, güvenilir belgelere saygı duyulmalı ve bu belgelere bağlı kalınmalıdır. Koruma, onarım ve güçlendirme işlemlerinde, geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı durumlarda bilimsel deneylerle saptanmış çağdaş yöntemlerden yararlanılabilir. Eksik kısımlar tamamlanırken yenilenen kısım bütünüle bağdaşmalı ancak onarım yapılan bölge, sanatsal ve tarihi tanıklığı yanıltmamak amacı ile özünden ayırt edilebilir nitelikte olmalıdır.”

Rahmi Koç Sanayi Müzesi’ne dönüştürülen Lengerhane yapısı malzeme ve doku kullanımı açısından önemli bir örnektir. Yapılan restorasyon uygulamasından sonra yapının özgün pirinç malzemeden yapılmış döküm fırınının kaldırılarak bu kısmın giriş kısmı olarak düzenlenmesi yapının özgünlük değerini olumsuz şekilde etkilemiştir (Şekil 38). Ancak restorasyon sırasında temelden çıkartılan güllerin ve döküm parçalarının yerinde sergilenmesi, ocağın üzerindeki is lekelerinin korunması yapının mekânsal bellek göstergelerini korumaya yönelik doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Tophane-i Âmire yapısında da benzer bir durum geçerlidir. Restorasyon sırasında temel kazılarında Tophane’de dökülen topların taşınması için, üstünde kaydırıldıkları sert ağaç ızgaraların izleri bulunmuştur. Ancak bu detayların sergilenmemesi yapının mekânsal bellek göstergelerinin korunması bakımından olumsuz bir durumdur. Aynı şekilde zemindeki döküm ocakları, döşeme yükselttilerek kapatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun en eski ve önemli sanayi tesislerinden birine ait özel ayrıntıları yerinde gösterme imkânı göz ardı edilmiştir.

Şekil 38: Lenger hane yapısı dönüşüm sonrası sökülün eski tunç fırının giriş olarak düzenlenmesi (Çakır arşivi 27.04.2015)

Mekândaki özgün malzemeler, dokular ve tarihi detaylar mekânsal belleğin göstergeleri bakımından korunmalıdır. Yeni malzeme ve doku seçimi yapılırken tarihi yapının özgün değerlerinin önüne geçilmemesi ve örtülmemesi için şeffaflık kavramı önemli bir parametredir. Tarihi yapıların mekânsal bellek göstergelerinin korunması, izlenmesi ve gösterilmesi için belirlenen yeni malzemenin saydam ve geçirgen nitelikli olması önemli bir etkidir. Böylelikle yeni uygulamalar eskisinden ayırt edilebilir nitelikte ve mekânın özgünlük ve yaşanmışlık değerlerine saygılı bir tutum sergileyecektir.

Şekil 39a'da görüldüğü üzere yeniden işlevlendirilen bir mahzenin kapısı yeni program doğrultusunda kaldırılmayıp, korunarak cam malzeme ile kapatılmıştır. Bu kararlar işlevini kaybetmiş kapının korunarak kısmen işlevini sürdürdüğü görülmektedir. Mekânsal enerjisi olan tarihi mahzenin girişi cam pencereyle kontrollü geçişle kapatılmıştır. Bu çözümle işlevini kısmen kaybeden giriş kapısı yapı genelindeki kullanım değerini sürdürmektedir.

Şekil A :Renove edilen bir mahzenden
Kaynak: URL 61

Şekil B: Castelvechhio kalesi Kaynak:URL 62

Şekil 39: Şeffaf malzeme kullanımının mekansal göstergeler üzerindeki etkisi

Şekil 39 b' de görüldüğü üzere yapılardaki saydamlık sadece camla değil kafesli sistemlerle de sağlanabilir. Bu durum mekânların devamlılığın sağlanabilmesi ve birçok hacmin yan yana gelmesi bakımından modern mimarlıkta başvuru bir anlatım şeklidir. Restorasyon ve renovasyon tekniklerinde ise yapılan müdahalelerin kendini belli etmesi adı altında saydamlık önem arz etmektedir.

4.2.6 Işık Kullanımı

Mekânda ışık ve renk kullanımı görsel ve algısal olarak kullanıcıyı etkilediğinden tarihi yapılarda aydınlatma tasarımıyla renk seçimi mekânsal göstergelerin doğru ifade edilmesi, vurgulanması açısından önemlidir. Birçok tarihi yapıda doğru etkili aydınlatma tasarımıyla mekânsal bellek göstergeleri yeniden işlevlendirme sonrasında vurgulanarak gösterilmektedir.

Tarihi mekânlarda aydınlatma tasarımı yapılırken genelde ışığın algısal etkisi ve bu doğrultuda oluşan imajlardan yola çıkılır. Oluşan algı ve imajlar doğrultusunda tarihi yapılar doğru aydınlatma teknikleriyle ışığı algısal olarak daha etkili ve vurgulu şekilde kullanırlar. Işık gölge oyunları ile önemli detaylar daha belirgin şekilde ortaya çıkar. Örnek olarak gündüzleri gün ışığıyla etkili olmayan yapılar gece aydınlatmasıyla kütleli olarak daha belirginleşebilir. Dönüştürülen endüstriyel yapılar aydınlatma tasarımı ile vurgulanırken kullanım değeri ve bellek göstergeleri öne çıkarılarak sergilenmiş olur.

Şekil 40: Aydınlatma tasarımının göstergeler üzerindeki etkisi

Daniel Libeskind'in tasarladığı New York'taki özgürlük anıtı projesi, ışığın mekânsal bellek göstergeleri ve kullanım değeri üzerindeki etkisini anıtsal olarak yansıtması bakımından örnek gösterilebilir. Özgürlük anıtı projesinde temel izleri aynen korunmuştur. Bu iz düşümler gösterge olarak referans alınıp mavi led

aydınlatma sistemi oluşturularak yapının eski kütlesel varlığına saydam olarak bir gönderme yapılmıştır.

Bu örnekte aydınlatma tasarımı, tamamen yıkılmış olan bir yapının yer-mekân ilişkisi üzerinden yürümüştür. Yapı var olmadığı halde temel izdüşümleri belleksel gösterge olarak referans alınıp güçlü bir aydınlatma ile geceleri Manhattan adasındaki yerini kolektif bellek kapsamında tamamlamıştır.

Almanya'nın ağır sanayi bölgesi olan Ruhr havzası geçirdiği büyük dönüşüm sonrası yeniden işlev kazanmıştır. Bölgede bulunan tarihi endüstri yapıları da özel olarak aydınlatılmıştır. Karakteristik detaylar, yaşanmışlıklar, modern eklentiler aydınlatma tasarımlarıyla ön plana çıkartılmıştır. Bu şekilde geçmiş ve gelecek arasındaki bağlar tüm detaylarıyla korunurken, yapılar üzerinde etkisini gösteren kentsel ve mekânsal bellek göstergeleri aydınlatma yöntemiyle sergilenerek, geleceğe aktarılması sağlanmıştır. Bir su deposu modern bir aydınlatma yorumuyla algısal olarak apayrı bir imaja dönüşürken, sıradan bir yürüyen merdivene yerleştirilen ışık bandı kullanıcıları görsel olarak etkiler.

Şekil 41: Essen bölgesi dönüşümünde aydınlatma tasarımının etkisi

Tarihi yapılarda gün ışığı kullanımı oldukça önemlidir. Endüstriyel yapılar tasarlanırken diğer yapı türlerine göre, gün ışığını maksimum düzeyde kullanmaları amaçlandığından, ışık verimlilikleri konfor koşulları bakımından başarılıdır. Birçok endüstri yapısı eğimli pencere söveleriyle ışığı içeriye belli bir dereceyle alarak gün içi ve mevsimsel dönemlerde aydınlık düzeyini maksimum seviyede tutar. Bunun dışında çatı pencereleri de doğal ışığın iç mekana alınmasına büyük katkı sağlar. Bu

bilgiler doğrultusunda yapı onarına ya da dönüşüme girdiğinde özgün aydınlatma tasarımı incelenmelidir. Aydınlik düzeyi mekân algısını doğrudan etkilediğinden yapıya aykırı bir durum mekân kullanım değerini etkileyebilir. Bu durumda bütün mekânın atmosferine yansiyabilir.

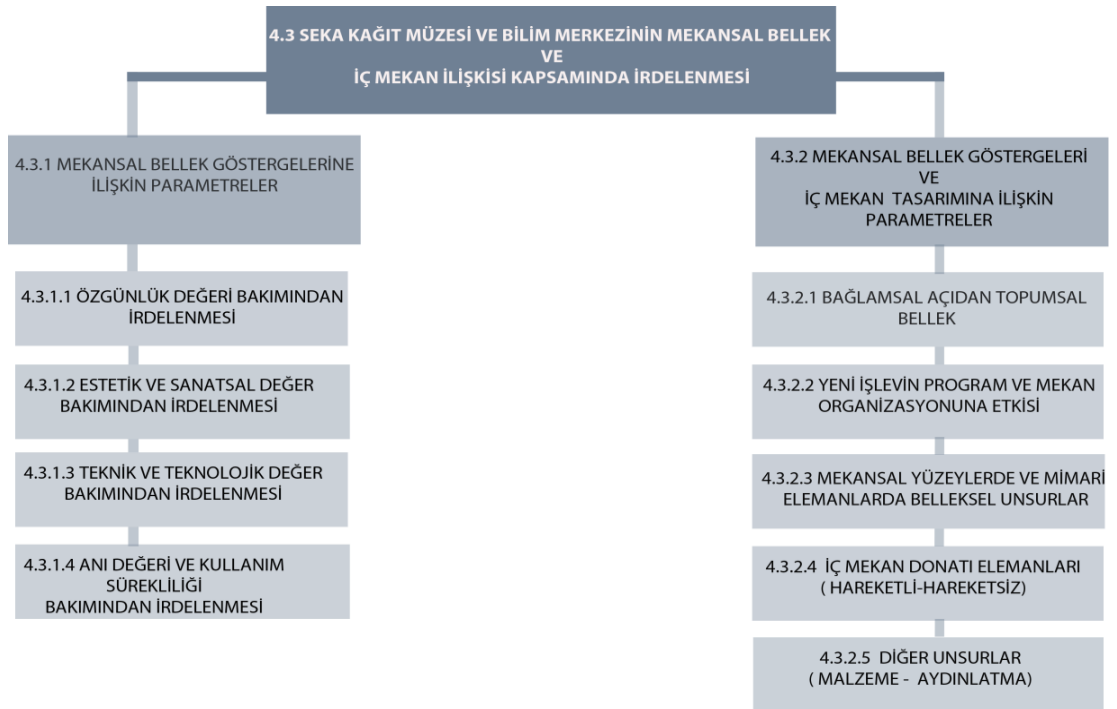
Ruhr Havzasındaki gelişmeler, ışığın ve doğru aydınlatmanın bir bölgenin dönüşümün de ne derece etkin rol üstlendiğini bütün dünyaya göstermiştir. Işğın algısal anlamda dönüştürme, görünür kılma, değıştirme gücünün mimari anlamda farkına varılarak mekânsal ve kentsel dönüşüm bakımından tüm tasarımcılarla yerel imar yönetimlerine örnek olması beklenmektedir.

4.3 Örnek Yapı İncelemesi: SEKA Kâğıt Müzesi ve Bilim Merkezi

Türkiye’de ilk modern kâğıt üretimin gerçekleştirildiği Cumhuriyet Türkiye’si sanayi devriminin simgelerinden biri olan SEKA kağıt fabrikası Özelleştirme Yüksek Kurulunca 8 Kasım 2004'te tesisin kapatılmasını; arazinin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devrini kararlaştırmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından alınan dönüşüm kararıyla birlikte SEKA fabrikasının bulunduğu alan etaplara bölünerek dönüştürülmeye başlanmıştır. İlk etap olarak sahil kesiminde bulunan, eskiden SEKA nın deniz yoluyla gelen tomrukları depoladığı liman bölgesi çağdaş bir parka dönüştürülmüştür. İkinci etapta ise fabrika yapılarının yoğunlukta olduğu alanın renovasyonu yapılmıştır. Üçüncü etapta ise mülkiyet sorunu olan yapıların projelendirilmesi üzerine durulmuştur. Tez kapsamında Endüstriyel miras bakımından önemli olan bu yapı mekansal bellek ve iç mekan ilişkisi kapsamında vaka çalışması olarak irdelenmiştir.

Bu kısımda elde edilen mekânsal bellek göstergeleri ve iç mekân ilişkisini belirlemeye yönelik parametrelerden yola çıkılarak bir vaka çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada SEKA kâğıt fabrikasının kâğıt müzesi ve Bilim Merkezine dönüşüm süreci bellek göstergeleri üzerinden ele alınmıştır.

Tablo 8: Seka Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi’nin mekansal bellek ve iç mekan ilişkisi kapsamında irdelleyen parametreler

4.3.1 Mekansal Bellek Göstergelerine İlişkin Parametreler

4.3.1.1 Özgünlük Değeri

SEKA selüloz ve kağıt fabrikasının kağıt müzesi ve bilim merkezine dönüşüm sürecinde mimari ve dönemsel kimliğin yansımaları korunduğu için özgünlük değeri bakımından başarılı bir uygulama olarak gösterilebilir. Mevzuata ve koruma ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilen renovasyon sonrasında yapının özgün izleri mekansal bellek göstergeleri aracılığıyla okunabilmektedir. Bu durum mekansal bellek ve iç mekan ilişkisi kapsamında değerlendirildiğinde yapının mekansal bellek göstergelerinin sürekliliğinin sağlanmış olduğu görülmektedir.

Şekil A : Restorasyon öncesi üretim bölümü
kaynak: Aydın arşivi 2008

Şekil B: Restorasyon sonrası üretim bölümü
Kaynak: Çakır arşivi 2015

Şekil C : Restorasyon öncesi kağıt hamuru
bölümü kaynak: Aydın arşivi 2008

Şekil D: Restorasyon sonrası kağıt hamuru üretim
bölümü Kaynak: Çakır arşivi 2015

Şekil 42: SEKA kağıt fabrikasının dönüşüm sürecinde mekansal göstergeleriyle birlikte korunması

Birinci kağıt fabrikasında bulunan üretim bölümünün dönüşüm öncesi ve sonrası fotoğrafları incelendiğinde, bu bölümün çalışır vaziyette korunması yapının özgünlük değerini olumlu şekilde etkilemiştir. Üretim bölümündeki bu kullanım değeri ve dönemsel fabrika ortamı dokusu yapının mekansal belleğinin göstergelerinin korunması bakımından olumlu bir uygulamadır (Şekil 42). Böylelikle ziyaretçiler kağıt hamuru üretiminin gelişimi hakkında bilgi sahibi olabileceklerdir. Ayrıca bu durum yapının özgünlük değerini de öne çıkarmaktadır.

4.3.1.2 Estetik ve Sanatsal Değer

“Erken Cumhuriyet döneminde Batı’nın mimari biçimleri ve endüstriyel üretimdeki yenilikler ithal edilerek inşa edilen SEKA kâğıt fabrikasındaki üretim yapıları minimalist planlama anlayışında tasarlanmıştır. Kübist biçimli, yalın cepheli bu yapılar, Türkiye mimarlık ortamına 1950’lerden sonra hâkim olan modernizm anlayışının öncü örneklerindendir ”(Çömlekçioğlu,2009;23). Dönüşüm sürecinde yapı endüstri mirası niteliğindeki özgün mimari kimliğini koruduğundan kentsel ve mekânsal bellek açısından önemli bilgiler barındırmaktadır.

“Fabrika üniteleri kâğıt üretimini izleyen iş semasına özgü tasarlanmış ve uygulanmıştır. Tesisteki I. ve II. Kâğıt Fabrikaları’nın mimari projeleri ve uygulaması Alman Gutchoffnungshütte (G.H.H.) firması tarafından gerçekleştirilmiştir ” (Kocabaşoğlu, 1996;20). SEKA fabrikasının dönüşüm sonrası estetik ve sanatsal değerinin mimari üslup üzerinden okunduğu görülmektedir. Yapılan cephe onarımlarında mimari karakteristiğin korunduğu görülmektedir. “SEKA I. Kâğıt Fabrikası, Türkiye Cumhuriyeti’nin taşıyıcı sistemi tamamen çelik olarak inşa edilen ilk yapılarından biridir ” (Çömlekçioğlu,2009;24). Yapım sisteminin korunarak belleksel bir gösterge niteliğinde değere ulaşmasıyla yapı ayrıcalıklı bir öneme sahiptir.

Şekil 43: Cephe onarımı sonrası SEKA fabrikasının mimari üslubundan görünüm

4.3.1.3 Teknik ve Teknolojik Değer

SEKA selüloz ve kâğıt fabrikası inşa edildiği dönemin kâğıt yapım teknolojisi ve yapım tekniğini özgün biçimde yansıttığından teknolojik değer bakımından örnek bir projedir. Endüstriyel mirasın simge yapılarından sayılabilecek bu yapı dönüşüm sürecinde özgün makine, vinç, jeneratör ve kontrol panoları gibi parçaları çalışır şekilde korunmuştur. Bu koruma anlayışıyla yapı teknolojik bilgi ve belge değerine sahiptir.

Bu yapı ziyaretçilerine inşa edildiği dönemin kâğıt üretim sanayi tesisini deneyimleme fırsatı sunduğu için mekânsal bellek göstergeleri ve kullanım sürekliliği bakımından önemlidir.

Şekil A : Kağıt hamuru makasının (fourdriner) teknolojik değeri kapsamında korunarak yerinde sergilenmesi
Kaynak: Çakır arşivi

Şekil B: Hamur hazırlama dairesinde bulunan Emerson makinalarının restore edilip yerinde sergilenmesi
Kaynak: Çakır arşivi

Şekil C : Elektrik kontrol panolarının restorasyonundan sonra yerinde korunarak sergilenmesi Kaynak: Çakır arşivi

Şekil D: Türbin makinasının yerinde korunarak mekansal gösterge olarak yerinde sergilenmesi
Kaynak: Çakır arşivi

Şekil E : Elektrik kontrol panolarının yerinde korunarak sergilenmesi Kaynak: Çakır arşivi

Şekil F : Enerji kontrol dairesinin korunarak yerinde sergilenmesi Kaynak: Çakır arşivi

Şekil 44 : SEKA kağıt müzesinde teknik ve teknolojik değeri bakımından önemli parçaların korunması

Şekil 44 incelendiğinde teknik ve teknolojik değeri bakımından önem taşıdığı için korunan iç mekan donatıları aynı zamanda mekansal gösterge niteliğindedir. Bunlar kullanım değeri ve mekânsal bellek açısından önemlidir.

4.3.1.4 Anı Değeri ve Kullanım Sürekliliği

Cumhuriyet döneminin en köklü fabrika komplekslerinden olan SEKA selüloz ve kağıt fabrikası, kullanım sürekliliği ve anı değeri bakımından kentlinin , fabrika çalışanlarıyla yakınlarının belleğinde yer etmiş bir nirengi notasıdır.

SEKA bünyesinde bulundurduğu; Kağıt spor kulübü, çıraklık okulu, dergi yayını ve çeşitli sağlık sendikalarıyla kendi içinde anı ve kullanım sürekliliğini etkileyen parametreler oluşturmuştur. Bu parametreler sonucunda oluşan kolektif olaylar fabrika çalışanlarının kaynaşıp örgütlenmesini sağlamıştır. Bu örgütlenmelerde mekanda ve bellek göstergelerinde anı değeri, kullanım sürekliliği olarak kendisini gösterir.

Şekil A: Elektrik kontrol papanolarının çalışır vaziyetteki görünümü Kaynak: SEKA arşiv döküasyon merkezi

Şekil B: Dönüşüme uğradıktan sonra günümüzdeki görünümü Kaynak: Çakır arşivi

Şekil C: Kağıt hamuru kazanlarının bulunduğu bölümün çalışır durumdaki görünümü Kaynak: SEKA arşiv döküasyon merkezi

Şekil D: Dönüşüme uğradıktan sonraki görünümü Kaynak: Çakır arşivi

Şekil 45: Anı ve kullanım sürekliliği bakımından SEKA fabrikasının incelenmesi

4.3.2 Mekansal Bellek Göstergeleri ve İç Mekan Tasarımına İlişkin Parametreler

4.3.2.1 Bağlamsal Açıdan Toplumsal Bellek

“ SEKA selüloz ve kâğıt fabrikaları kompleksi, Kocaeli’nin Batı’sında, Yeni doğan ve Kozluk Mahallelerinde kuzeyde D-100 karayolu, güneyde Marmara Denizi ile sınırlı, yaklaşık 1.200.000 m2 alan üzerine kurulmuştur (Harita1). Doğu-batı doğrultusunda uzanan demiryolu hattı tesis arazisini ikiye ayırmaktadır. Tesisin üretim ve servis mekânları demiryolu hattı ile D-100 karayolu arasında yer almaktadır. Demiryolu hattının güneyindeki kıyı bandında ise tomruk sahaları ile tesise ait iki iskele bulunmaktadır ” (Aydın, 2006;44-48).

Kara, deniz ve demiryolu ulaşım aksının içinde bulunan SEKA fabrikası konumu itibarıyla bağlamsal olarak kentin nirengi noktalarındandır. Hammadde ihtiyacı için gerekli tomruk ihtiyacı temininin ulaşım kolaylığı yer seçiminde belirleyici etkenlerin başında yer almıştır.

Harita 1: SEKA bölgesi ulaşım yolu aksları

SEKA bölgesinin dönüşümünde bu bağlamsal ilişkisi dikkate alınarak bölgenin yer-mekân (Genius Loci) ilişkisinin korunup yeni ulaşım akslarıyla desteklendiği görülmektedir. Korunan yer mekân ilişkisiyle mekânsal bellek göstergelerinin sürekliliği sağlanırken geçmiş ve gelecek arasındaki tarihi bağda korunmuştur.

Şekil 46: SEKA bölgesi dönüşüm öncesi görünümü (Kocaeli Büyükşehir belediyesi Arşivi, 2004)

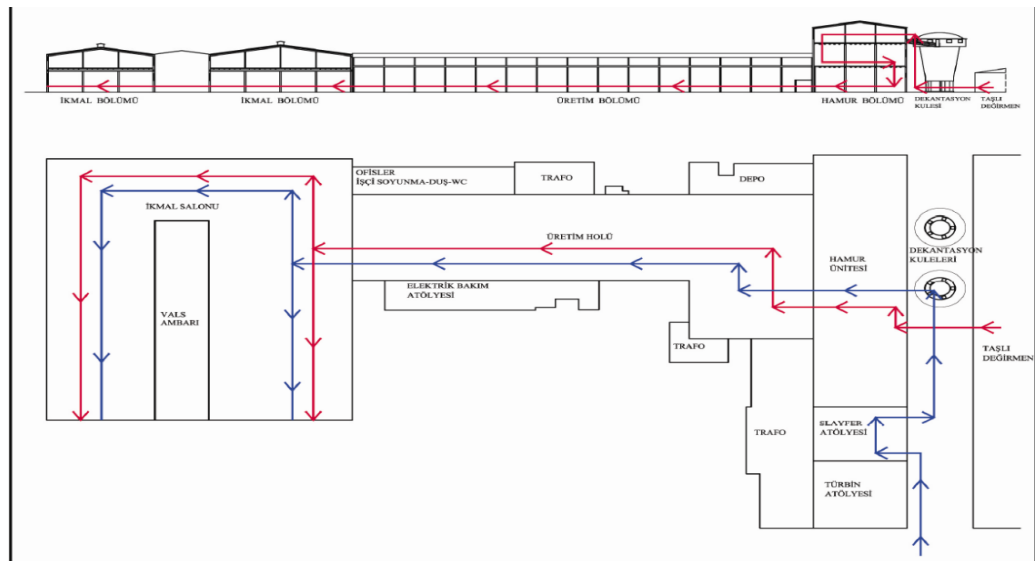
Şekil 47: SEKA dönüşüm sonrası fabrika kompleksi havadan görünüm (SEKA arşiv dokümantasyon merkezi,2008)

4.3.2.2 Yeni İşlevin Program ve Mekan Organizasyonuna Etkisi

İzmit körfezindeki SEKA selüloz ve kâğıt sanayi tesisi geçirdiği dönüşüm projesinin ardından kâğıt müzesi ve bilim merkezi olarak hizmet verecektir. Dönüşüm sürecinde işlev belirlemesinde SEKA bölgesinin günün her saati kentli tarafından çekim merkezi olması hedeflenmiştir. Birbirinden farklı işlevlerle desteklenen bu dönüşüm projesi, kâğıt müzesi, bilim merkezi, etkinlik alanları, çağdaş park düzenlemesi, film platosu ve ofis birimleri, çeşitli kültür birimleri olarak her kesimden kitleye seslenmektedir.

Bu program değişikliği doğrultusunda eski işlevin mekânsal izleri ve yaşanmışlıkları yok edilmeden restorasyon yöntemleri, onarımlar ve koruma tüzüklerine uyularak endüstriyel belleğin mekânsal göstergeler üzerinden korunduğu yeni bir programlar bütünü ortaya çıkmaktadır. Bu durum mekânsal belleğin göstergelerinin korunması bakımından olumlu bir yaklaşım içermektedir.

Çalışma kapsamında incelenen birinci kâğıt fabrikası, kâğıt müzesi ve bilim merkezi olarak işlevlendirilmiştir. Müze ve bilim merkezi olarak düzenlenen birimin plan çözümlemesi ve mekân organizasyonu yaklaşımında koruma tüzüklerine bağlı kalındığından endüstriyel yaşanmışlık ve özgünlük değerleri başarılı şekilde mekânın belleğine aktarılmıştır. Yeni müze işlevinde dolaşım ve ziyaret sirkülasyonu belirlenirken özgün işlevin ön planda tutulduğu görülmektedir (Şekil 48). Bu kapsamda üretim ve trafo biriminin özgün şekilde korunması yapının mekânsal belleğinin göstergeleri bakımından önemlidir.

Şekil 48: SEKA I. Kağıt fabrikası üretim akış şeması(seka arşiv dökümayson merkezi)

4.3.2.3 Mekansal Yüzeylerde ve Mimari Elemanlarda Belleksel Göstergeler

SEKA 1. Kâğıt fabrikası özgün durumunu dönüşüm sürecinde koruduğundan yapısal bileşenleri ve mimari elemanları bakımından zengin bir örnektir

Fabrika dönüşüm sürecinde yapı için önemli karakteristik anlam taşıyan servis asansörü, kapı, özgün döşemeler, vinç, fabrika makine parçalarının bulunduğu izler kâğıt hamuru havuzları, tomrukların taşınması için kullanılan raylar gibi mimari elemanlar korunmuştur. Bu durum yapının mekânsal bellek göstergelerinin okunması ve korunması bakımından önemli bir yaklaşımdır. İnşa edildiği dönemi ve yapının karakteristik özelliğini yansıtan yapısal bileşenler ve mimari elemanların dönüşüm sürecinde korunarak sergilenmesi mekânsal belleğin göstergeleri bakımından olumlu bir uygulama kararıdır.

Şekil A: Özgün döşeme ve makina kalıntılarının mekansal gösterge olarak korunması
kaynak: Çakır arşivi

Şekil B: Özgün raylar ve döşemenin mekansal gösterge olarak korunması , Kaynak: Çakır aşivi

Şekil C: Orijinal vinç sisteminin yerinde mekansal gösterge olarak korunması, kaynak: Çakır arşivi

Şekil D: Yaya köprüsünün yerinde sergilenip mekansal gösterge olarak korunması kaynak: Çakır arşivi

Şekil 49: SEKA'nın Mimari elemanları ve yapısal bileşenlerinin göstergeler bakımından ele alınması

Şekil A: Şlyfer kağıt makinasının bulunduğu alan ve içersinde yer alan taşın korunarak yerinde sergilenmesi Kaynak: Çakır arşivi

Şekil B: Şlyfer makinasının teksif eleklerine gönderilmeden önceki haznesi ve kanallarının korunarak gösterge olarak sergilenmesi Kaynak:Çakır arşivi

Şekil C: Polidisk teksif eleğinin yanında bulunan hamur kanallarının yerinde korunarak sergilenmesi Kaynak:Çakır arşivi

Şekil D: Polidisk teksif eleğinin yanında bulunan hamur akışını ayarlayan kanalların yerinde korunması Kaynak Çakır arşivi

Şekil E: Çalışanların kullandığı asansörlerin yerinde korunarak sergilenmesi Kaynak: Çakır arşivi

Şekil F: Kağıt hamurunun kıvamını ayarlayan karıştırıcı mikserlerin yerinde korunması Kaynak: Çakır arşivi

Şekil 50: SEKA kağıt fabrikasının özgün mekansal yüzeyleri ve mimari elemanlarının mekansal gösterge olarak korunması

4.3.2.4 İç Mekan Donatı Elemanları (Hareketli – Hareketsiz)

SEKA kâğıt müzesi dönüşüm ve koruma sürecinde iç mekân donatı elemanlarıyla birlikte ele alındığı görülmektedir. İç mekândaki mekanik donatıların restore edilerek çalışır vaziyette özgün yerlerinde sergilenmesi mekânsal bellek göstergelerinin ortaya çıkarılması ve korunması bakımından olumlu bir yaklaşımdır.

Fabrika yapısının özgün iç mekân donatı elemanları endüstriyel mirası korumaya yönelik olan TICCİH Tüzüğü'nün maddelerine göre restore edilmiştir. Hareketli ve hareketsiz nitelikli bu donatılar bir bütünün parçasının sürdürülmesine yönelik koruma anlayışıyla ele alınmıştır. Bu durum o dönemde endüstri yapılarının ve sanayisinin nasıl işlediğini öğrenmek bakımından ilk elden kaynak niteliği taşırlar. Bu bilgi aktarımının sağlanması mekânsal bellek bakımından önemlidir.

Şekil A: : Zarf makinasının restorasyon sonrası görünümü kaynak:Çakır Hakan Arşivi

Şekil B: Ahşap dolapların restorasyon sonrası görünümü kaynak Çakır Hakan Arşivi

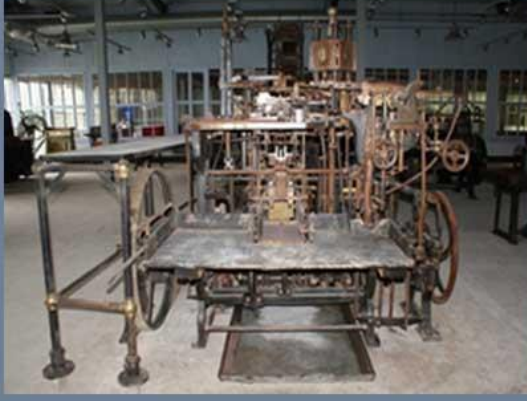

Şekil C: Kesim masası restorasyon sonrası görünümü kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil D: İlk üretilen kâğıt rulosundan görünüm Kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil 51: SEKA kâğıt müzesindeki iç mekân donatı elemanlarının bellek göstergesi olarak sergilenmesi

Şekil A: :Restore edilip sergilenen kağıt makinası- 3 kaynak:Çakır Hakan Arşivi

Şekil B: Restore edilip sergilenen teraziler kaynak Çakır Hakan Arşivi

Şekil C: Kağıt makinesi - 4 restorasyon sonrası kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil D: Restore edilen kağıt makinası- 5 Kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil 52: SEKA kağıt müzesindeki iç mekan donatı elemanlarının restorasyon sonrası görünümü

Yerinde restore edilerek sergilenen iç mekan donatı elemanları fabrikanın dönemsel izlerini anımsattıkları için aynı zamanda mekânsal bellek göstergeleri olarak SEKA'nın belleğine ve tarihine ışık tutmaktadırlar. Yapılan incelemeler kapsamında dönüşüm süreci ve restorasyon çalışmalarıyla birlikte fabrikadaki her objenin SEKA'nın tarihi ve belleğine kılavuzluk edecek şekilde sergilenmesi mekânsal göstergelerin sürekliliği bakımından önemlidir.

4.3.2.5 Diğer Unsurlar (Malzeme – Aydınlatma)

SEKA kâğıt müzesi ve bilim merkezi incelendiğinde sonradan yapılan eklentilerin ve kullanılan malzemelerin modern ve ayırt edilebilir nitelikte olduğu görülmektedir. Bu malzeme seçimiyle tarihin katmanlar halinde ayırt edilebilmesi mekânsal belleğin göstergelerinin okunabilmesi bakımından önemlidir.

Yapılan eklentiler ise modern ve minimal nitelikte tarihi yapıyla yarışmayan biçimde tasarlanmıştır. İç mekâna sergileme kapsamında yapılan ekler hafif ve yapıya minimum düzeyde zarar verecek şekilde yapılmıştır. Bu koruma yaklaşımı ve malzeme seçimi mekânsal bellek göstergeleri kapsamında değerlendirilirse; özgünlük, kullanım sürekliliği bakımından başarılı sonuçlar elde edilmiştir

Şekil A: Yeni dolaşım yolu için yapılan yürüyen merdiven Kaynak: Çakır arşivi

Şekil B: Çocuklar için tasarlanan laboratuvarlar Kaynak: Çakır arşivi

Şekil C: Bilim etkinlikleri için oluşturulan alanlar Kaynak: Çakır arşivi

Şekil D: Özgün merdivenin korunması için yapılan Cam döşeme Kaynak: Çakır arşivi

Şekil 53 : Malzeme seçimi üzerinden SEKA kâğıt müzesi ve bilim merkezi

İç mekân ve yapının bütünü incelendiğinde özgün malzeme, tarihi doku ve detayların mekânsal belleğin varlığı bakımından korunduğu görülmektedir. SEKA kâğıt müzesi ve bilim merkezinde malzeme ve doku seçimi yapılırken özgün malzemenin önüne geçmemesi için alınan şeffaf ve ayırt edilebilir uygulama kararları mekânsal belleğin göstergelerinin korunmasında ve gösterilmesinde katkı sağlamıştır.

Şekil A: Havalandırma, aydınlatma ve güvenlik sisteminden görünüm Kaynak: Çakır arşivi

Şekil B: Yapılan sergileme eklentileri Kaynak: Çakır arşivi

Şekil C : Sergileme eklentilerinin ve malzeme seçiminin yapıyla entegrasyonu Kaynak: Çakır arşivi

Şekil 54: SEKA kâğıt müzesi ve bilim merkezinin malzeme seçimi yönünden irdelenmesi

Aydınlatma yönünden incelendiğinde fabrika yapılarında olduğu gibi müze yapılarında da aydınlatma ve ışık kullanımı çok önemlidir. Bu örnekte yapı fabrika işlevindeyken aydınlatma tasarımı önemli parametre olurken, müze projesinde estetik kaygılar ve algısal faktörlerde ele alınmıştır. Dönüşüm sonrasında yapının orijinal aydınlatma tasarımı ve pencere açıklıkları bütün dokusuyla korunurken, kullanıcı ve ziyaretçiler için aydınlatma; sergileme, gösterme ve yönlendirme algısına dayalı oluşturulmuştur. Korunan doğal aydınlatma ve özgün parçaların ön plana çıkarılması için oluşturulan noktasal aydınlatma mekansal belleğin göstergelerine katkı sağlamıştır.

Şekil A: Tavan pencerelerinin korunması
Kaynak Çakır Hakan Arşivi

Şekil B: Özgün pencere açıklıklarının korunması
kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil C: sergileme amaçlı yapılan noktasal aydınlatma
Kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil D: Noktasal yapay aydınlatmadan görünüm
Kaynak: Çakır Hakan Arşivi

Şekil 55: SEKA kağıt müzesi ve bilim merkezinin doğal ve yapay aydınlatma yönünden incelenmesi

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların mekansal bellek ve iç mekan ilişkisi kapsamında korunması konusunda sonuçlar ortaya koymuştur. Konu mekânsal belleği oluşturan parametreler ile bellek türleri ve mekan ilişkisi olmak üzere iki kısımda irdelenmiştir. Bu irdeleme sonucunda göstergeler üzerinden kurulan mekan-bellek ilişkisinin kullanıcının algısına dayalı olduğu söylenebilir. Bu durumun sonucunda mekân-bellek ilişkisi birey üzerinden gerçekleşiyorsa kullanıcıya göre bu eylem (hatırlama ve bellekten çağırma) farklılık gösterebilir. Başkası için anlam taşıyan göstergeler bir diğer kullanıcılar için bir şey ifade edemeyebilir.

Bellek türleri ve mekan ilişkisi incelendiğinde ise birtakım bulgular elde edilmiştir. Toplumsal olaylar sonucunda ortaya çıkan mekansal deneyim ilerleyen süreçte göstergeler üzerinden okunur. Yani toplulukları derinden etkileyen olaylar (savaş, soykırım, anma törenleri, eylemler vs.) birey üzerinden gerçekleştirilen mekânsal belleği toplum üzerinden gerçekleştirmiş olurlar. Bu durumda mekan toplumsal bellekte bir gösterge oluşturur.

Mekan-bellek deneyiminde birey ve toplum dışında başka bir faktör ise yer (locus) kavramıdır. Genel olarak bu kavram yok olan göstergelerin toplum tarafından olgusal olarak yaşatılmasıyla var olan bir durumda devreye girer. Berlin duvarı ve Kudüs bu duruma örnek gösterilebilir. Bu durumda olgu yer sayesinde yaşatıldığından yer(locus) kavramının mekânsal bellek için önemli bir parametre olduğu söylenebilir.

Mekan ve bellek ilişkisi incelendikten sonra tarihi yapılardaki müdahale yöntemleri mekansal bellek göstergelerinin korunması açısından irdelenmiştir. Bu irdelemeler sonucunda tarihi yapıların sahip oldukları kültürel ve özgünlük değerini korumaları için fiziksel bütünlükleriyle birlikte mekânsal göstergelerini de korumaları gerektiği saptanmıştır. Aynı zamanda, anı ve kullanım değeri bakımından önemli olan bu göstergelerin korunması gerektiği vurgulanmıştır. Restorasyon ve onarım sırasında bu göstergelerin korunması ve gösterilmesi yapının özgün kimliği bakımından önem taşımaktadır. Tarihi yapılardaki bu göstergeler bütüncül bir algıyla ele alındığında mekânsal belleğin sürekliliği sağlanmış olur.

Tarihi yapılarda mekânsal bellek göstergelerinin ortaya çıkarılması ve korunması kapsamında örnek olarak SEKA Kağıt Müzesi ve Bilim Merkezi irdelenmiştir. Yeniden işlevlendirilen tarihi yapının mimari - dönemsel kimliği, özgünlük, estetik ve anı değeri bakımından mekansal göstergeler üzerinden korunarak iç mekan da sürekliliğin sağlandığı görülmektedir.

Günümüzde sanayi yapıları bulundukları kente kattıkları sosyo kültürel değer bakımından önemlidir. SEKA Kağıt ve Selüloz Fabrikası da bulunduğu kentin belleğinde önemli bir göstergedir. Kolektif bellek olarak değerli bir gösterge olan bu yapının yeniden işlevlendirilerek bölgeye kazandırılması tarihsel sürekliliğin korunması bakımından önemlidir.

Tüm bu analizler ve tespitler doğrultusunda, tarihi yapıların sahip olduğu mekânsal bellek göstergelerin korunarak sürekliliğin sağlanması bu yapıların tarihsel ve kültürel değerlerinin korunması bakımından çok önemlidir. Dönüşüm sürecinde bu göstergelerin ortaya çıkarılarak korunması tarihi yapıların değerine katkı sağlamaktadır. Tarihsel ve kültürel miras bakımından zengin olan ülkemizde tarihi yapıların mekansal bellek göstergeleriyle birlikte korunması kültürel ve tarihsel süreklilik bakımından önemlidir.

KAYNAKLAR

Ahunbay Z. , (1996). Tarihi Çevre Ve Koruma Restorasyon, YEM Yayını, s. 9-14-18

Ahunbay Z., Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 3. Cilt, Yem Yayınları s. 1541-1543-1548- 1553

Akay Ali (1996) Kıvrımlar İstanbul: Bağlam Yayınları

Altınoluk, Ü., (1998). Binaların Yeniden Kullanımı: Program–Tasarım–Uygulama–Kullanım, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.

Aydın, E.Ö., (2006). “Endüstri Mirası ve Kocaeli", K mim, 1, s.44-48.

Aydınlı, S., (1986). Mekânsal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bahadır Sinan (04.09.2015) URL-1: <http://rolerestiresto.blogcu.com/restorasyon-rolove-restitusyon-konservasyon-nedir/11323326>

Benli Gülhan (04.09.2015) Eski Eser Yapıda Restorasyon Yapmak URL-2 <http://acikarsiv.aydin.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11547/660/benli6.pdf?sequence=1>

Bergson, H., (1998). An Introduction to Metaphysics., Barış Karacasu Çevirisi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Burden, E (2004). Illustrated Dictionary of Architectural Preservation, Restaration, Renovation, Rehabilitation, Reuse. New York: Mc Graw –Hill Press.

Cevizci A. , (2001). Metafiziğe Giriş, Paradigma Yayını

Confino, A. (1997). “Collective Memory and Cultural History: Problems of Method.” American Historical Review 5(102): 1386-1403.

Curl, J. S. (1997). Encyclopaedia of architectarual terms. Donhead Publishing Ltd.

Çömlekçioğlu R K. (2009). “ SEKA 1.Kağıt Fabrikasının Mimari Analizi ve Çağdaş Hayata Adaptasyonu İçin Öneriler ”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü , S. 23-24

Dovey, K. , (1993). Putting geometry in its place; Toward a phenemenology of the design process. Albany: State University of New York Press .

Elhan S, Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü

Feilden, B. M. (2003). Conservation of historic buildings. (Third edition). Oxford: Elsevier.

Farrell L. , (2011). Mimarlığın Temelleri, Literatür yayınları:615, s. 12

Friedman, N. (2004). İmge. Çev. Atakay, K., Kitaplık Aylık Edebiyat Dergisi, YKY, İstanbul.

Hançerlioğlu O. , (2012).Felsefe Sözlüğü, 20. Baskı, Remzi Kitabevi, istanbul.

Harris, C. M. (2006). Dictionary of architecture and construction. New York: Mc Graw – Hill.

Hasol D. (2005). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü İstanbul Yapı Yayınları

Hasol D., (2008). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınları s. 63

Heidegger, Martin. (1997). Zaman Kavramı, İstanbul: Cogito, Sayı: 11

Huyssen, A., (1995). Twilight Memories, Making Time in a Culture of Amnesia. Routledge. New York.

Kaşı, B., (2009). İstanbul’da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. S. 15-23

Langaney Andre, (2007). İnsanın En Güzel Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, S.72-73

Olick, Jeffrey (1999). “Collective Memory: The Two Cultures.” Sociological Theory 3(17): 333-348.

Özak N. ve Gökmen P. (2009). Bellek ve mekân ilişkisi üzerine bir model önerisi, İTÜ Dergisi/a, Mimari Planlama Tasarım, Sayı: 8, Cilt: 2 s. 148,151,152,153

Özak N, (2008). Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekânsal Öğeler, Yayınlanmamış Doktora Tezi , İstanbul Teknik Üniversitesi s. 17-19

Relp, E. , (1976). Place and placelessness. London: Pion

Rossi A. , (2006). Şehrin mimarisi, Kanat Kitap, İstanbul (Çev. Nurdan Gürbilek)

Robert Audi ed. , (1995). Cambridge Dictionary of Philosphy, Cambridge University Press.

Taşcıoğlu M, (2013). Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Mekân, Yem Yayınları, S. 19

Taşkıran, H., Đ., (1997). Yazı ve Mimari. YKY, İstanbul, 16

Turgay O. , (2009). Mekânın Kurgulanmasında ve Algılanmasında Belleğin Belirleyici Etkisinin Analizi, Yayımlanmamış Doktora Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Fak.

Tyler, N. (2000). Historic presevation, An introduction to its history, principles and practice. New York: W. W. Norton & Company

Uçar B. ,(2014) Endüstriyel Miras ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Kapsamında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasının İrdelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi MSGSÜ

Uzunkaya A., (2014). Yer ve Yersizlik Kavramları Üzerine İrdeleme, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Yıldırım S. , (1996). Kentsel & Mekânsal Yapı Çözümlemesi Kent Oluşum Kuramları & Kent Çözümlemesinde Temel Dizgeler Edirne Kent Kurgusu& Mekânsal Yapı Çözümlemesi

İNTERNET KAYNAKLARI

URL 1: <http://www.ntv.com.tr/arsiv/galeri/dunyanin-dort-bir-yanindaki-magara-resimleri.html> (Erişim tarihi: 21.03.2015)

URL 2: <http://www.photoline.com.tr/graffiti-sokak-duvar-boyama-sanati> (Erişim tarihi: 21.03.2015)

URL3http://classconnection.s3.amazonaws.com/798/flashcards/772798/jpg/palladio_villa_r_otonda1320817716143.jpg (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL 4: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Villa_Foscari_20070710-1.jpg (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL5:
<http://www.objektifhaber.com/dosyalar/images/cf27bce4f8af8e4b825864f8070c70e1.jpg>

(Erişim tarihi: 21.04.2015)

URL 6 : <http://cdnimage.zaman.com.tr/2013/11/11/dolmabahce.jpg> (Erişim tarihi: 21.04.2015)

URL 7: <http://media.dunyabulteni.net/250x190/2013/01/19/topcu4.jpg> (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL8:http://emlakansiklopedisi.com/images/wiki/taksim-geziparki_%20462430.jpg (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL9:<http://ilerihaber.org/images/haberler/danistay-topcu-kislasi-kararinibozdu.jpeg> (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL10:http://www.21yyte.org/assets/uploads/images/polis_taksim_ve_gezi_parki_ni_gostericil.jpg (Erişim tarihi: 20.08.2015)

URL11: <http://www.architectureoflife.net/wp-content/uploads/2013/07/Umut-ve-Gecmis-Arasinda-Bir-Cizgi-Berlin-Yahudi-Muzesi-15.jpeg> (Erişim tarihi: 20.03.2015)

URL 12: http://www.style.it/viaggi/itinerari-e-mete/2012/12/10/berlino-i-memoriali.aspx#--Gallery_81002 (Erişim tarihi: 01.09.2015)

URL 13: http://oneillassociatesinc.com/project_item/handel-architects-llp/ (Erişim tarihi: 24.05.2015)

URL14:<http://www.coolhunting.com/design/2014-architizer-a-plus-awards-winners> (Erişim tarihi: 24.05.2015)

URL 15: <http://www.businessinsider.com/911-memorial-museum-2014-5> (Erişim tarihi: 24.06.2015)

URL 16: <http://wnetrzadaniela.pl/wp-content/uploads/2014/07/1-National-September-11-Memorial-Museum-Pavilion-%E2%94%AC%C4%99-Sn%E2%94%9C%C5%9Ehetta.jpg> (Erişim tarihi: 24.06.2015)

URL17:http://img1.lotour.net/News/201408/2014080414314370264634_min.jpg (Erişim tarihi: 24.06.2015)

URL 18 <http://aasarchitecture.com/wp-content/uploads/National-9-11-Memorial-Museum-Pavilion-by-Snohetta-08.jpg> (Erişim tarihi: 24.06.2015)

URL 19: https://cbsnewyork.files.wordpress.com/2014/05/airplane-parts-in-historical-exhibition_credit-jin-lee.jpg (Erişim tarihi: 25.06.2015)

URL20:http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a3/Bernauer_strasse_luftbild.JPG (Erişim tarihi: 18.03.2015)

URL 21: <http://i.bilgi-bilgi.com/i/o/800/1418066304.4725.jpg> (Erişim tarihi: 19.03.2015)

URL22-http://www.radikal.com.tr/radikalist/25_yilinda_berlin_duvari_tekrar_canlaniyor-1221399 (Erişim tarihi: 19.03.2015)

URL23:<http://www.mimarlikbankasi.com/wp-content/uploads/2014/11/berlin-duvar%C4%B1.jpg> (Erişim tarihi: 19.03.2015)

URL 24: <http://www.media-web.fr/upload-saintnazaire-infos/cms/paragraphes/img/l/--la-base-sous-marine,-histoire-d-une-reconquete-----2809.jpg> (Erişim tarihi: 20.04.2015)

URL25:http://images.beyazgazete.com/haber/2011/7/1/20110701_tarihi-camiyi-vincle-tasidilar_k.jpg (Erişim tarihi: 20.04.2015)

URL26:<http://www.pazar53.com/186-yillik-ahsap-cami-tasindi-18527h.htm> (Erişim tarihi: 20.04.2015)

URL27:
<http://www.haberci53.com/images/upload/h%C3%BCseyin%20hoca%20cami%20tarihi.jpg> (Erişim tarihi: 20.04.2015)

URL 28: http://www.rize.gov.tr/ortak_icerik/rize/galeri//124/IMG_4828.jpg (Erişim tarihi: 20.04.2015)

URL29:
<https://www.networkrail.co.uk/assets/0/72/4294967297/30064772659/30064773436/ebc473db-4976-43f3-8a63-9a7da15b3cc7.jpg> (Erişim tarihi: 22.06.2015)

URL30:
http://www.detailonline.com/uploads/pics/Kings_Cross_33_Hufton_and_Crow_01.jpg (Erişim tarihi: 22.04.2015)

URL31
http://tr.habervesaire.com/site_media/uploads/2008/04/08/fabrika_bina_eski14740.jpg (Erişim tarihi: 01.05.2015)

URL 32: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)

URL 33: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)

URL 34: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)

- URL 35 : http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)
- URL 36: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)
- URL 37: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)
- URL 38: http://saruhanmimarlik.com/misir_konsoloslugu.pdf (Erişim tarihi: 02.05.2015)
- URL 39: <http://framegrabber-medien.com/portfolios/428/> (Erişim tarihi: 05.05.2015)
- URL40:<https://www.zollverein.de/angebote/eventlocation-red-dot-design-museum> (Erişim tarihi: 05.05.2015)
- URL 41: <https://www.pinterest.com/pin/438819557416467666/> (Erişim tarihi: 05.05.2015)
- URL 42:<http://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/03/67/0c/82/ruhr-museum-essen.jpg> (Erişim tarihi: 05.05.2015)
- URL43:
http://www.davidchipperfield.co.uk/img/projects/478/b/346_02_staircase_stueeler_n1.jpg
(Erişim tarihi: 07.05.2015)
- URL44:
http://www.rotary1940.de/berlin/05_clubleben/veranstaltungen/neues_museum_bau.php
(Erişim tarihi: 07.05.2015)
- URL 45: http://www.davidchipperfield.co.uk/img/projects/480/b/346_07_rm_01_n1.jpg
(Erişim tarihi: 07.05.2015)
- URL46:https://archiscapes.files.wordpress.com/2015/01/neuesmuseum_interiors.jpg?w=840
(Erişim tarihi: 07.05.2015)
- URL47:http://v3.arkitera.com/UserFiles/Image/news/2008/10/28/zollverein_kokery_essen.jpg (Erişim tarihi: 15.03.2015)
- URL48:
https://yandex.com.tr/kullan?utm_source=google&utm_medium=search&utm_campaign=Search%20Branding&gclid=COH2xLWL08cCFUaeGwodhloIUQ (Erişim tarihi: 08.05.2015)
- URL 49: http://www.sihirlitur.com/nostalji/halic/images/sutluce_mezbahasi.jpg (Erişim tarihi: 31.07.2015)
- URL 50: <http://www.santralistanbul.org/pages/index/visit/tr/> (Erişim tarihi: 09.05.2015)
- URL51:<http://v3.arkitera.com/arsgratiaartis.php?action=displayNewsItem&ID=9972>
(Erişim tarihi: 09.05.2015)
- URL 52: <http://m.arkitera.com/proje/4242/santral-4-ve-6-nolu-kazan-daireleri-mimarlik-fakultesi-ve-kutuphane-donusumu> (Erişim tarihi: 01.09.2015)
- URL53: <https://www.zollverein.de/angebote/von-kohle-und-koks> (Erişim tarihi: 09.03.2015)
- URL 54: <http://twicsy.com/i/trCbDh> (Erişim tarihi: 25.08.2015)

- URL 55:** <http://www.landschaftspark.de/freizeit-sport/tauchen> (Erişim tarihi: 23.06.2015)
- URL 56:** <http://www.landschaftspark.de/freizeit-sport/tauchen> (Erişim tarihi: 23.06.2015)
- URL 57:** <http://www.landschaftspark.de/freizeit-sport/klettergarten> (Erişim tarihi: 23.06.2015)
- URL 58:** <http://www.landschaftspark.de/freizeit-sport/klettergarten> (Erişim tarihi: 23.06.2015)
- URL 59:** http://www.radikal.com.tr/fotogaleri/hayat/renovasyon_dedigin_boyle_olmali-1130785-7 (Erişim tarihi: 23.06.2015)
- URL 60:** http://www.fvma.co/wp-content/uploads/2012/02/05_Treppenhalle.jpeg (Erişim tarihi: 23.03.2015)
- URL 61:** <https://www.pinterest.com/pin/193936327679078933/> (Erişim tarihi: 12.03.2015)
- URL 62:** http://24.media.tumblr.com/tumblr_mdq4czhKni1rdan1go1_1280.jpg (Erişim tarihi: 28.03.2015)
- URL63:** <http://a57.foxnews.com/global.fncstatic.com/static/managed/img/fn2/feeds/Associated%20Press/2014/09/11/876/493/Sept%2011%20Anniversary-1.jpg?ve=1&tl=1> (Erişim tarihi: 13.03.2015)
- URL 64:** <http://www.theblaze.com/wp-content/uploads/2014/09/september-11th-memorial-high-res-1.jpg> (Erişim tarihi: 20.03.2015)
- URL 65:** <http://i2.wp.com/pldturkiye.com/wordpress-pldt/wp-content/uploads/2010/02/ruhr-2010-1.jpg?resize=600%2C399> (Erişim tarihi: 10.03.2015)
- URL 66:** http://www.mimariplatform.com/images/content/1000/563/12663255295.jpg_2 (Erişim tarihi: 03.03.2015)

EKLER

EK –1 VENEDİK TÜZÜĞÜ

Tarihi Anıtların ve Yerleşmelerin Korunması Onarımı için ‘Uluslararası Tüzük’ olan bu antlaşmanın kararları II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresinde (25-31.05.1964) alınmıştır.

İnsan kuşaklarının tarihi anıtları, geçmişten bir bilgi taşıyarak günümüze eski geleneklerin yaşayan tanıkları olarak gelmektedir. İnsanlar, insani değerlerin bütünlüğünde gittikçe daha çok bilinçlenmekte ve eski anıtları miras saymaktadır. Onları gelecek kuşaklara sağ salim ulaştırmak sorumluluğu iyice anıtlarırmıştır. Doğal zenginliklerine zarar vermeden onları bizden sonrakilere geçirilmesi bir görev niteliği taşımaktadır. Eski yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ilkeler üzerinde karara varmak ve bunların uluslararası bir temele yerleştirilmesi şarttır. Böylece her ülke, kendi kültür ve gelenekleri çerçevesinde bu planı uygulamak sorumluluğunu yüklenecektir. 1931 Atina Tüzüğü ilk defa bu temelleri tanımlayarak, ulusal belgeler ile, ICOM ve UNESCO’nun faaliyetlerinde UNESCO tarafından kültür değerlerinin korunması ve onarımı çalışmaları için uluslararası bir merkezin kurulmasında somut şeklini alan, uluslararası geniş bir hareketin gelişmesine yardım etmiştir Bunu göz önünde tutarak, Tarihi Anıtlarla ilgili Mimar ve Teknisyenlerin ikinci uluslararası kongresi 1964 yılının 25 ile 31 Mayıs günleri arasında Venedik’te toplanmış ve aşağıdaki metin kabul etmiştir. Tüzük; tanım, amaç, koruma, onarım, tarihi yerler, kazılar, yayın olmak üzere 7 bölümden oluşur.

Tanımlar

Madde 1- Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat

eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Kültür varlığının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç

Madde 3- Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma

Madde 4- Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Kültür varlığının korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8- Kültür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı

özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, kültür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kültür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu Onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi Yerler

Madde 14- Kültür varlığının bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılar-da uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve

bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır. Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kültür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır. Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlana-bilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

(<http://restorasyon.tr.gg/Venedik-Tuzugu.htm>- 15/11/2014)

EK – 2 BURRA TÜZÜĞÜ (1979 1981 1988 1999)

Burra Tüzüğü, Kültürel miras alanlarının korunması ve yönetimi açısından bir rehber niteliğindedir ve Avustralyalı ICOMOS üyelerinin bilgi ve deneyimlerine dayanmaktadır. Kültürel değere sahip yerlerin korunması, yönetimin görevinin ayrılmaz bir parçasıdır ve daimi sorumluluğundadır.

Tüzük kendi içinde bağımsız maddelere sahip olduğundan bir bütün olarak değerlendirilmemelidir. Koruma kuralları bölümündeki maddeler, ilerleyen kısımlarda olgunlaştırılmıştır. Başlıklar okumayı kolaylaştırmak amacıyla konulmuştur. Tüzük içinde ayrı bir bölüm bulunmamaktadır. Çalışma bağımsız bir yapıya sahiptir ancak kullanım ve uygulamalarına ilişkin bazı konular Avusturalya ICOMOS belgelerinde genel başlıklar altında toparlanmıştır. Bu başlıklar ana hatlarıyla; Kültürel önem, koruma politikası, çalışmaların ve raporların uygulama yöntemleri ve önemli yerlerin korunması açısından bir arada bulunmalarının etik kuralları olarak toparlanmıştır.

Madde 1:

Tanımlar

1.3 Kültürel doku, o yerin fiziksel özellikleri, sabit yapıları, parçaları ve çeşitli objelerinin bütününe denir. Ayrıca bu doku, kazılardan elde edilen objelerin yanı sıra kazı çalışmalarında yapıların içleri ile yüzeylerinde ve etraflarında ortaya çıkan kalıntıları da kapsamaktadır. Bir yerin tarihsel dokusu etrafındaki alanları da kapsamaktadır ve bu alanlar da söz konusu yerin taşıdığı önemi oluşturur.

Koruma kuralları

Madde 3: Dikkatli yaklaşım

3.1. Koruma, tarihi dokunun, eski yapıların kullanımına ve özelliklerine göre yapılır. Koruma yapılırken mümkün olduğunca az ama faydalı değişiklikler yapılmalıdır. Çünkü bir yerin tarihi dokusunda yapılacak eklemeler, değişiklikler ve daha önceki muameleler bile söz konusu yerin tarihinin birer simgesidir ve kültürel değere sahiptir. Koruma çalışmaları bu anlayışı desteklemeli ona engel olmamalıdır.

3.2. Tarihi bir mekânda yapılan değişiklikler fiziksel anlamda tarihsel kalıntılara hiçbir zarar getirmemeli ve varsayımlara dayanmamalıdır.

Madde 7 Kullanım

7.1 Bir yerin kullanımı kültürel bir önem taşıyorsa bu mutlaka korunmalıdır.

7.2 Bir yer mutlaka amacına uygun kullanılmalıdır. Belirlenecek politikalarda söz konusu yerin kültürel değerini koruyacak bir kullanım alanı ya da kullanım alanları ile bu kullanım alanlarına ilişkin kısıtlamalar tespit edilmelidir. Bir yerin yeni kullanım alanları o yerin önemli dokusu ve kullanım alanlarında en asgari düzeyde değişiklik yapmalı, bunların anlamına saygı göstermeli ve uygun olduğu takdirde söz konusu yerin kültürel önemine katkıda bulunacak uygulamaların devamlılığını sağlamalıdır.

Madde 8 Ortam

Tarihi bir alanın korunması, görsel düzenlemeleri ve tarihi dokuya katkıda bulunan diğer parçaların da korunmasını beraberinde getirir. Nitekim, yeni yapılanma, yıkım, izinsiz müdahaleler veya ortamı olumsuz yönde etkileyecek diğer değişiklikler uygun değildir. Görsel düzenlemeler çeşitli renk, şekil, madde, araç ve gereç kullanımıyla yapılabilir. Tarihsel bağlar gibi ilişkiler, bu yerlerin yorumlanması, takdir edilmesi, değerinin bilinmesinde büyük rol üstlenirler.

Madde 9 Mevki

9.1 Bir yerin bulunduğu mevki, onun kültürel öneminin bir parçasıdır. Bir yapı, bina ya da onun herhangi bir parçası, onun bulunduğu tarihsel alanda ve mevkide kalmalıdır. Yer değiştirme, eğer hayati bir tehlike teşkil etmiyorsa, genelde kabul edilen bir davranış değildir.

Madde 10 İçerik

Bir yerin kültürel değerini arttıran nesneler ve yapılar bulundukları yerde kalmalıdır. Bu yapıların yerlerinden alınması onların güvenliği, sağlığı, korunması, kültürel acıdan sergilenmesi gibi durumlar dışında kabul edilemez. Sonuç olarak bu tür sebeplerden dolayı yerlerinden alınan eserler şartlar elverdiği ölçüde ve kültürel acıdan uygun olduğu surece mutlaka asıl yerlerine geri taşınmalıdır.

Madde 11 İlgili yerler ve nesneler

Tarihi bir yerin çevresinde, onunla ilgili alanlar ve nesneler onun kültürel değerine değer katıyorsa korunmalıdırlar. Aşağıdaki durumlarda mutlaka uygulanmalıdır: Tarihi dokunun ve kanıtlarının değiştirilmeyecek kadar önemli olduğu durumlarda, Madde 26 ve 28' e göre verilecek kararlara izin verilmesine ilişkin yapılan araştırmaların yetersiz olduğu durumlarda

Madde 14 Koruma yöntemleri

Bazı durumlarda koruma, bir kullanım alanının muhafaza edilmesi veya yeniden kullanıma açılması, taşıdığı anlamın korunması ve muhafaza etme, restorasyon, yeniden inşa etme, yeniden uyarlama, düzenleme ve tarihsel özellikleri baki tutma anlamına gelmekle beraber çoğu zaman bu amaçlardan bir kaçını aynı anda yerine getirilebilir. Aynı anda birlikte de kullanılmaktadır. Ayrıca özel olarak korunmasına gerek kalmadan da baki kalabilen tarihi yerler de vardır.

Madde 15 Değişim

15.1 Değişim, kültürel değerin baki kalmasında önemi olmasına rağmen bazı durumlarda kültürel değeri düşüreceğinden tercih edilmez. Bir tarihsel yapıya yapılacak değişimin miktarı, o yapının değeri ve taşıdığı anlam gözetilerek belirlenmelidir. Eğer değişim düşünülüyorsa, bu değişimin tarihsel yapıya minimum düzeyde zarar vermesi beklenir.

15.2 Bir yapının kültürel değerini düşürecek bir değişim, tekrar eski haline gelebilecek şekilde olmalı ve şartlar elverdiği takdirde eski haline getirilmelidir. Bu tür değişiklikler geçici yapılmalıdır ancak eski haline çevrilmeyecek değişimler sadece son şans olarak değerlendirilmeli ve yapılacak koruma yöntemlerini etkilememelidir.

15.3 Tarihi bir dokuya sahip yerlerin yıkımı genellikle kabul edilemez. Fakat bazı durumlarda, ufak çapta yapılan yıkımlar koruma amaçlı olarak kabul edilebilir. Yok edilen önemli dokular şartlar elverdiği ölçüde eski haline geri getirilmelidir.

15.4 Bir yerin kültürel anlamda önem teşkil eden yönlerinin katkıları değerlendirilmelidir. Eğer bir yer, yapı, adet, ve farklı dönemlerin anlamlarını yada kültürel anlamda önem teşkil eden değerlerin farklı yönlerini bünyesinde barındırıyorsa, diğer dönemleri indirgercesine bir dönemin üzerinde durmak yada yorumlamak sadece göz ardı edilen, çıkarılan yada indirgenen dönemlerin daha az kültürel önem taşıdığı ve vurgulanan yada yorumlanan dönemlerin daha yüksek seviyede kültürel önem taşıdığı durumlarda doğrulanabilir.

Madde 17 Muhafaza

Söz konusu yapının dokusu ve içinde bulunduğu durumu kültürel bir değer taşıdığı veya diğer koruma yöntemlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda yapının muhafaza edilmesi terci edilebilir. Kültürel bir yapının

muhafazası, o yapının tarihsel dokusunu, tarihi kalıntılara zarar vermeden korunmasıdır. Amacı tarihsel yapının fiziksel korunması olan yapının muhafaza edilmesi yönündeki yeni çalışmalar (örneğin; dayanıklılaştırma / stabilizasyon) makale 22'ye uygun olduğu surece yapılabilir.

Madde 18

Restorasyon ve yeniden inşa etme yapılacak restorasyon ve yeniden yapılandırma işlemleri, o yerin kültürel değeriyle bağdaşmalıdır

Madde 23 Koruma amaçlı kullanım

Yenilemek, güçlendirmek ve yeniden yapılandırmak, tarihi bir yapının korunmasının başka şekilleridir. Bunlar, tarihi dokuda değişikliklere sebep olabilir fakat bu değişiklikler en az ölçüde olmalıdırlar. Bazı durumlarda herhangi bir kullanım ve inceleme, yeni işlemler yapılmasını Gerektirebilir.

Madde 24 Tarihsel anlamların ve birlikteliklerin korunması

24.1 Kişiler ve tarihsel mekân arasındaki bağlara saygı duyulmalı ve bu bağlar koparılmamalıdır. Bu bağların anlamlandırılması, anılması ve kutlanmasını sağlayacak fırsatlar en iyi şekilde araştırılmalı ve gereken uygulanmalıdır. Bir çok yerin kullanımıyla bu bağlar biriyle ilişkilidir.

24.2 Bir yerin ruhani değerler de dahil olmak üzere taşıdığı özel anlamlara saygı gösterilmelidir. Bu anlamların sürekliliğinin sağlanması ve canlandırılmasına yönelik fırsatlar araştırılmalı ve uygulanmalıdır.

Madde 27 Yönetimde değişim

27.1 Bir yerin kültürel değeri üzerinde etkisi olan değişiklikler, aynı yerin yönetimi ve düzenlemeleri göz önünde bulundurularak analiz edilmelidir. Kültürel değeri korumak adına yapılan analizlerden sonra teklif edilen değişikliklerde düzeltmeler yapmak da gerekebilir.

27.2 Bir yere herhangi bir değişiklik yapılmadan önce eski halinin dokusunun, kullanım seklinin ve özelliklerinin dikkatle kaydedilmesi gerekmektedir.

Madde 28 Dokunun zarar görmesi

Tarihsel bir dokunun bir çalışma ya da kanıt toplama sırasında zarar görmesi en aza indirgenmelidir. Bir çalışma için tarihi bir yerin zarar görmesi, arkeolojik kazılar dahil, sadece o yerin korunması hakkında karar alınması ve kaybolmaya yüz tutmuş ulaşılmaz durumdaki önemli kanıtları elde etmek amacıyla sağlanabilir. Karar alma amacıyla yapılanların dışında tarihi dokusu zarar görmüş bir yerin incelenmesi söz konusu yere ilişkin planlarla uyumlu olduğu surece yapılabilir. Bu tur bir inceleme

yapılan araştırmalara yeni bilgiler katacak nitelikteki başka yolla cevaplanamayacak ve söz konusu yapının dokusuna verilecek zararları minimuma indirgeyen önemli araştırma sorularına dayanmalıdır.

Kayıtlar

32.2 Bir yerin tarihiyle ilgili olarak tutulan kayıtlar kültürel acıdan uygun olduğu takdirde güvenlik ve gizlilik şatlarına göre özenle ve güvenle saklanmalı ve arşivlenmelidir.

Madde 33

Ortadan kaldırılan bir tarihi doku, içinde bulundurduğu yapılar ve objelerle kataloglamalı ve kültürel değeri uygun olarak korunmalıdır. Kültürel acıdan mümkün olduğu surece tarihsel yapının ortadan kaldırılan önemli dokusu korunmalıdır.

Çevirmen: Sevgi Turunçel Öğrenci Proje Asistanı: Gözde Sakar

EK-3 ICOMOS (2008), “ Quebec Bildirgesi ”

ICOMOS (2008) 16. Genel kurulunda yayınlanan, “QUEBEC Declaration on The Preservation of Spirit of place”. “Yerin ruhunun korunması” ile ilgili Quebec Bildirgesi, kültürel miras niteliğindeki oluşumların korunması beklenen ve öneriler geliştirilen soyut ve somut nitelikli özgünlüklerin tümünü barındıran ve yerin ruhu kavramıyla tarihi süreçte korumaya yönelik ifade edilen kavramlar ve öneriler arasında ilişki kuran yapısıyla, üzerinde durulması gereken bir öneme sahiptir.

Yerin ruhu, yerin oluşmasına ve ona ruh verilmesine katkıda bulunan tüm soyut ve somut öğelerle oluşmaktadır (Madde 1).

Yerin ruhu karmaşık ve çok biçimli olduğu için, daha iyi anlaşılması, korunabilmesi ve iletilebilmesi amacıyla, çok disiplinli araştırma ekiplerinin oluşturulmasına ve geleneksel yollarla uygulama yapan kişilerin uzmanlığından yararlanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Madde 2).

Yerin ruhu kavramı, toplulukların değişime ve sürekliliğe duydukları ihtiyaca cevap vermek üzere, sürekli bir biçimde yeniden yapılanarak, zaman içerisinde ve bir kültürden diğerine farklılık gösterebilir. Yer birkaç ruha sahip olabilir ve farklı gruplar tarafından paylaşılabılır (Madde 3).

Yerin ruhu esasen insanlar tarafından iletilmektedir. Bu iletim ruhun korunmasının önemli bir parçasıdır. İnteraktif iletişim, yerin ruhunun korunmasında, kullanılması ve geliştirilmesinde en etkili yoldur. İletişim yerin ruhunun canlı tutulmasında en etkili araçtır (Madde 8).

Yerin ruhunun korunmasında ve iletilmesinde biçimsel olmayan (anlatıla, ritüeller, performanslar, geleneksel deneyimler ve uygulamalar vb.) ve biçimsel yapıda olan (eğitim programları, dijital veri tabloları vb.) iletişim araçları desteklenmelidir. Çünkü bu çaba sadece yerin ruhunun korunmasını değil, toplumun sürdürülebilir ve sosyal gelişimini sağlamaktadır (Madde 9)

ÖZGEÇMİŞ

19.02.1989 İstanbul doğumluyum. İlk ve ortaokulu Çatalca'da İhsan Akdoğan İlköğretim Okulu'nda tamamladıktan sonra Lise öğrenimimi Çatalca Çok Programlı lisesinde tamamladım. 2007 yılında özel yetenek sınavı için özel resim dersi aldıktan sonra 2008'de İstanbul Kültür Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı bölümünü 1.likle %100 burslu olarak kazandım. 2012'de mezun olduktan sonra serbest olarak iç mimarlık projeleri gerçekleştirdim. 2013'te Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç mimarlık Tezli Yüksek Lisans programını kazandım. 2015 yılında mezun oldum. Şuan Akademik kariyer için Doktora programına hazırlanmaktayım.